

GHENDTSCHÉ TYDINGHEN

**Tweemaandelijks Tijdschrift van de Heemkundige en Historische Kring
Gent V.Z.W.**

40e jaargang nr. 4

juli - augustus 2011

Inhoud

- Erik Dekeyser: Straat in Brussel genoemd naar Gentenaar Pierre Gassée.	298
- Louis van Biesbroeck: Inventaire Archéologique: Monument van Willem van Bronckhorst en van zijn vrouw Maria van Warluzel.	306
- Daniël Van Ryssel: Minder bekende en/of verdwenen locaties: Het Kramersplein	309
- Guy Schrans: “Pierre-Victor, Jacques Clément et les autres”. Minder bekende Gentse notabelen uit de periode 1780-1840 (Deel 5) 4b. Pierre-Georges de Meulenaere (1751-1825)	314
- Pierre Kluyskens: Joseph Kieckepoost.	321
- Erik De Keukeleire: Sint-Denijsplein, een Trilogie. De prille jaren als vliegveld. Deel IV: 1908-1930.	327
- Luc Devriese: <i>Ghendtsche</i> toestanden: Nachtbarges en beurtschepen Anno 1842.	344
- Hugo Collumbien: Gentse Memoriedagen: 5-6-7 December.	352
- Willem Rogghé: De wijk van het Spanjaardskasteel in 1846 (St-Baafsabdij)	359
- Daniël Van Ryssel: Vergeten Gentse schrijvers. Jacob van Zeve(n)cotte. (Gent 1596 - Harderwijk (Ni) 1642).	367
- Hugo Collumbien: Het Kroniekie van een oude Gentenaar. Vandaag met de R .	369
- Bibliografie.	371
- Lezers schrijven ons.	374
- Uitgaven van de Kring.	380
- Oudheidkundige Kroniek	381
- Getekend door Gaston De Bruycker: Een poortje in het Klein Begijnhof.	383
- Dit bestaat niet meer: Demping van de Lievegang.	384

GHENDTSCHÉ TYDINGHEN

**Tweemaandelijks Tijdschrift van de Heemkundige en Historische Kring
Gent V.Z.W.**

40e jaargang nr. 4

juli - augustus 2011

Inhoud

- Erik Dekeyser: Straat in Brussel genoemd naar Gentenaar Pierre Gassée.	298
- Louis van Biesbroeck: Inventaire Archéologique: Monument van Willem van Bronckhorst en van zijn vrouw Maria van Warluzel.	306
- Daniël Van Ryssel: Minder bekende en/of verdwenen locaties: Het Kramersplein	309
- Guy Schrans: “Pierre-Victor, Jacques Clément et les autres”. Minder bekende Gentse notabelen uit de periode 1780-1840 (Deel 5) 4b. Pierre-Georges de Meulenaere (1751-1825)	314
- Pierre Kluyskens: Joseph Kieckepoost.	321
- Erik De Keukeleire: Sint-Denijsplein, een Trilogie. De prille jaren als vliegveld. Deel IV: 1908-1930.	327
- Luc Devriese: <i>Ghendtsche</i> toestanden: Nachtbarges en beurtschepen Anno 1842.	344
- Hugo Collumbien: Gentse Memoriedagen: 5-6-7 December.	352
- Willem Rogghé: De wijk van het Spanjaardskasteel in 1846 (St-Baafsabdij)	359
- Daniël Van Ryssel: Vergeten Gentse schrijvers. Jacob van Zeve(n)cotte. (Gent 1596 - Harderwijk (Ni) 1642).	367
- Hugo Collumbien: Het Kroniekie van een oude Gentenaar. Vandaag met de R .	369
- Bibliografie.	371
- Lezers schrijven ons.	374
- Uitgaven van de Kring.	380
- Oudheidkundige Kroniek	381
- Getekend door Gaston De Bruycker: Een poortje in het Klein Begijnhof.	383
- Dit bestaat niet meer: Demping van de Lievegang.	384

STRAAT IN BRUSSEL GENOEMD NAAR GENTENAAR PIERRE GASSÉE

Het tweetalige straatnaambord vermeldt RUE PIERRE GASSEE STRAAT en is een zijstraat van de Jubileumlaan en de Laekenveldstraat te Sint-Jans-Molenbeek.



Deze straat werd vernoemd naar Petrus Jacobus (Pieter, Pierre) Gassée. Hij werd geboren te Gent op 2 mei 1828 als zoon van schoenmaker en daguurwerker Jacobus en Coleta Duyckers.

De eerste sporen van de familie Gassée in Gent gaan terug tot 1730 met het huwelijk van Jan Gassé(e) (†1759) met Catharina Braeckeleere. Eén van de zoons waarvan Pieter Gassée afstamt is Daniël Gassée (1737-1796) die gehuwd was met Maria Silbo. Hij was sedert 1770 meester speldenmaker in het korps afhankelijk van de meerseniërs. Het ambacht der meerseniërs kwam voort uit de oude koopmansgilde. De meerseniërs hadden sedert de vroege middeleeuwen het alleenrecht om allerlei voorwerpen te verkopen zoals hoofdklederen, gordels, zijden koorden, kammen, tassen, beurzen, rijgkoorden, handschoenen, broeksriemen, katoen, garen, paternosters, parels, knopen en... spelden. Tot de Carolijnse Concessie van 1540 was de nering der meerseniërs de 15e in rang. Daarna werden de neringen gereduceerd tot 27 waarvan de nering der meerseniërs, samen met de riemmakers, hoedenmakers en schilders de 10e in rang werd. Het beroep van speldenmaker en verkoper werd door vele Gassée's gedurende een periode van bijna honderd jaar uitgeoefend rond de Veerstraat, de Kozijntjesstraat en de Mortierstraat, in de omgeving van de huidige Gebroeders Van Eyckstraat.

JEUGD EN OPLEIDING

Pierre of liever Pieter bracht zijn jeugd door nabij het Scheiergat op Ekkergem, dit was gelegen buiten de waterpoort tegenover de Sint-Martinuskerk. Bij zijn inschrijving aan de Academie voor Schone Kunsten te Gent in 1845 woonde hij als enig kind bij zijn ouders aan de Bellevuestraat 49 (huidige Raas van Gaverestraat) en in 1850 aan de Cosijnstraat 36 te Gent (een thans gesloopte straat in de omgeving van de huidige Gebroeders Van Eyckstraat).

Hij zou dus lessen gevolgd hebben aan die academie maar wij vonden hem slechts ingeschreven voor het schooljaar 1845-1846. Naast zijn naam stond echter *pas présente*. Daarna volgde hij met enige onderbreking tijdens het schooljaar 1850-1851 terug de lessen in de *Classe Supérieure d'après le système Dupuis bij mr. Vanderplaetsen*. Niettegenstaande hij bij het eerste examen een tweede plaats behaalde (*bonne conduite*) stopte hij vroegtijdig: *cet élève a été malade jusqu'à le fin du cours*. Waarheid of uitvlucht? Wij weten het niet. Hij was inmiddels in de zomer van 1850 in Brussel gehuwd... Hij vestigde zich in Brussel waar hij in verscheidene ateliers vanaf 1851 het ambacht van *peintre décorateur* uitoefende. Hij werd er tevens geprezen als een uitstekende kunsttekenaar.



Prachtige porseleinkaart van Pierre Jacques Gassée ca 1850.

Porseleinkaarten zijn litografische (steendruk) visitekaarten waarvan het papier of karton eruit ziet als porselein omdat de drager behandeld werd met een dunne laag zink- of loodwit vermengd met kaolien en aluin.

TONEELACTEUR

Gepassioneerd door het toneel sloot hij vroeg aan bij verscheidene rethorica-maatschappijen. Hij toonde daar zijn talent en werd er ontdekt als een zeer openhartige toneelspeler. Met zijn welluidende en vibrerende uitspraak, iets wat toen nog zelden voorkwam in de toneelwereld, en met de kracht van een komisch acteur stelde hij zich niet tevreden met een rol van een eenvoudige liefhebber.

Rond 1850 reeds stichtte Pieter te Brussel – samen met Jacob Kats (1804-1886) en Felix Van de Sande (1824-1890) het Nationaal Vlaams Toneel en speelde er als acteur vele rollen in verschillende schouwburgen.

Hij was dus gehuwd te Brussel op 24 juli 1850 met de nog zeer jonge 17-jarige Anne De Graef, geboren te Brussel op 5 januari 1833. Mogelijk leerde Pieter haar kennen als naaister voor het toneelgezelschap. Zij stond in 1851 ingeschreven als *couturière*, in 1863 als *artiste dramatique* en vanaf 1866 *sans profession*. Begrijpelijk want zij had toen ook al twaalf van haar zestien kinderen ter wereld gebracht. Zij was de dochter van boekbinder Pierre Antoine en Marie Thérèse Van den Bosch uit de Hospitaalstraat, in het centrum van Brussel.

Toen in 1858 de rollen werden verdeeld kreeg Pieter de Eerste Jonge Boertige rollen en de Eerste Jonge Komische rollen. Zijn echtgenote Anne kreeg de Eerste Boertige rollen.

Wij weten niet precies hoeveel en welke rollen zowel Pieter als zijn echtgenote hebben vertolkt. Het zou trouwens ook niet mogelijk zijn hier in deze context alle rollen op te noemen. Zo vertolkte hij o.m. de rol van Aijos, bediende bij Johns in het toneelstuk *Het Geld*, een drama in 5 bedrijven van Jacob Kats uit 1859, terwijl zijn echtgenote de rol vertolkte van Reinette, de beminde van Lames. Hij vertolkte ook de rol van Graaf D'Adhémar in het toneelstuk *Grétry*, een drama in 4 tijdvakken van Sleecks uit 1862. Zijn echtgenote vertolkte toen de rol van Marie Antoinette, koningin van Frankrijk en de rol van Elise.

Zo werd Pieter ook genoemd in een verslag geschreven door Isegrim onder de titel 'Briefwisseling' in het Zondagsblad *Reinaert De Vos: Brussel 27 wintermaend 1860. Beste Reinaert, (...) Woensdag avond speelde het Vlaemsch Kunstverbond in het theatre van de Galeries (dat is Brusselsch!). De schouwburgzaal was met volk volgepropt (...) Mr. Vanden Sande heeft in der daed een goede troep samengesteld. Hij is een onzer beste Vlaemsche acteurs, nevens hem speelden zeer goed Mr. en Mev. Gassée, Mev. Vanden Sande...*

Pieter wordt genoemd in het naslagwerk van Adelheid Ceulemans' *Coullissen 1: Verklankt verleden. Vlaamse muziektheaterwerken uit de 19e eeuw*. Daarin

wordt Pieter vermeld in de rol als Peer de Koeiwachter.

In een later stadium bleef Pieter Gassée raadgever en vriend van de toneelacteurs en -beoefenaars. Ook als toneelacteur liet hij zich opmerken. Zo schreef hij o.m. het stuk *De rijkdom der armen*, een blijspel met zang, enz.

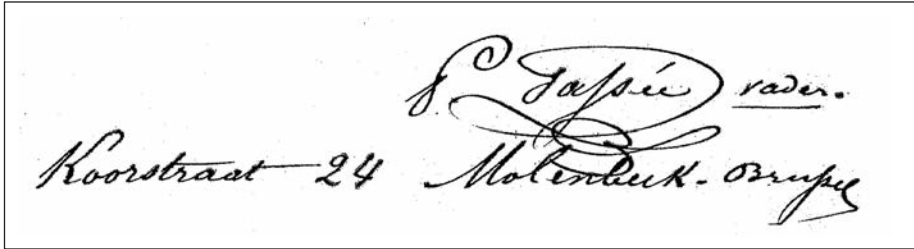
G.J. Dodd, auteur van 'Ik ben vader!', droeg dit blijspel met zang in één bedrijf uit 1865 op aan Pieter Gassée: *Den Heere P. Gassée. Aan u, waarde vriend, wiens eigenaardig spel mij voorzweefde, als ik dit blijspel schreef, aan u, die op eene zoo puntige wijze er de voornaamste rol van vertolkte, draag ik dit stukje met genoegen op, als een blijk van innige genegenheid en van bewondering voor uw buitengewoon talent. De Schrijver.*

Ook in het Vlaams Leescomité van het literaire tijdschrift *Dietse Warande en Belfort* werd hij genoemd als uitmuntend toneelkunstenaar en een uitstekend lid. Hij werd voorzitter van de afdeling Brabant en oefende veel invloed uit door zijn wijze en beredeneerde mening. Het leescomité werd ingericht ter aanmoediging en ondersteuning van de toneelliteratuur.

In 1854 ontving Pieter Gassée bij de Maatschappij De Eikel te Leuven de eerste prijs voor *den besten tooneelist*. Verder was hij tussen 1860 en 1866 medestichter en bezieler van het Vlaamsch Kunstverbond die het Vlaams toneel bevorderde, eerst te Brussel, daarna ook te Sint-Jans-Molenbeek. Anderzijds was hij ook lid van vele Vlaams-culturele verenigingen. Zo was Pieter lid van het Willemsfonds, de Vlaams-Liberale cultuurvereniging, gesticht in 1851, dat in Gent sinds 1865 haar lokaal had in het gewezen lakenmetershuis aan de Vrijdagmarkt. Men wou daarmee Jan Frans Willems (1793-1846), de vader van de Vlaamse Beweging eren. Het fonds had tot doel om via het socio-culturele vormingswerk de positie van het Nederlands te versterken. Dit gebeurde door de studie van het Nederlands aan te moedigen, boeken te publiceren, volkszang en -toneel te bevorderen en door de inrichting van een bibliotheek. Pieter Gassée zetelde als jurylid in bijna alle wedstrijden die door de Brusselse genootschappen werden ingericht. In de provinciale toneelcommissie, in het leescomité, altijd en overal, volgde en behartigde hij met grote belangstelling de opstanding en langzame ontwikkeling van ons Vaderlands Toneel. Ook op dat gebied heeft de naarstige man onvergetelijke diensten bewezen en met recht en reden mocht men van hem getuigen dat geen enkele jonge schrijver tevergeefs zijn raad inriep, dat hij zich de moeite getroostte de werken der jongeren met zorg na te zien en met aantekeningen te verrijken.

Voor zijn kinderen bestelde Pieter Gassée regelmatig, zo o.m. in 1873, de reeksen van de Nederlandse Zangtitels, maar in 1880 gaf hij zijn abonnement op de muziekuitgave op omdat hij geen kinderen meer in huis had. Hij nam de gelegenheid te baat om te melden dat hij de laatste uitgave niet gekregen

had. *Het schijnt dat de naam Gassée geen kans heeft bij de verzending der werken*, voegde hij er ironisch aan toe. In 1876 was hij schatbewaarder van de Brusselse afdeling.



The image shows a handwritten signature in cursive script. The signature reads 'P. Gassée' followed by 'vader.' in a smaller, more formal hand. Below the signature, the address 'Koorstraat 24 Molenbeek-Obrupel' is written in the same cursive hand.

De brief van 8.8.1880 van Pieter Gassée aan Julius Vuylsteke werd onderaan genaamtkend.

INDUSTRIEEL TEKENAAR

In een later stadium legde Pieter Gassée zich dan volledig toe op zijn werkelijke toekomst: het industrieel tekenen. Van bij zijn aankomst in Brussel in 1850 maakte hij kennis met Charles Albert (1821-1889), de bekende décorateur-architect. Hij introduceerde Pieter Gassée als tekenaar in de Compagnie des Bronzes te Sint-Jans-Molenbeek in de rue Ransfort.

Hij kwam daar in dienst in 1862 en was op 27 mei 1878 tekenbureeloverste en hoofd van het beeldhouwatelier (directeur artistique) waar de bronzen modellen werden ontworpen voor o.m. schouwversiering, bronzen aankleding en verlichting. Hij was er de belangrijkste uitvoerder van de talrijke en meest gevarieerde kunstvoorwerpen in brons die de Compagnie des Bronzes tentoonde op de wereldtentoonstelling van Parijs in 1878 waarvoor hij de zilveren medaille ontving alsook van de wereldtentoonstelling te Brussel in 1880.

In 1878 schreef men over Pierre Gassée: *Il a formé plusieurs élèves aujourd'hui employés dans les maisons similaires, il a aussi coöperé dans une grande mesure au développement de l'art du dessin et de la sculpture appliqués à l'industrie.*

Nog in 1880 werd hij ingénieur principal of in werkelijkheid onderdirecteur en bij zijn oppensioenstelling mocht hij de titel van ere-directeur dragen.

De bekende onderneming de 'Fonderie du Vieux Molenbeek – Compagnie des Bronzes' werd gesticht op 6 juli 1854 te Sint-Jans-Molenbeek in de rue Ransfort 27 en werd N.V. in 1858. Zij vervaardigde voor de stad Gent ook o.m. de bronzen standbeelden van Jacob Van Artevelde (Vrijdagmarkt) in

1861; Lieven Bauwens (François Laurentplein) in 1866; Hippolyte Metdepenningen (vóór het Justitiepaleis Koophandelsplein) in 1886. Ook voor particulieren was dit bedrijf werkzaam, zo goot zij kunstwerken voor beeldhouwers als Auguste Rodin (1840-1917) en Jef Lambeaux (1852-1908).

De bronsfabriek werd gesloten in 1977. Zij werd opgekocht door de vennootschap Gueuze Belle-Vue met het oog er een flessentrekkerij in te richten. Daarna vervielen de gebouwen zeer snel. De Franse Gemeenschap kocht het pand aan. Het directiegebouw en de kantoren worden sedert 1983 ingericht als studie- en documentatiecentrum 'La Fonderie' over het Brussels industrieel verleden.

VLAMING EN LIBERAAL

Ook in de politiek heeft Pierre (Pieter) Gassée een belangrijke rol gespeeld. Hij was vele jaren – van 1882 tot 1904 – liberaal gemeenteraadslid te Sint-Jans-Molenbeek en wist door zijn kalm, bezadigd en overtuigend woord een grote invloed uit te oefenen bij belangrijke beslissingen.

Pieter Gassée was een grote en bewuste Vlaming – een moedige Flamingant en kunstenaar – en schrok er niet voor terug in een betoging mee op te stappen. Zo zien we hem bij *De groote Vlaamsche betooging en de Volksvergadering te Brussel op 28 februari 1897*. 'Onder de personen van naam bemerkten wij: de HH. leeraars Burvenich, Brans, Julius Hoste aan het hoofd, H. Leën, R. Stijns, Ceuleneer, Nestor de Tière, Verscheuren, Aug. Hendrickx, beeldhouwer. Julius Lagae. De H. Edm. Hendrickx, van den Vlaamschen Schouwburg van Brussel, aan 't hoofd zijner kunstenaars: MM. A. Hendrickx, Wicheler, Van der Lee, enz.; P. Gassée; Professoren Vercoullie, P. Fredericq, Boucqué, Obrie, Minnaert, Fabri enz., van Gent, pastoor Daens, E. Anseele, De Lattin, Max Roose, Cuperus, enz. In de Rubensstraat, zingen de Aalstenaars: 'Vivat pastor Daens en hij mag er wezen!'...

BRUSSELAAR

Pieter woonde met zijn gezin o.m. te Sint-Jans-Molenbeek vanaf 1851 in de Kolomstraat 6; vanaf 1853 op nr. 20; vanaf 1854 terug nr. 6; tussen 1855 en 1859 te Brussel rue des Sables 26; vanaf 1862 rue de la Princesse 14; vanaf 1866 in de Koorstraat 24; vanaf 1870 terug in de Kolomstraat 20; laatst in de rue de l'Intendant 132 (werd dan nr. 120), steeds te Sint-Jans-Molenbeek.

Zijn echtgenote Anne De Graef overleed er te Sint-Jans Molenbeek op 24 december 1907, bijna 74 jaar oud.

Pieter Gassée overleed er ruim een jaar later op zondagnacht 11 april 1908 om



Bronzen portretmedaillon op het graf van Pieter Gassée (1828-1908); een werk van beeldhouwer Pieter Braecke (1858-1938). Kerkhof Sint-Jans-Molenbeek (foto Jean Boterdael).

1 uur en werd burgerlijk begraven op 15 april 1908 in aanwezigheid van een grote groep vrienden. Voor het sterfhuis spraken de leden van de Liberale Vereniging Flor Heuvelmans (1858-1931), Edmond Hendrickx (1838-1918) en Nestor de Tière (1856-1920). Zij brachten er een ontroerende hulde aan Pieter wiens leven niet onopgemerkt was voorbijgegaan.

Op zijn graf werd een kunstvol gesmeden bronzen palm neergelegd en zijn borstbeeld werd geplaatst in de gelagzaal van de Vlaamse Schouwburg. Hij was bijna 80 jaar.

Hij was Officier in de Leopoldsorde; stond op een bepaald moment ingeschreven als contrôle de la Garde Civique en in 1020 Brussel (Sint-Jans-Molenbeek) werd dus een straat naar hem genoemd.

In La Flandre Libérale van 15.4.1908 verscheen een uitgebreid In Memoriam dat overgenomen werd uit l'Etoile Belge'.

Uit het huwelijk van Pieter Gassée met Anne De Graef werden zoals aangehaald zeker zestien kinderen geboren: Colette Joséphine (1851); Marie Thérèse (1852); Catherine Charlotte (Trinette) (1853); Pierre Jacques (1854); Charles Albert (1855); Jean Théodore (1856); Marie Thérèse (1857) de zevende op rij die in juni geboren werd en de vierde op rij die op 10 juni geboren werd; Eugénie Augustine (1858); Eduard Félix (1859); Félix Octave (1862); Philippe Eugène (1863); Thérèse Joséphine (1865); Henri Herman (1866); Antoine Charles (1870); Marie Adolphine (1871); Elisabeth Angélique (1871).

Catherine Charlotte (Trinette) Gassée (1853-1933) werd eveneens toneel- speelster en huwde Gentenaar Séraphin Polydore (Hippolyte-Poliet) De Somme (1847-1918), maar daarover zullen wij het een volgende keer hebben.

Erik Dekeyser, Gent

Bronnen:

Erik DEKEYSER: Familiegesciedenis Gassée, 108 blz., 120 ill.; januari 2011.

SAG - Reeks 178/4: Register voor de nerijnghe van mercheniers...

UG - Reeks Vliegende Blaadjes II/G/11 (La Flandre Libérale van 15.4.1908 en Volksbelang 18.4.1908).

Liberaal Archief – Kramersplein Gent: Willemsfonds; uitgaande brieven; 2.3. 282, 461 en 3.4. 3; inkomende brieven; 5.2. 2500; 7.3. 3754; 11.2. 6257.

Oud en Nieuw: Historische, letterkundige en Wetenschappelijke uitgaaf, 1e jaargang, Gent 1865, blz. 411.

Jaarboek van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde, 1890, 4e jaar, blz. 92.

Neerlandia - Jaargang 1. Algemeen Nederlandsch Verbond, Gent 1896-1897.

Reinaert De Vos – Een Zondagsblad voor verstandige lieden aaneengeknoopt door 7 filosofen – 2e jaargang, nr. 1 – 6.1.1861.

De Eendracht: veertiendaegsch tijdschrift voor letteren, kunsten en wetenschappen, Volumes 8 -14 - 1858.

ASK in SAG: inschrijvingsregister - boek 108 tot 113 en 118.

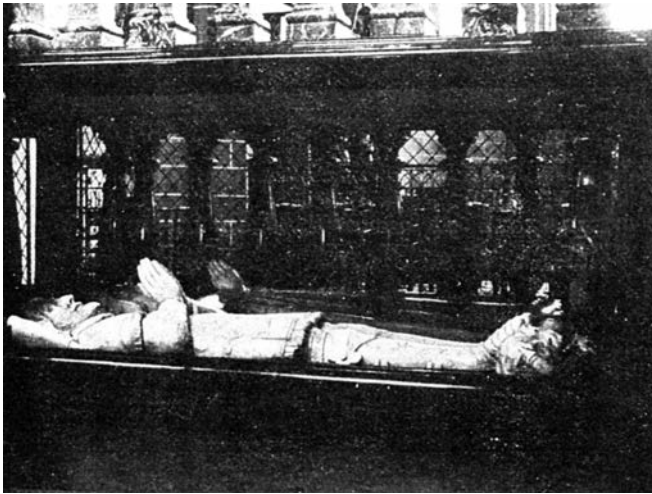
SAG - Diverse kleine fondsen (porseleinkaarten collectie De Keyser) - boek V/nr. 537.

Registers van de Burgerlijke Stand van Gent, Brussel en Sint-Jans-Molenbeek.

INVENTAIRE ARCHÉOLOGIQUE - FICHE N° 208

Op 8 Mei 1899 stelde Louis Van Biesbroeck in de rubriek “Beeldhouwwerken - St-Jacobskerk XVIIe eeuw” in het Frans een fiche op over

Monument van Willem van Bronchorst en van zijn vrouw Maria van Warluzel.



Dit belangrijk monument is merkwaardig door de groep in witte marmer van de Heer van Bronckhorst en zijn vrouw, afgebeeld in de foto hiernaast.

Alhoewel het niet veel karakter bezit heeft dit beeldhouwwerk verdienen.

Volgens Kervyn de Volkaersbeke en Fr. De Potter zou deze groep in 1695 gemaakt zijn door de beeldhouwer Jan Matheys, wat blijkt uit een rekening in de archieven van de kerk.

Ware het niet van dit document, dan zou ik geneigd zijn het vroeger te dateren. De twee figuren liggen inderdaad in de traditionele houding van de Middeleeuwen: een leeuw aan de voeten van de man, een hond aan deze van de vrouw, en alhoewel dit model zeker blijven bestaan is in de XVIIe eeuw, is het verbazend het nog zo volledig tegen te komen op de laatste jaren van deze eeuw, zonder de minste sporen van invloed van de school van Rubens of van Duquesnoy.

Bovendien stierf Willem van Bronchorst in 1635 en zijn vrouw in 1636 en de kledij staat dicht bij het begin dan bij het einde van de XVIIe eeuw.

Willem ligt gewapend uitgestrekt, daarop een wijd gewaad met zijn wapenschild. Enkel de grote omgeslagen kraag herinnert aan de XVIIe eeuw.

De dame heeft een sober kleeft van een niet minder oud karakter: een lange

japon bedekt met een lange mantel en een muts over het hoofd.

Wat er ook van zij: dit beeldhouwwerk is veel beter dan de rest van dit monument en ik vermoed dat het transformaties moet ondergaan hebben die niet in zijn voordeel zijn uitgevallen.

Zoals het is neemt het de volledige breedte in van de opening van een arcade van de omgang van het koor waarvan het de sluiting vormt. De figuren bevinden zich onderaan onder een dekplaat in zwarte marmer, gedragen door vier zuiltjes en redelijk ongelukkig beschermd door netvormig traliewerk. Hun plaats zou eerder boven de dekplaat moeten geweest zijn. Men kan zien dat het marmer van de groep ingekerfd werd om er de zuiltjes in onder te brengen.

Boven deze sarcofaag bevindt zich een afsluiting die gevormd wordt door zuiltjes van gekleurde marmer: langs weerszijden geflankeerd door een versierde pilaster in witte marmer die een ensemble draagt met een bekroning in dewelke de wapenschilden van de overledenen zich bevinden. en een plaat met een dubbele inscriptie langs de twee kanten van het schip.

Heel deze "marmerij" is van een middelmatige uitvoering en het zou mij helemaal niet verwonderen moesten latere opzoekingen bewijzen dat dit voortvloeit uit een later uitgevoerde herschikking, destemee omdat een inscriptie, geplaatst in de afsluiting van de ernaast gelegen arcade, er aan herinnert dat het echtpaar Luytens, overleden in 1704 en 1705, het koor begiftigden met marmerwerk.

Enkele opmerkingen in verband met de "Inventaire Archéologique".

Deze uiterst waardevolle inventaris werd uitgegeven door de "Société d'Histoire et d'Archéologie de Gand" en kwam er op voorstel van Paul Bergmans en Armand Heins.

In totaal werden er 570 geïllustreerde fiches uitgegeven. De behandelde onderwerpen waren burgerlijke, militaire en kerkelijke bouwkunst, schilderen beeldhouwkunst, edelsmeedkunst, koperwerk, ijzersmeedwerk, lood-, tinnen aardewerk, meubels, glasramen, tapijten en brodeerwerk, kostumen, lederwerk, wapens, muziekinstrumenten, klokken, munten en medailles, zegels, charters, miniaturen, manuscripten, boekbindwerk, etc.

De behandelde onderwerpen dateren van vóór 1830.

Zonder deze unieke fiches zouden veel interessante inlichtingen definitief verloren zijn gegaan.

De eerste fiche werd gepubliceerd in 1897, de laatste in 1915.

Al deze fiches werden in het Frans opgesteld en bij de vertaling ervan wordt men geconfronteerd met heel wat problemen. Deze fiches werden opgesteld

door specialisten die bij de beschrijving specifieke vaktermen gebruikten. Denk maar eens aan de zeer talrijke vaktermen in de architectuur. Men moet al een beetje geluk hebben om die tegen te komen in een normaal woordenboek. Daarbij komt nog (was het een beetje eigen aan die tijd?) dat vaak zeer lange zinnen gebruikt werden die soms een 10-tal lijnen bevatten.

Soms was de zinsopbouw niet wat het taalkundig zou moeten zijn.

Wij zijn vaak woorden tegengekomen waarvoor wij geen Nederlands equivalent gevonden hebben. Als voorbeeld citeren wij het woord "méreau", Hoe moet dat vertaald worden? Ga maar eens zoeken in de woordenboeken, bijna allemaal schijnen zij dat woord niet te

kennen. Zelfs de "Petit Robert" vermeldt na "mère", "mère-grand". Voor "méreau" was er geen plaats beschikbaar. Enkel in de Larousse zijn wij dit woord tegengekomen in de betekenis van "jeton de présence qu'on distribuait aux membres d'un chapitre".

Toen vriend Luc Devriese hoorde van ons probleem, heeft hij zich onmiddellijk op Wikipedia geworpen en verschaftte ons aldus de volgende instructieve gegevens:

"Le méreau est une sorte de "bon-pour", un signe de reconnaissance ou encore un laisser-passer qui prend la forme la plus commune d'un jeton en métal, plus rarement d'une rondelle de cuir ou en parchemin."

Allemaal goed en wel, wij weten nu al iets meer over de "méreaux" maar weten nog altijd niet welk woord er in correct Nederlands voor staat. Soms zal het woord "penning" (jeton) kunnen worden aanvaard, maar zeker niet altijd. Wij zullen dus, per geval moeten bekijken welk woord het best de originele betekenis benadert.

MINDER BEKENDE EN/OF VERDWENEN LOCATIES

Het Kramersplein

Aanvankelijk behoorde dit gedeelte van de stad, tussen Schelde, Stalhof, Overpoortstraat, Kramersplein en Kantienberg, tot het Sint-Pietersdorp, met centraal de Benedictijnenabdij Sint-Pieters en het Sint-Pietersplein waar al eeuwen de zomerfoor of potjesmarkt werd gehouden. In de 19e en een groot deel van de 20ste eeuw werd deze buurt bepaald door de aanwezigheid van drie textiel fabrieken, later samengevoegd tot één fabriek, UCO-Terplaten, en de aanwezigheid van verschillende beluiken, o.a. het Onze-Lieve-Vrouw Poortje in de Overpoortstraat 35-47, en het groot steegbeluik met een open karakter "De Rode Plankierkens" in de Benedictijnenstraat. Ook aan de rechterzijde van de Benedictijnenstraat stonden vroeger huisjes, met een zeer beperkte oppervlakte van 15 à 20 m², tegen de fabrieksmuur aangebouwd. (In 1890 waren er te Gent 651 beluiken met 8038 huizen. Thans zijn er nog maar 75. Hopelijk worden ze niet allemaal afgebroken en blijven en nog getuige-



Het Kramersplein



't Poortje van de handborstel

nissen over voor onze nakomelingen.) Zowel de fabriek UCO-Terplaten, gesloten in 1969, als het steegbeluik zijn inmiddels verdwenen. Op de plaats van de textielfabriek, vele jaren gebruikt als een aarden parking voor Decascoop aan de overzijde van de Schelde, werd de Artevelde Hogeschool, met een ondergrondse parking gebouwd. Annex een hoge toren met leslokalen en beweegbare zonneblinden, die in september 2009 van start ging. Sommigen zijn van mening dat de stad hier een unieke kans heeft laten liggen om het geheel om te vormen tot een park en groenzone voor de studenten. Die moeten nu, als het zonnig weer is, op de stenen gaan zitten van het Sint-Pietersplein.

Het Kramersplein, in het midden van de 19e eeuw Klein Sint-Pietersplein genoemd, is ontstaan door de urbanisatie van de wijk in 1840, na de demping van de daar gelegen "poelput". Die lag er al van in de Middeleeuwen. Het regenwater van de Blandijnberg sijpelde erin, met het gevolg dat de poel altijd gevuld was met helder water -wat als een wonder werd beschouwd!- en het water leverde voor het Sint-Pietersdorp. De recentere naam Kramersplein verwijst naar de marktkramers en foorreizigers die hier in de wintermaanden hun woonwagens stalden.

In 1858 werd door de gemeenteraad, met Gustaaf Callier als schepen van onderwijs, beslist hier, op het pleintje, een lagere jongensschool, met woning voor de hoofdonderwijzer, te bouwen. De school werd in 1858-1861 ontworpen en gebouwd door stadsarchitect Adolphe Pauli (Gent 1820 — Keulen 1895), die in 1856 Louis Roelandt was opgevolgd en in neogotische stijl o.a. ook het Lousbergsgesticht, het Bijlokehospitaal, het Weesjongenstehuis en tal van stadsscholen en burgerwoningen heeft gebouwd. In 1895 en 1900 werden aanpassingswerken uitgevoerd door architect Charles van Rysselberghe.

Nadat de school werd gesloten, werd in 1986 de afdeling beeldhouwen van de Academie er gevestigd en in de linkervleugel het Liberaal archief. Sedert 1996 is het hele gebouw Liberaal archief. Het archief bevat o.a. een rijke bibliotheek, 80.000 foto's, affiches, diploma's, vlaggen, bustes en andere curiosa. De leeszaal is vrij toegankelijk. Er zijn werken in uitvoerig om aan de zuidzijde, de vroegere speelplaats, een ruime zaal te bouwen voor congressen en vergaderingen allerhande.

De Voetweg is een smalle gekasseide straat met een dalend en hoekvormig tracé van de Overpoortstraat ombuigend naar de Kantienberg. Ze begrenst aldus het Kramersplein aan twee zijden. Overwegend kleine arbeiderswoningen uit de tweede helft van de 19e eeuw, met in de hoek de ingang van de vroegere textielfabriek UCO-Terplaten. Van nr. 10 tot 40 een lang en smal steegbeluik, genaamd "‘t Poortje van de handborstel". Men was in de 19e eeuw bijzonder vindingrijk om beluiken een naam te geven: Luizengevecht, ‘t



't Poortje van de handborstel

Papieren edeldom bijvoorbeeld. Een gewone deur en een lange overdekte gang geven toegang tot het beluik. Dat slechts aan één kant is bebouwd, al bevonden er zich oorspronkelijk ook aan de rechterzijde een drietal huisjes. Het beluik, met huisjes van twee bouwlagen, wordt thans door studenten bewoond. Die voelen er zich goed en vinden het best gezellig wonen, zo centraal gelegen tussen de universiteit en de hogeschool, ook al zijn de voorzieningen er zeer beperkt en naar hedendaagse normen totaal ondermaats: ze hebben geen badkamer, geen douche of stromend water en moeten gebruikmaken van een kraantje op de binnenkoer ; ze hebben al evenmin een individueel toilet, de vier hokjes met een toilet buiten zijn gemeenschappelijk voor al de bewoners. Het beluik hoorde vroeger toe aan de textielfabriek en is thans privé bezit. De huur bedraagt 220 euro per maand per huisje.

Een deel van het Kramersplein doet verder ook dienst als parking en is in het voorjaar een vaste locatie voor een deel van de jaarlijkse halfvastenfoor. De Overpoortstraat, de vroegere Heuvelstraat, is met zijn talloze cafés de laatste tientallen jaren uitgegroeid tot dé uitgaansbuurt van de studenten.

Literatuur

M. Steels, *Geschiedenis van het stedelijk onderwijs te Gent 1828-1914*, 1978.

Bouwen door de eeuwen heen. Inventaris van het cultuurbezit in België. Architectuur. Deel 4 nb. Stad Gent. Zuid-West, 1979.

G. Deseyn, *Gids voor Oud Gent*, 1991.

Internet. Google.

Daniël Van Ryssel

“PIERRE-VICTOR, JACQUES-CLÉMENT ET LES AUTRES”. MINDER BEKENDE GENTSE NOTABELEN UIT DE PERIODE 1780-1840 (DEEL 5)

4b. Pierre-Georges de Meulenaere (1751-1825)

Maximilien-Macaire's jongere broer werd geboren te Gent op 1 april 1751¹. Ook hij studeerde rechten te Leuven waarna hij beëdigd werd als advocaat bij de Raad van Vlaanderen.

Pas negentien jaar werd hij (zoals zijn broer) lid van de Gentse vrijmetselaarsloge *La Constante Union* waar hij het spoedig bracht tot logesecretaris. Het bleek alras dat hij een moeilijk (alleszins weinig diplomatisch) karakter bezat. Een vrijpostige briefwisseling die hij als secretaris voerde met de Grootmeester markies de Gages bleef berucht in de geschiedenis van de Belgische vrijmetselarij² Dit belette hem niet om kort erna voorzittend meester van zijn loge te worden en zelfs een bescheiden ambt te bekleden in het bestuur van de provinciale Grootloge. Hij was waarschijnlijk geen begaafd voorzitter. Onder zijn beleid staakte zijn loge immers alle activiteit zodat ze uit het tableau van de loges moest worden geschrapt³.

Een gouden huwelijk

In 1787 huwde Pierre-Georges (alsdan heer van Overwaeter) met Thérèse-Jeanne de Loose (geb. 1764), een dochter van de gefortuneerde jong overleden negotiant en schepen van de Keure Pierre-François de Loose en Thérèse Amelot⁴. De families de Loose en Amelot zorgden voor het fortuin van Pierre-Georges de Meulenaere. De Gentse broers de Loose (Pierre-François en Jean-Emmanuel) hadden aanzienlijke bijval in zaken en bouwden een indrukwekkend vermogen op⁵. Ze “behoorden tot de grote ondernemersklasse”⁶. Ook de keizer was onder de indruk: in 1781 werd de familie de Loose geadelde⁷. Pierre-George's schoonmoeder Thérèse Amelot was een dochter van de Oudenaardse arts Jan Amelot die te Gent kwam trouwen en wonen om er eveneens een zakenimperium te veroveren⁸. Toen zij in 1799 overleed, bleek dat Thérèse Amelot sinds ze in 1773 weduwe werd de waarde van het gezinsvermogen aanzienlijk meer dan verdubbeld had door haar eigen beleggingen⁹. Men weet niet of Pierre-Georges enige praktijk als advocaat ontwikkelde¹⁰.

Het was alleszins in de sterren geschreven dat hij zijn vader zou opvolgen als stedelijk directeur van de “huisgelden”. Intussen vermeide hij zich in het Gentse gezelschapsleven en werd hij lid van de Sint-Antonius-¹¹ alsmede van de Sint-Sebastiaansgilde waarvan zijn vader van 1745 tot 1775 zonder onderbreking bestuurslid was¹².

Directeur der “huisgelden”.

Meerderjarig geworden volgde Pierre-Georges de Meulenaere zijn vader in 1776 op als directeur van de ‘huisgelden’ (*Comptoir van d’ Huys-gelden*)¹³. Deze waren een directe belasting¹⁴ berekend op basis van de opbrengstwaarde van onroerende eigendommen en gebouwen¹⁵. Deze belasting (goed voor ca. 20 % van de fiscale ontvangsten van de stad)¹⁶ was een uitsluitend stedelijke aangelegenheid en behoefde geen vorstelijke goedkeuring. Zij werd daarom beschouwd als een symbool van de stedelijke autonomie.

De aanslag werd uitgedrukt in penningen (*deniers*), d.i. het deel van de opbrengstwaarde dat jaarlijks moest worden betaald. De berekeningsbasis te Gent was de “twintigste penning”, d.i. een twintigste van 100 = 5 %. Voor een huis met een opbrengstwaarde van 20 pond betaalde men dus, per twintigste, 1 pond. “Per twintigste” omdat 5 % slechts een uitgangspunt was. Bijv. in 1773 bedroeg het huisgeld 3 *geheele*¹⁷, d.w.z. driemaal 5 %. Na de sanering van de stadsfinanciën was bijv. in 1781 een aanslag van 2 *geheele* voldoende, d.i. 10 %. De stedelijke Collatie besliste hoeveel twintigsten (of fracties ervan, bijv. *een quart*) er in een bepaald jaar moesten worden betaald.

Anders dan voor de voornaamste fiscale inkomsten (de verbruiksbelastingen, bijv. accijsrechten op voeding, drank en dgl.) werd het innen van het huisgeld niet toevertrouwd aan “fiscale pachters”. De inning gebeurde “in regie”, d.i. door de dienst van vader Pierre-François, daarna Pierre-Georges de Meulenaere¹⁸.

Uit diverse getuigenissen blijkt dat deze zijn ambt op vrij slordige wijze vervulde zodat hij in zijn afrekeningen soms twee of meer jaren vertraging had. Hij zou bovendien “een moeilijk man” zijn geweest die herhaaldelijk de richtlijnen van de regering, de schepenen van de Keure én de Collatie in de wind sloeg en in zijn dienst een onvoorstelbare wanorde liet heersen¹⁹. De regeringscontroleur Ange de Limpens maande de schepenen aan dat er een einde moest komen aan wat hij noemde “l’état d’arriérage et l’état de confusion où le receveur affecte de laisser cette administration”. Hij verstrekke aan de Meulenaere gedetailleerde instructies voor het beheer van de huisgelden. Aan alle kanten onder druk gezet, leek de directeur van de huisgelden toe te geven. Toen hij evenwel aan de Limpens de boekhouding over 1785-1786 voorlegde,

bleek dat deze alleen de uitgaven bevatte, terwijl de inkomsten niet eens geboekt waren. de Limpens achtte zich geboycot en belachelijk gemaakt temeer daar bij nader onderzoek bleek dat de rekeningen met een boni afsloten!

Voor het aandringen van controleur de Limpens bestaat nog een andere verklaring dan de nalatigheid van P.-G. de Meulenaere. De boekhouding van de dienst huisgelden werd door de regering minder systematisch gecontroleerd dan die der belastingen welke door de vorst waren geotrooieerd (inz. de verbruiksbelastingen). Wegens deze mindere zichtbaarheid gebruikten de schepenen van de Keure de boekhouding der huisgelden herhaaldelijk om uitgaven te doen die men aan kennisneming door de regering wilde onttrekken²⁰. Vermoedelijk had de Meulenaere instructies ontvangen om niet alles te tonen en was de scherpzinnige de Limpens dit te weten gekomen.

Pierre-Georges de Meulenaere werd voortaan streng gecontroleerd door de stedelijke Thesaurier. Hij kon niettemin zijn ambt behouden tot 1793, zij het dat hij voortaan alleen de huisgelden mocht innen. De uitgaven mochten nog alleen door de Thesaurier gebeuren.

Einde van het ancien régime

Mogelijk was Pierre-Georges niet erg gelukkig in zijn ambt en poogde hij daarom een politiek mandaat te bemachtigen. Zo was hij herhaaldelijk kandidaat voor een ambt van schepenen van de Keure. Alleen de bisschop steunde zijn kandidatuur; hij kon de jongere broer van zijn vicaris-generaal immers niet in de steek laten. De overige instanties die advies moesten verstrekken (de hoogbaljuw, de president van de Raad van Vlaanderen en de zittende schepenen van de Keure) waren vermoedelijk sceptisch over de bestuurlijke kwaliteiten van de kandidaat en onthielden hun steun zodat geen benoeming volgde²¹.

Enige jaren later kwamen hem nochtans een paar troostprijzen te beurt. Zo werd hij in 1788 (opnieuw met de steun van de bisschop) leenman van de belangrijke kasselrij van de Oudburg²². Deze bezat een aanzienlijke bestuurlijke en gerechtelijke bevoegdheid over een gebied rondom Gent (gaande ongeveer van Aalter tot Zeveneken en van Waarschoot tot Eke). De meeste leenmannen behoorden tot het kruim van de plaatselijke adel²³.

Vanaf 1789 (Brabantse Omwenteling) was P.-G. de Meulenaere (zoals zijn broer) ook een der gedeputeerden van de Staten van Vlaanderen²⁴ en dus vermoedelijk een overtuigd Statist evenals de meeste edellieden.

In 1792 lieten Pierre-Georges de Meulenaere en zijn echtgenote (die toen *in de Meire* woonden)²⁵ aan de Nederkouter een monumentaal herenhuis met opvallende corinthische zuilen bouwen naar plannen van Jean Baptiste Pisson

die zich kennelijk liet inspireren door het *Petit Trianon* van Versailles²⁶. Op de site bevindt zich nu een flatgebouw met een boekenclub op de gelijkvloerse verdieping.

Een tweede loopbaan onder Napoleon

Kort na de bouw van het herenhuis kwam Gent onder Franse heerschappij. Pierre-Georges en zijn echtgenote namen eerst de wijk maar keerden spoedig terug om niet als *émigrés* te worden aangemerkt, wat immers een confiscatie van hun vermogen zou hebben meegebracht. Een ambtenaar typeerde Pierre-Georges de Meulenaere als volgt: “homme paisible, s’étant émigré par un effet de crainte”²⁷.

Er werden hem een aantal mineure functies toevertrouwd tot hij in 1801 *repartiteur van de foncière contributie* (grondbelasting) werd benoemd²⁸. Dit ambt (dat hij tot 1812 bleef vervullen) sloot aan bij zijn functie tijdens het Oostenrijks Bewind. Zelf behoorde hij intussen tot de zwaarst belaste Gentenaren²⁹.

Als Eerste Consul, later als keizer, zocht Napoleon toenadering tot de notablen van de oude adel en hogere burgerij. Zo maakte bijv. mevr. de Meulenaere-de Loose in 1803 deel uit van het aristocratische damescomité dat instond voor het staatsiebezoek te Gent van de Eerste Consul Napoleon en zijn gemalin Joséphine de Beauharnais³⁰.

Eveneens in 1803 werd Pierre-Georges verkozen tot lid van het *Corps Législatif*³¹. In dit wetgevend lichaam, waarvan hij in 1808 ondervoorzitter werd, zetelde hij tot 1814. Te Parijs betrok hij een woning aan het voorname *Quai de Voltaire, n° 5*³². P.-G. de Meulenaere speelde geen opmerkelijke rol in de hoge vergadering. Met zijn echtgenote beschikte hij over een ruim voldoende inkomen om de gevarieerde verleidingen van Parijs te exploreren.

De Franse Préfet omschreef de Meulenaere in die periode als een integer, vrijmoedig, eerbaar en toegewijd man. Hij preciseerde: “habitude en affaires, honnête homme, amour pour le bien public”³³.

Van 1804 tot 1815 was de Meulenaere tevens burgemeester van Zevegem³⁴, een dorp van 1339 zielen³⁵ waar hij in 1801 het kasteel van Welden³⁶ had aange-kocht. Door de overheden en de bevolking werd hij als een bekwaam bestuurder gewaardeerd. Vanaf 1807 was hij ook voorzitter van de kantonale vergadering van Nazareth³⁷.

Op 9 maart 1810 werd Pierre-Georges de Meulenaere opgenomen in het Erelegioen en benoemd tot *Chevalier d’Empire*. Reeds op 3 augustus van hetzelfde jaar werd hij verheven tot de waardigheid van *Baron d’Empire* met toekenning van het majoraat van Overwaeter³⁸. Hij werd klaarblijkelijk gewaar-

deerd door Napoleon en zijn entourage. In 1813 werd hij dan ook opgenomen in de keizerlijke *Garde d'honneur*³⁹.

Op non-actief na 1815

Tijdens het Nederlands bewind werd de adellijke titel van Pierre-Georges de Meulenaere door koning Willem I bevestigd⁴⁰. In 1814 had Intendant graaf Jean- Baptiste d'Hane Steenhuyse de Meulenaere getypeerd als “assez bien estimé”, hoewel hij zijn administratieve bekwaamheid blijkbaar niet [zeer] hoog achtte⁴¹. Voortaan oefende hij geen politieke mandaten meer uit, ook niet als lid van de Eerste Kamer zoals andere edellieden uit de zuidelijke provincies. Vermoedelijk had hij zich in de ogen van Willem I te veel vereenzelvigd met het regime van Napoleon.

Pierre-Georges de Meulenaere d'Overwaeter overleed op 2 juni 1825 in zijn kasteel van Welden.

Zijn huwelijk met Thérèse-Jeanne de Loose was kinderloos gebleven. Na zijn overlijden werd zijn bibliotheek openbaar verkocht op basis van een catalogus van 114 pagina's: “de bons livres dans toutes les facultés et quelques manuscrits avec miniatures. La collection d'estampes est peu importante”⁴².

Het herenhuis de Meulenaere aan de Nederkouter en het kasteel van Welden werden verhuurd aan generaal-majoor hertog Karel Bernard von Sachsen-Weimar, de populaire militair bevelhebber van Gent en Oost-Vlaanderen.

Pierre-Georges de Meulenaere bezat zoals zijn oudere broer een niet gering aanpassingsvermogen. Tijdens het ancien régime bekleedde hij reeds een van de topambten in het Gentse stadsbestuur. Onder het Consulaat ving hij een nieuwe en eervolle loopbaan aan die hij tot de val van Napoleon kon verderzetten. Alles wijst erop dat hij graag in de Parijse salons en clubs verkeerde en verpozing vooral zocht in zijn kasteel te Zevegem. Vanaf de Franse Tijd liet hij zich nog weinig in met Gentse toestanden. Men mag er nochtans van uitgaan dat zijn broer hem over het plaatselijke reilen en zeilen getrouw informeerde. Als rechtschapen en gecultiveerd man genoot deze grootgrondbezitter ondanks zijn soms moeilijk karakter het respect van de maatschappelijke bovenlaag van de stad.

Guy Schrans

NOTEN

- ¹ Zie ook: C. Devolder, *De notabelen van het Eerste Keizerrijk (1804-1814). Het Scheldepartement*, lic. verh. gesch. univ. Gent, 1989-1990, I, p. 179 e.v. Samengevat in : Id., *Grands notables du Premier Empire. Escout*, CNRS éd., Paris, 2001, p. 101-102.
- ² B. Van der Schelden, *La Franc-maçonnerie belge sous le régime autrichien*, 1923, p. 49-50; G. Schrans, *Vrijmetselaars te Gent in de XVIII^{de} eeuw*, 2^{de} druk, Gent, 2009, p. 386-387.
- ³ Zie verder: G. Schrans, o.c. p. 38-39. Na het insluimeren van la Constante Union was Pierre-Georges de Meulenaere niet meer actief in de vrijmetselarij. Volgens Prosper Claeys zou hij te Gent nog logezittingen hebben voorgezeten na de aanhechting bij Frankrijk (P. Claeys, *Pages d'histoire locale gantoise*, Gent, 1888, II, p. 141).
- ⁴ J. Nève de Mévergnies, *Gand sous la domination française*, 1927, p. 381.
- ⁵ Zie bijv. de staat van goed van P. F. de Loose: SAG De Zwarte Doos, *Boedelbeschrijvingen Gedele 330/278* (1765), p. 11: 330/278 f. 143.V.
- ⁶ P. Lenders, *Gent, een stad tussen traditie en Verlichting (1750-1787). Een institutionele benadering*, 1990, p. 51.
- ⁷ *Listes des titres de noblesse, de chevalerie et autres marques d'honneur accordées par les souverains des Pays-Bas depuis 1659 jusqu'à 1794*, 1847, p. 247, 256.
- ⁸ B. Walckiers, "La famille Amelot à Audenaerde, olim Ameloot", *Le Parchemin*, nr. 209, 1980, p. 363-387, inz. 372 e.v.
- ⁹ Gegeven afgeleid uit de tabellen in: H. Coppjans-Desmedt, *Bijdrage tot de studie van de goeode burgerij te Gent in de achttiende eeuw*, 1952, p. 109.
- ¹⁰ Hij bleef wel lid van de balie, zie bijv. *Wegwyzer*, 1782, p. 13.
- ¹¹ F. Vanderhaeghen, *Jaerboeken van het Soevereine gilde der kolveniers, busschieters en kanonniërs, gezegd Hoofdgilde van Sint Antone te Gent*, 1867, III, p. 218.
- ¹² E. Devos, *De Sint-Sebastiaansgilde van Gent tot 1779*, lic. verh. gesch. univ. Gent, 1982.
- ¹³ Zie bijv.: *Wegwyzer*, 1782, p. 41.
- ¹⁴ J. Decavele & J. Vannieuwenhuysse, *Archiefgids - deel I - Oud archief*, 1983, p. 43. Noteer dat het begrip "directe belasting" toen niet bestond. Men kende "opbrengstbelastingen" (waarvan de opbrengst van tevoren onbekend was, bijv. accijnsrechten) en "omslagbelastingen" (waarvan het provenu van tevoren bekend was, bijv. huisgelden.)
- ¹⁵ Zie verder: G. Bigwood, *Les impôts généraux dans les Pays-Bas autrichiens*, 1900, p. 111 e.v.; P. Lenders, *Gent, o.c.* p. 132-135; keizerlijk reglement van 8 januari 1780 betr. de "huysgelden binnen Gend": F. Vanderhaeghen, *Bibl. gant., o.c.*, III, p. 454, nr. 4. 617.
- ¹⁶ G. Schrans, "Over financieel recht in de pruijken tijd - Renten en rentenconversies te Gent in de 18^{de} eeuw", in: *Van alle markten - Liber amicorum Eddy Wymeersch*, 2008, p. 773.
- ¹⁷ Bijv.: *Wegwyzer*, 1782, p. 41.
- ¹⁸ Over de taken en de verantwoordelijkheden van de directeur der huisgelden, zie vooral: L. Charles, "De Genste registers van de huisgelden als kadastrale bron. Mogelijkheden en beperkingen (17^{de}-18^{de} eeuw)", *Hand. MGOG*, 1992, p. 158-159; Id., "Kadaster en familie-kunde. De Genste registers van het huisgeld (17^{de} en 18^{de} eeuw)", *VI. Stam*, 1994, p. 289-308.
- ¹⁹ P. Lenders, *Gent, o.c.*, p. 466-468.
- ²⁰ P. Lenderes, o.c., p. 133; L. Charles, *Hand. MGOG, o.c.*, p. 160-161, 320.
- ²¹ H. Balthazar, *Structuren en mutaties bij het politiek personeel. Een studie over het sociaal wisselingsproces te Gent in de vormingsjaren van de hedendaagse tijd, 1780-1850*, doct. verh. univ. Gent, 1970, III, p. 129; C. Devolder, *De notabelen, o.c.*, p. 181.

- ²² H. Balthazar, o.c., I, p. 134; III, p. 129; C. Devolder, *De notabelen*, o.c.
- ²³ Bijv. uit de families Vilain XIII (burggraaf), della Faille d'Assenede (graaf), Dons de Lovendeghem (baron), Rodriguez d'Evora y Vega (markies), enz. (*Wegwijzer*, 1782, p. 49-50).
- ²⁴ C. Devolder, *De notabelen*, o.c., I, p. 181.
- ²⁵ *Wegwijzer*, 1782, p. 13.
- ²⁶ E. Coppieters-Stochove, "Hotel de Meulenaere", *Invent. archéol. de Gand*, XLIII (1906) nr. 430. Een afbeelding van de voorgevel en het grondplan van dit herenhuis treft men aan in *Een remarquabel ambelissement - Gentse wooncultuur in Mozarts tijd*, 1991, p. 20, alsmede in *Ghendtsche Tydinghen*, 1979, p. 18. Voor diverse afbeeldingen van de binnenarchitectuur zie op internet: Beeldbankgent.be, tw. de Meulenaere.
- ²⁷ C. Devolder, *De notabelen*, o.c., I, p. 181-182.
- ²⁸ Bijv.: *Wegwijzer*, 1809, p. 38,41.
- ²⁹ J. Nève, *Gand sous la domination française*, 1927, p. 341; SAG, Modern Archief, nr. H4L, *Liste des cent plus imposés de la ville de Gand formée par le Préfet*. (1802); nr. H4M2, *Liste des cent plus imposés de la ville de Gand* (1812).
- ³⁰ P. Claeys, *Mémorial de la ville de Gand*, 1792-1830, 1902, p. 158-159; J. Nève, *Domination française*, o.c. p. 295-383.
- ³¹ J. Nève, *Domination française*, o.c., p. 51, 59-60.
- ³² Zie bijv.: *Wegwijzer*, 1809, p. 33; 1812, p. 33.
- ³³ C. Devolder, *De notabelen*, o.c., I, p. 184.
- ³⁴ *Wegwijzer*, 1815, p. 71.
- ³⁵ *Wegwijzer*, 1809, p. 54.
- ³⁶ Zie: A. J. Ghys, "Châteaux et châteleines de Flandres", *Les Cahiers de la Biloque*, 1956, p. 136-138 (met een afbeelding); C. Bronne, "Un baron et un château de l'Empire", *Le folklore brabançon*, 1969, p. 267 e.v.
- ³⁷ RA Beveren-Waas, Fonds Scheldedepartement, Tgnr. 009-F nr. 2266/9.
- ³⁸ *Bulletin des lois de l'Empire français*, 4e série, XIII (1811) vol. 47, p. 278; *Listes des titres de noblesse*, o.c., p. xxxvi-xxxvii; L. de la Roque & E. de Barthélémy, *Catalogue des gentilhommes en 1789 et des familles anoblies*, 1866, II, p. 39. Een majoraat was gebaseerd op een testamentaire beschikking waarbij het vermogen van de erflater geheel of gedeeltelijk in eigendom overgaat aan een of meer kleinkinderen, terwijl het vruchtgebruik overgaat op een of meer kinderen van de erflater. Dit stelsel strekte ertoe het familievermogen te bestendigen (P. Janssens, *L'évolution de la noblesse belge depuis la fin du moyen-âge*, 1998, p. 491, 494). Napoleon richtte 200 majoraten op, waarvan 8 in de "Belgische" departementen (*Listes des titres de noblesses*, o.c., p. xxxiv).
- ³⁹ H. Balthazar, o.c., III, p. 129.
- ⁴⁰ *Almanach royal des Pays-Bas*, I (1817) p. 354; *Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden*, 1826, p. 166.
- ⁴¹ C. Devolder, *Grands notables*, o.c. (citeert: F. Beterams, *The "high society" belgo-luxembourgeoise [avec celle des arrondissements de Breda, de Maastricht et de Ruremonde] au début du gouvernement de Guillaume Ier, roi des Pays-Bas [1814-1815]*, 1973).
- ⁴² F. Vanderhaeghen, *Bibl. gant.*, o.c., IV, p. 311, nr. 7.208.
- ⁴³ *N.B.W.*, IV (1970), 723-733. Hij was een zoon van Karl-August von Sachsen-Weimar, beschermheer en vriend van J. W. Goethe.

JOSEPH KIECKEPOOST

Op Zondag 9 April 1837 vormden zich, na de hoogmis, voor de kerkportalen, overal kleine groepjes die het bijna ongelofelijk nieuws commentarieerden welke de zopas verschenen editie van de Gazette van Gend had verspreid: “Kieckeпоost is dood” klonk het op ieders lippen.

Ja, Kieckeпоost, de alom bekende en meest fantastische Gentenaar die ooit in de stad van Keizer Karel geboren werd, het zonderlinge genie of de geniale zonderling, de man die men als alle populaire en legendarische figuren onsterfelijk achtte, had het tijdelijke met het eeuwige verwisseld.

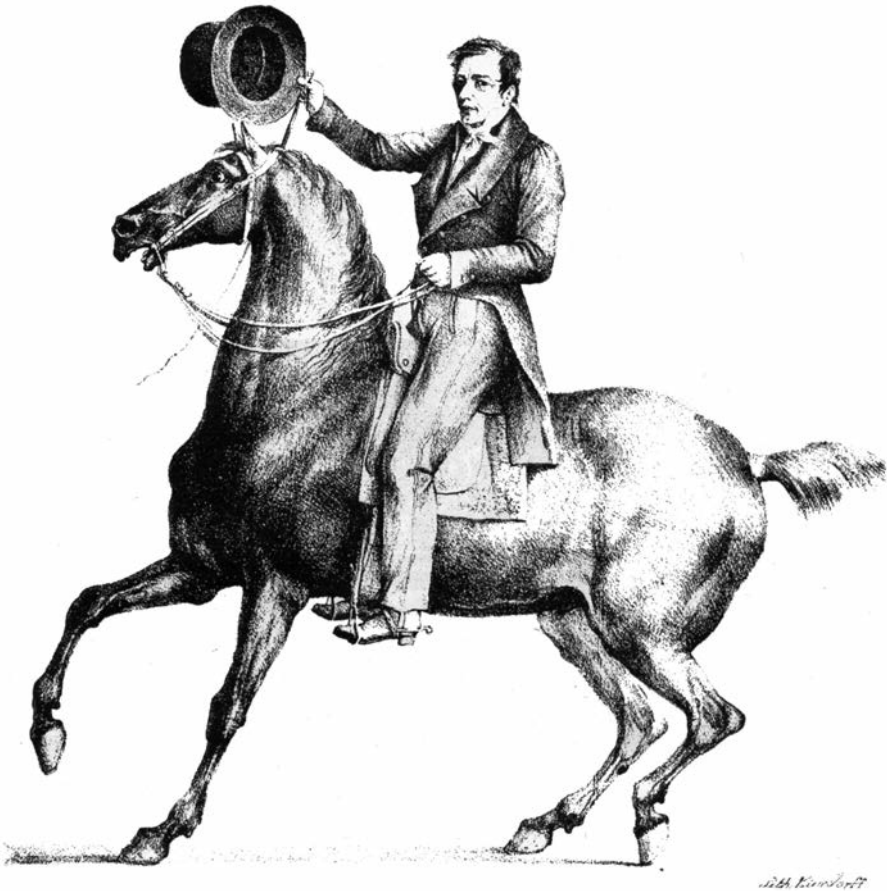
De mensen geraakten niet uitgepraat over dit gebeuren, wisten niet wel of zij treuren moesten om het verlies van deze originele stadsgenoot of nog eens lachen bij de herinnering aan al de koddige gebeurtenissen uit dit bestaan. Degenen die een exemplaar uit de Gazette van Gend op zak hadden, haalden het triomfantelijk te voorschijn en gaven luidop lezing van de aankondiging van zijn overlijden: “Niet juist den beruchsten en nog veel min den beroemdsten althans wel den meestbekenden der ingezetene van de stad Gend. is er in den nacht tusschen den 7 en 8 april overleden. Joseph Kieckeпоost, die zich zelve den naem van Ontwerpmaker van Oost-Vlaanderen toegeëygend had, die men te Gend in zijne onderneming om het Kuypgat af te breken zag mislukken, die meenige ontwerpen gemaakt heeft, welke indien zij gevolgd wierden geen steen op steen meer zouden laten, heeft opgehouden van te bestaan en zal niet meer. noch de koningen, vorsten en ministers door zijne dringende missiven en de opdracht van zijne boekwerken lastig vallen, noch de drukpers niet meer doen zuchten onder de talrijke voortbrengselen van zijne maer al te zeer oorspronkelijke pen. In hem verliest den Vlaemschen Journal des Flandres den drolligsten zijner medewerkers en briefwisselaeren”.

...

Wie was die originele, die de Gazette van Gend, nog geen vier en twintig uur na zijn overlijden, reeds belachelijk maakte

Een Gentenaar. een rasechte Gentenaar. geboren en gestorven te Gent, na er drie en zestig jaren gesleten te hebben met het opmaken van de meest eigenaardige en eigenzinnige plannen, het uitgeven van de gekste naast de ernstigste werken, het lastig vallen van al wie hij ontmoette, het prediken in de woestijn, een omwentelaar op het papier, die, had men hem vrije teugel gelaten, in min dan tien jaren Gent totaal van uitzicht had doen veranderen,

maar waarvan de plannen die toen zo gek, zo potsierlijk schenen, toch allen, op enkele uitzonderingen na, jaren na zijn dood, een na een door de stadsbesturen die elkaar opvolgden, trouw werden overgenomen en uitgevoerd. Dat deze revolutionair, deze urbanist, door zijn tijdgenoten niet immer begrepen werd, kan men best gissen. Een huis dat meters uitsprong, afbreken, vond men een waar schandaal, een straat verbreden een sensationele gebeurtenis die slechts om de eeuw mocht geschieden. Wanneer Kieckepoost dan ook met het voorstel voor de dag kwam, niet een, maar honderden huizen af te breken, niet een, maar tientallen straten te verbreden en de stad te doorklieven met grote lanen van Noord tot Zuid en van Oost tot West, oordeelden vele mensen dat het ogenblik gekomen was om die gevaarlijke kerel in een krankzinnigengesticht op te sluiten.



Joseph Kieckepoost.

Doch daar bekommerde Kieckepoost zich weinig om en liet zich vooral niet ontmoedigen door de kortzichtigheid zijner medeburgers. Hij ontwierp maar immer nieuwe projecten — twee honderd zeventien in het geheel — schreef verder stapels brieven aan Willem I. zijne ministers, de Administratie, de burgemeester en de stadsedielen, geen ander doel nastrevend dan „de verciering, verbetering en het welzijn van ons vaderland”.

Onderaan zijn portret welk in de “Ontwerpmaeker” verscheen, had hij geschreven: “Si je manque, pardonnez- moi; si j'en impose, tuez-moi; si. Je meurs par l'effet de la malveillance des hommes, vengez-moi!”

Welnu, hij is gewroken geworden door zijn stadsgenoten zelf, die jaren nadien zijn toekomstdromen als een boek van Nostradamus gingen uitpluizen en zich die rare plannen eigen maakten.

In een klein werk dat door zijn tijdgenoten voor onzin of grootheidswaanzin werd gehouden, heeft deze buitengewone man een urbanisatieprogramma voor tientallen schepencolleges kunnen condenseren: geen plan op gebied van rechtekken, verbreden of ontwerpen ener straat of weg werd later uitgevoerd. of het was reeds voorgesteld en verdedigd geworden door Kieckepoost en daar waar men van de ontwerpmaker afweek, was het doorgaans een mislukking.

Geld had men niet nodig, zo beweerde hij. want hij had alle mogelijke stelsels uitgedacht om de kosten tot een minimum te herleiden: enkel durf was vereist, de wil om van Gent een grote stad te maken, gemakkelijk te bereiken. gemakkelijk te doorkruisen. waarborg van bloei en welstand. Wonderbare profetie die helaas niet snel genoeg in vervulling is gegaan!

De toenmalige burgemeester, Joseph Van Crombrugge, was echter niet gemakkelijk te vinden geweest voor de baanbrekende voorstellen van de ontwerpmaker. Toen hij bij de kiezingen van 1836 zijn burgemeesterschap verloor, stuurde Kieckepoost hem een exemplaar van zijn werk met de volgende opdracht. die voor onze urbanist als een zoete weerwraak klonk:

“Het spijt mij grootelijks dat UE
uwe plaets zijt kwijt.

Haede UE mij tot onderstand voor
uwen medemaet aengesteld

De stad van Gend was nu in soo eenen
slichten staet niet gesteld. Schoone werken hadden gepronkt

En UE daer door was voor altijd
geweest beromt.

Ik hadde UE veel gesproken van
Bouwen

En niet te min de kas altijd vol
gehouden...”

Andere burgemeesters zijn die weinig vleierende dedicatie indachtig geweest en zijn gretig in de "Ontwerpmaeker" gaan putten: nooit hebben zij er enig spijt over moeten hebben.

...

Kieckepeest. te Gent geboren op 4 Juni 1773, in "den Gouden Leeuw" op de hoek gevormd door de Lange Munt en de Onderstraat, kwam op het idee zijne werken uit te geven om zich te troosten voor de dood van zijn zoon en van zijn dochter.

Nochtans had hij reeds in 1817 de aandacht op zich gevestigd met een korte brochure: "Projets de travaux et d'améliorations de la ville de Gand, par l'entrepreneur Kieckepeest" die de voorbode werd van zijn standaardwerk „Den Ontwerp-Maeker van Oost-Vlaenderen, ofte Kasteelen in Spagnien, door den Ondernemer Kieckepeest, opgedraegen aen de Vrienden van het Vaderlandt", in twee boekdelen. Het eerste verscheen in 1824; het tweede werd door verschillende uitgevers gedrukt en de laatste bladzijden kwamen slechts in 1829 op de markt onder de titel "De Veropenbaerder van Oost- en West-Vlaenderen, of bespieder voor het volk".

In 1831 gaf hij een prospectus uit van "Le Conciliateur, Journal politique et commercial — Projets, littérature, théâtre, beaux-arts", welke echter nooit verscheen en in 1835 "Het Gendsch Kieken, ieder eens vriend" waarvan enkel het eerste nummer verscheen.

Kieckepeest was geen estheet of bekommerde zich althans weinig om de kunst. Hij had slechts een doel voor ogen: de verschillende stadswijken door grote, brede straten verbinden, opdat de stad een geheel zou vormen, en dan - de stad zelve met de naburige dorpen en steden verbinden. Op het stadsplan trekt hij een rechte lijn en al wat hij op die lijn ontmoet, moet verdwijnen, welke waarde ook het gebouw vertegenwoordigen mag.

Zijn bijzonderste droom was het trekken van een weg en vaart van Akkergem naar Drongen. Akkergem was de wijk van de toekomst daar zij naar de zee leidde langs een vaart die al het water der Gentse rivieren opving. Er bestond wel een weg, doch te paard had men bijna twee uur nodig om de afstand af te leggen "Om onzen weg regt te trekken, schrijft Kieckepeest aan Willem I, eene lijne zoude moeten getrokken worden van den Toren van Akkergem tot Gend op dien van Drongen. zonder agt te nemen op het belet 't welk eenig gebouw ofte andere zaeke mogelijks zoude komen te wege brengen. Hij zou genoemd worden Kieckeweg".

In nota voegt onze ontwerpmaker er hij: “Hier is licht te gevoelen dat, als Zijne Majesteit het maeken van den weg zou hebben toegestaen, ik Haer alsdan zoude verzogt hebben de toelating van mijnen naem in dien van Kiecke te mogen veranderen”!

Doch Kieckepoost slaagde niet in zijn opzet en zijn naam bleef dus Kieckepoost. hoe droevig dit ook voor onze zonderlinge urbanist moge geweest zijn.

Hij stelde verder voor alle stadspoorten af te breken, de bestaande bruggen geleidelijk te vervangen door ijzeren, draaiende bruggen, de Waldam te dempen, een brede laan te trekken rondom de - stad (ontwerp dat in de komende maanden eindelijk zal uitgevoerd -worden) en de verschillende parochies met elkaar te verbinden.

Het centrum van de stad moest van de buitenwijken gemakkelijk bereikt kunnen worden door het verbreden van de smalle en het trekken van nieuwe straten.

Een weg werd aldus ontworpen van het St.-Pietersplein in rechte lijn naar de Kouter en vandaar naar St. Baafs en St.-Jacobs.

Van het St.-Pietersplein moest ook een ander vertrekken naar het Spanjaardenkasteel over de Visserij, waar hij een nieuwe stadswijk ontwerpt. De Kouter verbindt hij langs brede straten aan de wijk van het Prinsenhof en eindelijk maakt hij de verbinding tussen zijn Kieckeweg te Akkergem en het stadscentrum over de Coupure, de Wellinckstraat, de Oude Houtlei welke hij voorstelt te dempen, de Zwarte Zustersstraat, de Posthoornstraat en de Voldersstraat die hij allen verbreedt.

Vele van die plannen zijn heden grotendeels uitgevoerd geworden, doch men moet zich een ogenblik de ware doolhof van kronkelende straatjes van onze stad in het begin der XIXe eeuw kunnen inbeelden om zich rekenschap te kunnen geven van de geweldige durf en scherpzinnigheid van de Gentse aan-nemer.

Er was immers in 1824 omzeggens geen verbinding tussen het centrum en de overige wijken, zelfs niet tussen St.Baafs en St.-Jacobs bv. De burgemeesters die sedert een eeuw elkaar op het stadhuis opvolgden en vooral burgemeester Braun. hebben die levensaderen van onze stad. door Kieckepoost met zoveel vuur verdedigd, een na een door het vlechtwerk der straatjes en steegjes getrokken, aldus elke dag wat meer bloed naar het hart van de stad brengen-de.

. . .

Naast al die gelukkige voorstellen heeft Kieckepoost, de zonderlinge ontwerpmaker, ook een paar minder gelukkige plannen verdedigd, als het afbre-

ken van het Rabot, het Pakhuis, de gevel van de Vismarkt, het Gravensteen enz., doch typisch verschijnsel, zijne tijdgenoten hebben hem die projecten geenszins verweten, want zij hadden hetzelfde misprijzen, legden dezelfde onverschilligheid aan de dag voor ons artistiek verleden. Daarentegen moeten wij nog verwijzen naar andere ontwerpen van Kieckepoost, als het verlichten der straten met gas, wat toen revolutionair scheen, het voltooiën van de toren van de St.-Michielskerk, het samenbrengen van alle Universiteitsgebouwen in één groot vierkant rond de Aula, het aanleggen van zwemkommen, enz. enz. Daarnaast een aantal koddige ontwerpen als het beletten van het “toebakknab-belen” in de kerken, het “assche-ziften” op straat. het wegnemen op de uit-hangborden van alle de fouten tegen de spraek-konst enz. benevens een reeks verhandelingen over de beschrijving van de beste paarden, over de oesters, de advocaten, de spelen, de werktuigen, het maken van een woordenboek “Vlaemisch-Hollandsch”, dit alles doorspekt met talloze brieven aan of van vorsten, ministers, ambassadeurs enz.

. . .

Kieckepoost heeft de verwezenlijking zijner dromen niet mogen bijwonen. De stad benoemde onze ontwerpmaker “aannemer van het vervoer der lijken te Gend” en het is in deze functie dat hij in zijn woning in de Onderstraat overleed.

Het nageslacht is hem niet dankbaar geweest: zijn naam heeft men aan geen enkel ontwerp, aan geen enkele straat waarvan hij de uitvinder geweest is, verbonden. Enkel blijft zijn naam bewaard bij sommige echte Gentenaars die het oude gezegde nog kennen “Hij is bij Kieckepoot” daarmee bedoelend dat iemand overleden is, maar zelf; die uitdrukking verdwijnt uit de woordenschat van de Gentse volkstaal.

PIERRE KLUYSKENS

**SINT-DENIJSPLEIN, EEN TRILOGIE
DE PRILLE JAREN ALS VliegVELD
DEEL IV: 1908 - 1930**

**VOOR U VERZAMELD UIT 31 600 EDITIES VAN DE
GAZETTE VAN GENT**

*** De term “trilogie” verwijst naar het drievoudig gebruik van het plein door de jaren heen, samengevat in vijf afleveringen, waarvan hier de vierde.*

23 mei 1908

De *Aeroclub der Beide Vlaanderen* heeft de beroemde Franse luchtvlieger Henri Farman uitgenodigd om vliegdemostraties te geven. In januari won hij in Duitsland de *Archdeaconprijs* voor de vlucht van één kilometer in een gesloten kring.

Eergisteren reed men met hem per auto naar het Sint-Denijsplein maar de luchtvlieger vond de grond te zandig en het plein te klein voor zijn vliegkunsten.

Dan reed men naar de haven waar hem naast de nieuwe zeevaartinstellingen een terrein van 2 kilometer lang en 700 meter breed zeer geschikt leek.

18 juni 1910

Gisteravond zag men rond 8 uur een zonderling gerij de stad doortrekken. Vooraan reed een kleine, rode automobiel met twee zitplaatsen. Achteraan was een houten stelsel vastgemaakt, met lijnwaad overtrokken, dat op twee wielen liep.

Gistervoormiddag had de heer Albert Villé op het Sint-Denijsplein schone vluchten gedaan met de vliegmachine van onze stadsgenoot de heer Eich. Hij bestuurde de automobiel op weg naar zijn woning.

Men had de vleugels van de machine losgedaan en eenvoudig bovenop het toestel vastgemaakt. Dit ongewoon schouwspel lokte veel belangstelling uit.

28 oktober 1912

Er is sprake van in 1913 een luchtvliegeplein te maken in de *Neermeersen*, de zeer uitgestrekte weiden langs de Leie, dicht bij de stedelijke schietbaan.

18 april 1913

De kwestie van de luchtpost door de vlieger Henri Crombez is op goede voet. Het vertrek- en landingspunt van de *aeroplans* zal op het Sint-Denijsplein zijn. De inrichters onderhandelen thans met gemeentebesturen en sportmaatschappijen over andere nederdalingen in verband met de brievenpost.

25 april 1913

De luchtvaartpost die het monopolie heeft van de verzending per vliegtuig, zal zaterdagmiddag van het Sint-Denijsplein een eerste reis aanvangen.

De heer Henri Crombez zal in zijn aeroplaan *Perdussin de clichés* meenemen van de aankomst van de koninklijke familie in de *Wereldtentoonstelling* en de inhuldiging van de Gentse *Floralien*, bestemd voor de Parijse dagbladen. Onderweg zal hij de poststukken voor Doornik afgeven.

Bijzondere kaarten zullen op het Sint-Denijsplein worden verkocht aan 1 frank. Indien de luchtgestelreis enigszins voordelig is zullen wij zondag te Gent de Parijse bladen ontvangen met de fotografieën van de belangrijkste gebeurtenissen van de dag welke voortaan beroemd zal zijn in de Gentse geschiedenis.

1 mei 1913

Gistermiddag heeft de heer Crombez met zijn aeroplaan een vlucht boven de *Wereldtentoonstelling* gedaan. Hij steeg op van het Sint-Denijsplein waar zijn loods staat, om na een ronde aldaar weer neer te komen.

13 mei 1913

Niettegenstaande regen en wind verzekerde de luchtvlieger Henri Crombez zaterdag de luchtpostdienst tussen Brugge en Gent, een reis die enkel 40 minuten duurde. Zondag vloog hij naar Aalter en landde daarna terug op het Sint-Denijsplein.

Maandag verwezenlijkte hij de reis Gent - Blankenberge heen en terug in 1 uur 15 minuten. Dinsdag vertrok de luchtreiziger per spoor naar Parijs, waar

hij een nieuwe aeroplaan gaat halen. Hij zal van Issy opstijgen en ermee naar Gent vliegen.

2 juni 1913

De spectaculaire boksmatch voor het *Kampioenaat der Zwaargewichten* werd in het *Feestpaleis* aangegaan tussen de Engelse reus Wells en de Franse kampioen Carpentier. De overwinning ging naar Carpentier, na *knock-out* van Wells.

Met de luchtvlieger Crombez waren afspraken gemaakt om de fotografische platen na de match dadelijk van het Sint-Denijsplein naar Brussel over te vliegen.

15 juni 1913

De heer Crombez steeg vrijdag rond de valavond van het Sint-Denijsplein op voor een proef tot het kloppen van het Belgisch hoogterecord. In 15 minuten tijd verhief hij zich tot een hoogte van 2000 meter. Binnenkort zal de koene vlieger voor de officiële vlucht opstijgen.

Gisteren vloog hij met zichtkaarten naar Blankenberge. Tijdens het neerstrijken brak bij het geweldig aanraken met de grond een deel van het landingsgestel.

Daardoor kon hij 's avonds langs het luchtruim niet naar Gent terugkeren.

18 juni 1913

Gisteravond waren veel belangstellenden op het Sint-Denijsplein aanwezig. Aan de *monoplaan* van de luchtvlieger Henri Crombez werden twee barometers bevestigd welke tot hoogteopnemers zouden dienen.

Om 7 uur 10 steeg hij het luchtruim in. Hoger en hoger beschreef het broze toestel kringvluchten. In de stad werd het door duizenden ogen met een beklemmend gevoel van angst gevolgd. Het ging zelfs zo hoog, dat het nog enkel een heel klein, zwart stipje op het blauwrode uitspansel leek.

Na een vlucht van 55 minuten besloot Crombez te dalen. Hij legde zijn motor stil en in een drijfvlucht die zeven minuten duurde kwam hij naar beneden.

De opnemers wezen een bereikte hoogte van 3800 meter aan. Zijn voorganger Tyck was tot 2700 meter gestegen. Crombez klopte het record dus met 1100 meter.

Wij herinneren er aan dat het eerste hoogterecord ter wereld hier te Gent aan de nieuwe zeevaartinstrumenten werd behaald door de heer Henry Farman in

juni 1908. Het bedroeg toen 10 meter!

31 juli 1913

De luchtreiziger Crombez is dinsdag rond 6 uur 's avonds opnieuw van het Sint-Denijsplein te Blankenberge aangekomen. Hij is heen en weer gevlogen tussen de pier en het staketsel, om dan rechtover het Casinokursaal neer te dalen. Onnodig te zeggen dat het op de zeedijk en het strand krioelde van het volk. Hij ontving de luchtpost waarmee hij woensdag naar Gent vertrok.

11 september 1913

Voor de eerste maal zal België vertegenwoordigd worden bij de *Gordon Bennettbeker* voor luchtvliegen, die dit jaar op 28 september te Reims wordt bekampt. Henri Crombez zal er met een *monoplaan* van 140 paardenkracht aan deelnemen.

Overigens zal er voortaan geen luchtbriefpost meer zijn, daar Crombez binnenkort voor 15 maanden in militaire vliegdienst zal treden.

20 oktober 1913

Adolphe Pégoud, de kranige, stoutmoedige Franse luchtvlieger, die gans de wereld in verbazing bracht door met het hoofd naar beneden te vliegen en thans te Wenen zijn buitelingen vertoont, komt binnenkort naar Gent.

De aangegane onderhandelingen zijn gelukt. Er zijn enkel nog enige punten van ondergeschikt belang te regelen. Gent zal dus na Parijs, Londen en Wenen de *looping the loop* in aeroplaan te aanschouwen krijgen.

22 oktober 1913

Het is bepaald zeker dat de koene luchtvlieger Pégoud op maandag 3 november om 11 uur 's morgens en 3 uur 's namiddags op het Sint-Denijsplein buitengewone vluchten zal doen. Het plein zal afgesloten worden en door het leger en de gendarmerie worden bewaakt. Er zullen plaatsen zijn aan 50 centiemen, 1 en 2 frank. Voor de automobielen zal een bijzondere kaart van 5 frank worden verkocht.

31 oktober 1913

Adolphe Pégoud zal maandagmorgen te Gent aankomen. Een toestel met een

zitplaats en een motor van 50 paardenkracht wordt uit Parijs naar het Sint-Denijsplein opgestuurd en zal door mecaniciens van het huis Blériot in regel worden gesteld en gereed staan voor gebruik. De aeroplaan door Pégoud in Duitsland gebezigd zou hier niet intijds kunnen aankomen.

De heer August De Breyne, voorzitter van de *Aéroclub der beide Vlaanderen*, heeft bericht ontvangen dat de minister van oorlog de militaire luchtvlieger Henri Crombez gemachtigd heeft langs het luchtruim in Gent de beker af te halen welke hem door de *Club* geschonken wordt ter gelegenheid van het Belgisch hoogterecord dat hij bij zijn vluchten te Gent op 3 550 meter bracht. Maandagmorgen zal op het vliegplein van Sint-Denijs een neerstrijking van Crombez te bekijken zijn. Verscheidene Belgische luchtvliegerers zullen op het plein met hun makkers komen verbroederen. Heel het middendeel zal voor hen voorbehouden worden. De ministers die bij de sluiting van de *Wereldtentoonstelling* het banket bijwonen in het *Hedendaags Dorp* zullen insgelijks naar het plein komen.

4 november 1913

Reeds van 8 uur heerste een ongewone drukte in de stad. Iedereen wou de luchtacrobaat Pégoud gaan bewonderen. De trams werden letterlijk stormenderhand ingenomen. Talrijke auto's maakten de straten onveilig.

De Gentenaars hadden waarlijk alle geluk. Een lekker zonnetje bescheen de menigte die van alle kanten was samengestroomd om de koelbloedige over-saagdheid van één man te bewonderen.

Hoe meer men het Sint-Denijsplein naderde, hoe drukker het werd en hoe meer moeite men had om zich een weg te banen. Hier vond men natuurlijk ook wat bij geen feest ontbreekt: benden leurders met het portret van de vlieger.

Iets na 11 uur steeg Pégoud op. Eerst vloog hij rond het plein. Daarbij voerde hij zwenkingen uit die de toeschouwers deden rillen. Men dacht dat hij ieder ogenblik ten gronde ging storten. Na de derde maal kreeg men evenwel de indruk alsof die toeren heel natuurlijk zijn. Zo elegant en schijnbaar zonder moeite werden ze uitgevoerd.

Op sommige ogenblikken zweefde het vliegtuig zijdelings rechtstandig en men vroeg zich af hoe het mogelijk was dat de machine niet als een baksteen neerplofte en de vliegenier verpletterde.

Na enige tijd steeg de vlieger hoger. Ongeveer op 1000 meter gekomen deed hij letterlijk een acrobatische *saut périlleux* die de vogels beschaamd maakte, door met de wielen vooruit het toestel te doen klimmen en het met een zwenking te doen kantelen, zodat hij met het hoofd omlaag hing. Terwijl hij in

dezelfde richting doorvloog bracht hij zich weer in de normale toestand. Zulks deed hij tot acht maal alsof het kinderspel was en telkens verwekte hij nieuwe, luidruchtige geestdrift bij de menigte. Tenslotte daalde de vlieger in spiraalvorm neer. Hij legde zijn motor stil en zachtjes landde hij onder een donderend applaus en een geschreeuw zonder weerga. De menigte snelde naar hem toe en noch soldaten, noch gendarmen konden beletten dat het plein werd ingenomen.

De vlieger zag er zeer vrolijk uit en in het geheel niet aangedaan. Eerst werd hij rond het plein gereden, dan in triomf op de schouders van zijn vrienden rondgedragen. Men vocht en worstelde om de uiterst sympathieke luchtacrobaat zoniet de hand te kunnen drukken, dan toch eens van nabij te zien. Een onafzienbare rij auto's en rijtuigen verwijderde zich van het plein. Bij de voetgangers ontstond een nog erger relletje om op de trams te geraken.

Adolphe Pégoud, nauwelijks 26 jaar oud, was de eerste die zijn luchtschip in volle vlucht verliet, om met een valscherp van een hoogte van 250 meter neer te dalen. Zulks gebeurde op 20 augustus laatstleden op het vliegplein van Chateaufort. Sedertdien heeft hij een reeks stoutmoedige toeren verricht, welke hem wereldberoemd hebben gemaakt.

Te Parijs, waar hij menigmaal de *looping the loop* of dodensprong heeft uitgevoerd, stonden de toeschouwers verbaasd over zijn vermetele vluchten. Te Berlijn, waar hij drie dagen op het vliegveld van Johannesthal zijn roekeloze vluchten heeft uitgehaald, juichten een half miljoen mensen hem als een held toe.

Het is voorzeker verbazend om die luchtvogel, zoals men Pégoud terecht noemt, bezig te zien. Bij al zijn tuimelperten die iedereen kiekenvleesch deed krijgen, draaide de schroef van de machine met driekwart snelheid en als hij dan volle gas gaf schoot het toestel in rechte lijn vooruit, om in een grote cirkel te vliegen naar een hoogte van 1200 meter. Plots stortte het tuig met de kop vooruit minstens 100 meter naar omlaag, om dan onder de drang van de schroef omgekeerd vooruit te schieten, zodat de luchtvaarder met het hoofd naar beneden zat.

Gedurende meer dan een minuut zag men Pégoud in zijn omgedraaide machine en moest hij alles verkeerd doen, waarna hij zich rechtstaande naar omhoog werkte, om weer op de buik te vliegen. Tot zeven maal toe heeft Pégoud deze verbazende *tour de force* toen uitgevoerd.

Zijn kleine monoplaan onderscheidt zich maar weinig van de gewone Blériot. De motor *Gnome* is met een bijzondere zorg vervaardigd en levert de kracht van 50 paarden. Het spreekt vanzelf dat de vleugels van een machine die omgekeerd op de rug moet vliegen, langs boven ook moeten vastliggen.

Men heeft dat gedaan zoals langs onder, maar met veel sterkere staaldraad. De romp bestaat uit een geraamte van zeer buigzaam en langvezelig hout, waarvan elke lat op zichzelf de proef van het weerstandsvermogen heeft moeten doorstaan.

Deze schrander ineengewerkte en zeer lichte karkas is overdekt met fijn water- en stofdicht lijnwaad. De zitplaats is vast in het geraamte verwerkt en bij middel van brede riemen over de schouders wordt de vlieger er stevig aangespt, zodat hij bij het op de rug vliegen feitelijk op zijn schouders zit, terwijl hij zich met de voeten vasthoudt aan ringen die in het geraamte zijn aangebracht.

's Morgens krioelde het van het volk, 's namiddags zag het er voor de tweede vlucht zwart van. Nooit heeft een keizer of een koning zoveel volk te been gebracht en zoveel toejuichingen geogst als Pégoud gisteren.

Weer bewogen rijen auto's en rijtuigen zich op de Kortrijksesteenweg. De rook hing als een mist over de weg en het lawaai en getuf was op sommige ogenblikken waarlijk ondraaglijk. In de velden rondom stonden groepen mensen. Oud en jong, iedereen was te been om de wonderlijke toeren van de luchtacrobaat te zien.

Omstreeks 15 uur 30 klom Pégoud op zijn toestel en verhief hij zich in de lucht onder algemene toejuichingen. De joviale vlieger groette verscheidene malen de menigte vanuit zijn monoplaan.

Daarna herbegon hij zijn halsbrekende toeren. Deze waren nagenoeg dezelfde als 's morgens, maar Pégoud scheen nog meer in zijn schik en tot vijftien maal toe vloog hij met het hoofd omlaag en de wielen in de lucht. Nogmaals toonde hij ons tot wat een koelbloedige luchtvaarder met een stevig toestel in staat is.

Na ruim drie kwartier vol adembenemende toeren daalde Pégoud in spiraalvorm neer en zachtjes landde hij op het grasplein. Weer de geestdrift van 's morgens, het in triomf ronddragen, het gelukwensen en de stormloop om de vlieger van dichtbij te zien.

Bij de terugkeer was het een ongelooflijk geharrewar. Mensen en rijtuigen deden hun best om niet met mekaar in aanraking te komen, maar zulks gelukte hen niet altijd. De ordedienst deed al wat kon, doch de invloed op die grote stroom volk was gering.

Honderden automobielen waren verplicht langs de binnenweg, *Het Putje* en *De Drie Koningen* naar de grote baan te rijden. Om 6 uur 's avonds verdrong zich nog steeds een stroom volk aan *De Sterre* en kwamen nog altijd rijtuigen afgereden. Nooit werd zulk een menigte te Gent gezien.

Zoals gemeld is de luchtvlieger Crombez naar Gent gekomen. Niet per vlieg-machine maar per auto, daar zijn toestel niet in goede staat was. Hij droeg het uniform van de genie, met als onderscheiding twee vleugels van een aeroplaan in het goud op zijn mouw geborduurd.

Onze luchtvlieger stond in bewondering voor Pégoud en verklaarde luidop dat deze toeren waarlijk kras waren en alles overtroffen wat tot hiertoe gezien werd.

Op 10 november trekt Pégoud naar Brussel, de 14° naar Hamburg, de 16° naar Frankfurt, de 20° naar Keulen en de 23° naar Den Haag.

Ter gelegenheid van de vluchten van Pégoud ging het bezoek aan de *World's Fair* op de laatste dag van de opening alle gedachten te boven. Na de vliegtochten werden de winketten bestormd.

5 november 1913

De totale opbrengst op het Sint-Denijsplein bedroeg 23 000 frank. Daarbij hoeft nog ongeveer 2000 frank te worden gevoegd voor de verkoop van postkaarten. Voor de vluchten werd 20 000 frank betaald. Er is dus voor de *Aéroclub* een boni van 5000 frank, een uitslag boven alle verwachtingen, die tot eer strekt van de inrichters van dit groots vliegfeest, de heren Ferdinand Feyerick en Auguste De Breyne.

11 februari 1914

Dinsdagmiddag werd rond 12 uur een vlieg-machine boven de stad Gent gezien. Het was de heer Henri Crombez, thans militaire luchtvlieger, die met zijn toestel van Antwerpen kwam. Hij is een kwartier later op het Sint-Denijsplein neergedaald en verbleef daar tot 2 1/2 uur. Dan steeg hij aan boord van zijn monoplaan weer op en vloog naar Doornik, vanwaar hij afkomstig is. De beker welke hem werd toegekend door de *Aéroclub der beide Vlaanderen* voor het verwezenlijken van het Belgisch hoogterecord tijdens zijn vluchten boven het Sint-Denijsplein, zal hem op zijn verzoek naar Doornik worden opgestuurd.

Er was eerst besloten dat de overhandiging van de beker op min of meer plechtige wijze te Gent zou geschieden. Op verlangen van vlieger Crombez heeft men aan dit voornemen verzaakt.

*** Op 4 augustus brak de Europese oorlog uit. Duitsland verklaarde de oorlog aan België, Frankrijk en Engeland. Duitse troepen vielen aan de oostgrens België binnen.*

6 oktober 1914

Vier aeroplans, waaronder drie Belgische en een Engels, daalden in goede voorwaarden neer op het Sint-Denijsplein, behalve nochtans de derde. Toen hij bijna beneden was moest die eensklaps zwenken om niet op de andere vliegtuigen te vallen. Het tuig kwam terecht in een boom en werd erg beschadigd.

10 oktober 1914

Al de vliegtuigstellen welke op het Sint-Denijsplein neerdaalden zijn naar een onbekende bestemming vertrokken. Er waren 14 Belgische, 3 Franse en 4 Engelse.

*** Op 12 oktober werd de stad Gent door de Duitse troepen bezet.*

31 oktober 1914

Op het Sint-Denijsplein is een Duitse militaire aerodroom ingericht. Gisteren is omstreeks 9 1/2 uur bij het dalen een vliegtuig van op geringe hoogte neergestuikt. De luchtvlieger-officier werd ernstig gewond en zijn aeroplaan is zwaar gehavend.

3 maart 1915

De Duitse bezetter is begonnen met langs de Kortrijksesteenweg op het gewezen paardenlooppolein van Sint-Denijs-Westrem een kazerne te bouwen voor de *Fliieger-Truppe*. De familie Van der Haeghen heeft daarvoor een deel van haar grondeigendommen moeten afstaan.

4 mei 1916

De Duitse bezetter benut sedert het begin van de oorlog het koersplein van Sint-Denijs als oefenveld voor de militaire vliegtuigen. De aanpalende, moerassige velden worden gedraineerd om er het *Etappen-Flugzeugpark n° 4* uit te breiden. De kazerne is afgewerkt en wordt weldra samen met de omringende villa's betrokken.

25 mei 1917

Het militair vliegplein van Sint-Denijs is thans met de omliggende meersen uitgebreid en in oppervlakte drie maal groter dan voorheen. Het bevat tientallen toestellen van het nieuw model *Gotha IV* welke met drie vliegers bemand kunnen worden. Die Riesenflugzeuge kunnen een snelheid van 135 kilometer per uur bereiken en 300 kilogram bommen meevoeren.

Gisteren zijn 23 *Gotha's* opgestegen voor de *Operatie Turks Kruis*, teneinde bombardementen uit te voeren op de stad Londen. Wegens het slechte weder hebben ze echter hun bommen boven Folkestone aan de oostkust moeten afwerpen.

*** De Duitse bezetter trok zich uit Gent terug tussen 1 en 11 november 1918.*

5 november 1918

Alvorens de aftocht in te zetten hebben Duitse troepen het vliegveld van Sint-Denijs ontruimd en er alle voorzieningen en afhankelijkheden vernietigd. Onmiddellijk na de aftocht heeft de omwonende bevolking de kazerne leeggehaald, alsook de villa's welke daar in beslag waren genomen.

Ons leger zal eerst de ingeslagen ruiten en de uitgebroke keukeninrichting moeten vernieuwen. Patrouilles doen de ronde om te verhinderen dat men de voor iedereen openstaande villa's verder afbreekt.

13 november 1918

De Duitsers hadden in de laatste 14 dagen talrijke kanonnen te Heusden opgesteld. Zondagmorgen 10 november begonnen deze te schieten naar het Sint-Denijsplein, dat nu door de Bondgenoten is bezet om er een Engelse afdeling vliegtuigen op te richten. De schade was onbeduidend.

26 februari 1919

Men weet dat de Duitsers ons oefenplein op het grondgebied van de gemeente Sint-Denijs-Westrem veranderd hebben in een vliegveld door er veel aanpalende grond bij te nemen. Het gemeentebestuur van Gent had er reeds voor de oorlog aan gedacht dit oefenplein in een openbaar park te herscheppen, tevens voorzien van speel- en sportpleinen.

Die gedachte is terug opgekomen en men bestudeert zelfs het benutten van de reeds door de Duitsers effen gemaakte gronden. Men zou ze door onteigening

bij de gronden van de stad inlijven en aldus een grote laan kunnen maken van de statie Gent-Sint-Pieters naar dit nieuw park.

Het is wenselijk zoveel mogelijk die kant van de stad aan te trekken. Dan zal men daar een soort *Park van Tervuren* hebben, met een laan welke er heen leidt.

29 april 1919

De *Syndicale Kamer der Aannemers* heeft aan de bevoegde commissie van de stedelijke raad plannen bekend gemaakt om werk te verschaffen aan de bouwvakkers. Daarin is onder meer sprake van de afbraak van de kazerne in de Sint-Denijsdreef die door de Duitsers werd opgetrokken, de uitvoering van de ontworpen laan tussen de statie en het plein en de omvorming van het Sint-Denijsplein tot een volkspark.

12 mei 1919

In de onbewoonde herberg *Derby* aan de Kortrijksesteenweg tegen het Sint-Denijsplein heeft men in de kelder het lijk gevonden van een Duitse soldaat. De akelige ontdekking is gedaan wegens de geweldige stank die het verspreidde. Het was in een zover gevorderde staat, dat het bijna niet over te brengen was.

21 februari 1920

Eindelijk is het Sint-Denijsplein ontlast van de reusachtige vlieghallen welke de Duitsers er in het ijzer hadden gebouwd. Men vindt er daarentegen nog overblijfselen van enorme waterstands die op zichzelf een bezoek waard zijn. Men kan er tevens vaststellen dat het plein volledig ontdaan is van de prachtige, eeuwenoude beuken welke er omheen stonden. Hetzelfde vandalenwerk hebben ze verricht langs de Kortrijksebaan tussen *De Drie Koningen* en Latem.

Zoals men weet diende het Sint-Denijsplein voor de oorlog uitsluitend voor de legeroefeningen. De paardenkoersen gedurende de Gentse feesten trokken de laatste jaren weinig of geen nieuwsgierigen en belangstellenden meer aan. Een tijd lang is er sprake van geweest daar een park te maken, maar dit zou enorm veel kosten vergen en daarenboven kan men moeilijk een openbare tuin aanleggen waar slechts zand is en geen bomen meer worden aangetroffen.

8 april 1920

Het comiteit van de *Souvenir Patriotique* deelt mee dat de eerste legerdivisie op het Sint-Denijsplein een groot militair feest zal inrichten op zondag 9 mei. Op het programma ook de medewerking van het militair luchtvliegwezen

10 mei 1920

Het comiteit van de *Souvenir Patriotique* organiseerde op het Sint-Denijsplein met medewerking van de eerste legerdivisie een groot militair feest dat een menigte lokt die op ruim 30 000 man mag worden geschat en ons herinnerde aan de genotvolle tijd van de *Wereldfoor*, toen het plein ook zwart zag van het volk om de voorstelling bij te wonen van de vermaarde, voor het vaderland gesneuvelde Adolphe Pégoud.

Gedurende de oefeningen kwamen een drietal luchtvliegtuigen het plein overvliegen. Eén van de beschietingstuigen verwekte veel belangstelling door ras naar beneden te komen en zeer snel weer in de hoogte te stijgen. Opmerkelijk was ook de *looping*, uitgevoerd door een jachtvliegtuig.

10 juni 1920

Van de geplunderde Duitse kazerne aan de Kortrijksesteenweg te Sint-Denijs zijn thans enkele gebouwen hersteld. Een regiment aanvalswagens is er ingekwartierd.

Het regiment werd vorig jaar opgericht tijdens de bezetting van Oberkassel in Duitsland. Het eskadron is samengesteld uit gevechtswagens van Franse makelij, afkomstig uit het gesticht van de automobielen Renault. In het totaal worden er 47 voorzien, heden zijn er 16 in werking.

Het oefenen met deze *chars d'assault* gebeurt op een gedeelte grond langs het vliegveld en ook langs de baan Afsnee - Zwijnaarde, op een terrein dat toebehoort aan het manoeuvreveld van de artillerie.

15 augustus 1920

Sedert enige dagen maakten verdachte personen de wijk Maaltebrugge onveilig. Een oogje werd in het zeil gehouden. 's Avonds werd één van deze verdachten opgespeurd.

Men veronderstelde dat zij nestelden in één van de vernielde gebouwen aan het plein van Sint-Denijs en weldra was men overtuigd dat deze vermoedens juist waren.

De geburen omsingelden het hol waar zij hun intrek genomen hadden en de gendarmerie van Gent werd van de ontdekking op de hoogte gebracht. Drie personen, een jonge kerel van 19 jaar oud, een vrouw en een kind werden gevat en meegeleid. Ze zijn oorspronkelijk van de Kerkstraat in Gent. Volgens de mening van de inwoners uit de buurt waren zij in betrekking met nog een paar andere lieden van hun soort.

17 september 1920

Er zou besloten zijn dadelijk te beginnen met het bouwen van nieuwe kazernes aan het Sint-Denijsplein. Daar zouden de ruitserij en de artillerie worden gehuisvest.

29 november 1920

Bij Koninklijk Besluit van 20 november heeft de Belgische staat te Sint-Denijs-Westrem voor 45 000 frank een perceel grond van 1 ha 62 a 60 ca aangekocht langs de Kapellenstraat, vlak naast de kapel *Het Putje*, toebehorende aan de heer ingenieur Ferdinand Bovy.

Op dat gedeelte grond staan onder meer de resten van de gewezen afspanning *Het Peerdeken*. Daar zullen twee loodsen en een werkhuis voor de aanvalswagens van de artillerie worden opgericht.

De heer graaf de Hemptinne, eigenaar van een belendend perceel, heeft voorgesteld bij de afpaling van het militair domein de scheiding in rechte lijn te laten geschieden. Hiertoe is echter een omwisseling van grond noodzakelijk.

11 februari 1921

Het Sint-Denijsplein, dat nu omtrent 20 ha meet, gaat merkkelijk vergroot worden om dienst te kunnen doen als vliegplein en als oefenveld bestemd voor de tankwagens. Het plein zou dan een oppervlakte beslaan van ongeveer 80 ha.

21 april 1924

De gronden van de familie Van der Haeghen langs de Pleinstraat te Sint-Denijs-Westrem, welke in 1915 door de Duitse bezetter werden aangeslagen om er hun kazerne op te bouwen, zijn bij notariële akte van 15 april aan de Belgische staat verkocht, teneinde er een hangaar, een magazijn en een werkhuis voor de strijdswagens op te richten.

Er zal ook worden voorzien in een open loods om er de *Minerva-tractoren* en de platte wagens onder te brengen. De tractoren zijn van Belgisch maaksel. Daar de gevechtsvoertuigen de niet-verharde wegen rond het oefenveld erg beschadigen, zal men ze op de platte wagens naar de oefenplaats rijden.

10 oktober 1925

De nieuwe hangaar en de werkloods voor de strijdwapens in de kazerne te Sint-Denijs-Westrem zijn thans in gebruik gesteld.

8 mei 1926

Zondag 16 mei is tot *vliegtuigendag* uitgeroepen. Om 10 uur wordt in de cinema Select aan het Wilsonplein de film *Per vliegtuig boven België* vertoond. Van 13 tot 18 uur voorziet men op het Sint-Denijsplein vluchten met de grote vliegtuigen van de maatschappij *SABENA*.

27 januari 1927

Er is sprake van dat het militair oefenveld aan *De Sterre* zou verlegd worden naar een terrein op het Sint-Denijsplein, daar door de uitbreiding der gebouwen de overgebleven plaats te klein is geworden.

16 april 1927

Op het terrein van de strijdwapens te Sint-Denijs is men bezig een watertoren te bouwen. Tegen het volgend jaar voorziet men een hangaar welke dienst zal doen als bijgevoegd magazijn en een latrinepaviljoen.

24 juli 1927

De luchtvlieger Praet is met zijn vliegtoestel *Centaur* op het Sint-Denijsplein aangekomen en doet dagelijks vliegtochten boven Gent en omstreken.

25 juli 1927

Na een reeks tochten was de luchtvlieger Praet zondag om 7 uur 15 voor zijn laatste vluchtreis van het Sint-Denijsplein vertrokken met als passagiers de heren Delannoy uit de Bernard Spaelaan en Vandermotten uit Sint-Amandsberg. In het naar beneden komen schoot plots één van de vleugels af

en het toestel plofte ten gronde.

De drie inzittenden werden gekwetst. Delannoy had een gebroken been en Vandermorten bekwam slechts lichte verwondingen. Met de vliegenier was het slechter gesteld. Zijn voorhoofdsbeen was gebroken en hij bekwam meerdere zware kneuzingen. Over zijn toestand kon nog geen uitspraak worden gedaan.

27 juli 1927

De luchtvaarder Praet heeft een gelukte schedelboring ondergaan maar zijn toestand is nog zeer ernstig, zodat hij nog niet kon verhoord worden. Het parket is op het Sint-Denijsplein afgestapt om de ooggetuigen te ondervragen.

6 september 1927

Bericht aan alle amateur-luchtvliegers! Vanaf zaterdag 10 september zullen de loodsen Petermans en Buysse elk met een degelijk en modern vliegtuig propagandavluchten met reizigers ondernemen boven de stad en de omgeving. Veertien dagen lang zullen zij van rond 10 uur 's morgens van het Sint-Denijsplein opstijgen voor hun luchtreisjes, waarvoor de belangstelling zeker niet zal ontbreken.

Allen die hen op hun tochten willen vergezellen mogen zich aldaar aanmelden. Een reis van 10 minuten, opstijgen en dalen inbegrepen, kost slechts 60 frank.

24 februari 1928

Woensdagnamiddag is om 4 uur 30 brand ontstaan in een houten barak recht over het koffiehuis *Derby* op het Sint-Denijsplein. Het gebouw deed dienst als naftedepot voor de strijdwagens van het leger. De pompiers van Gent gelukten er in korte tijd in het vuur te bestrijden. De schade is niet groot.

4 april 1928

Gisteren had in de kazerne van de strijdwagens te Sint-Denijs-Westrem een indrukwekkende plechtigheid plaats. Koning Albert, vergezeld door generaal-majoor Swaigen, aide-de-camp en graaf de Meeus, ordonnantie-officier, kwam om 10 uur per auto in de kazerne aan om kolonel Deprez een vaandel te overhandigen.

Na een korte wapenschouwing vormden officieren, onderofficieren en solda-

ten een *carré* rond de hoge gast. Koning Albert hield een korte toespraak, eerst in het Vlaams, daarna in het Frans. Hij schetste in een paar woorden de wordingsgeschiedenis van de strijdswagens en bewees aan de hand van historische feiten uit de wereldoorlog, het groot strategisch belang van dit nieuwe wapen. Na het défilé onderhield de vorst zich op minzame wijze met de officieren en onderofficieren. Hij bezocht kort de kazerne en enkele strijdswagens. Daarna vertrok hij terug naar Brussel.

16 april 1928

De krijgsoverheid heeft het inrichtingscomiteit van de Gentse *Floralien* het vliegplein van Sint-Denijs ter beschikking gesteld om er het neerdalen toe te laten van Franse, Engelse en Hollandse vliegtuigen. Ze zullen op 18 en 19 april de schoonste bloemen van onze naburige kwekers aanbrengen.

28 september 1928

Het luchteskadron van de welgekende vlieger Peetermans zal zondag om 2 uur 30 op het Sint-Denijsplein een vliegfeest geven met acht moderne vliegtuigen.

Voor de eerste maal in België zal de befaamde trapezewerker Romaneschi zijn ongehoorde luctoefeningen uitvoeren, waaronder een daling met valscheren en andere buitengewone acrobatieën.

Het eskadron zal groepsvluchten aangaan en *loopings* waarvan de bijval in de grote Belgische steden alles overtroffen heeft.

2 oktober 1928

De vliegmeeting heeft zondag een grote menigte naar het Sint-Denijsplein gelokt. Men heeft er de exhibities per valscheren kunnen bewonderen van mejuffer Olga Thiova en de heer Vincent. Nooit werden dalingen per valscheren met zoveel meesterschap, koelbloedigheid en bijval verwezenlijkt.

De heer Romaneschi deed aan de trapeze onder het vliegtuig een rilling door de menigte gaan over zijn stoutmoedigheid. Die nummers hebben ruimschoots de ontgoochelingen vergoed welke gewoonlijk bij vliegmeetings als deze oprijzen.

Gezien de hevigheid van de wind kon het ook hier gemakkelijk op een fiasco uitgelopen zijn, doch de kundigheid van de luctacrobaten stond borg voor het succes van de vertoning.

28 december 1928

Een onderzoek van commodo en incommodo is open aangaande het plan van geschiktmaking van het kwartier aan het Sint-Denijsplein. Het bevat de doding, verplaatsing, verbreding en opening van verscheidene straten, wegen en wegels en de demping of verplaatsing van verscheidene onbevaarbare en onvlotbare waterlopen.

22 maart 1929

Aan de Kapellenstraat te Sint-Denijs bouwt men een verkeerstoren voor de vliegtuigen. Hij zal naar het schijnt veel weg hebben van een vuurtoren aan de zee kust en een hoogte bereiken van 21 meter. De draaiende verlichting zal 1500 kaarsen sterk zijn en dienen als richtbaken tijdens nachtelijke vluchten.

18 juli 1929

De vliegmeetings van 21 en 22 juli te Sint-Denijs zullen alle verwachtingen overtreffen. Naast de deelname van de befaamde parachutist Romaneschi is de toetreding verzekerd van de heer Vincent, de meester der acrobaten.

Hij zal voor de eerste maal de oefening tonen die hem wereldberoemd maakte. In de lucht hangend met het hoofd omlaag zal hij tot op drie meter van de grond neerkomen, om met de hand een vlaggetje weg te nemen, gehesen tussen twee palen.

30 oktober 1929

Rondom het terrein van de kazerne voor de strijdwagens te Sint-Denijs werkt men thans aan de voltooiing van de omheining uit cementplaten, bovenaan voorzien van glassplinters.

In tegenstelling met wat algemeen wordt gedacht moet deze voorzorg niet dienen om de *vijand* te beletten binnen te dringen, maar wel om de piotten te verhinderen gedurende de nachtelijke uren *buiten* te geraken, om op pad te gaan naar zekere ontuchtige etablissementen in de buurt!

27 november 1930

Het stadsbestuur heeft met de Belgische staat onderhandelingen aangeknoopt om op het Sint-Denijsplein een vlieghaven op te richten.

ERIK DE KEUKELEIRE

Fragmenten uit “Sint-Pieters-Aalst, Sint-Pieters-Aaigem en Sint-Denijsplein - deel 2 (1902-1918)”, 302 pagina's en “deel 3 (1919-1940)” - 290 pagina's - oktober 2004 - uitgaven in eigen beheer.

***GHENDTSCH*E TOESTANDEN**

NACHTBARGEN EN BEURTSCHEPEN ANNO 1842

De comfortabele, zelfs luxueuze bargedienst in de jaren 1600 - 1700 tussen Gent en Brugge staat ingeprent in het Gentse collectieve weten. De vele artikels er aan gewijd in kranten en tijdschriften houden de herinnering levend. En zeker niet in het minst ook de replica met bijhorende stevige dame als boegbeeld, aangemeerd aan het oude Justitiepaleis. Dat het vervoermiddel relatief luxueus was, kunnen we ten overvloede nog afleiden uit de titel van een boekje *Een trekschuit voor koningen. De barge tussen Gent en Brugge* uitgegeven in 1993 bij een tentoonstelling rond de studies en het bargemodel van Walter Birnie in de oude Bijloke.

‘DE’ barge: een uitzondering

De barge (in het Gents: bargie) die we allemaal kennen, was eigenlijk een uitzondering. De verhalen daar over geven ons geen representatief beeld van de wijd verbreide en behoorlijk georganiseerde regelmatige vervoerdiensten over onze binnenwateren. Jan Parmentier geeft in zijn goed gedocumenteerde en uitgebreide bijdrage in *Een trekschuit...* aan hoe dat in mekaar zat. De organisatie van de bargedienst Gent-Brugge-Gent, en enkel van deze dienst, bleef vanaf het begin in 1623 het hele ancien regime door in handen van de Staten van Vlaanderen. Via een monopolie op de eigendom en het verpachten van de schepen die de dienst op Brugge verzekerden, konden ze eisen stellen. Maar vooral konden ze een deel van de kosten gemaakt voor het graven van het kanaal Gent-Brugge (opengesteld in 1623, toen Zuidleie of Zeule genoemd)

recupereren. In de Franse en Hollandse tijd ging dat voorrecht over naar de departementen en later naar de provincies. Het werd een ‘provinciale barge’. Toen was de glorie tijd echter voorbij, zoals Noël Kerckhaert beschrijft in zijn hoofdstukje *De teloorgang van de provinciale barges* in hetzelfde *Een trek-schuit...* Ondertussen was immers een relatief degelijk wegennet met regelmatige vervoerdiensten van personen en goederen tot stand gekomen en de eerste spoorwegen werden aangelegd. Het doek viel in 1839 toen de provinciale vaartuigen te koop gesteld werden.

Maar er waren naast de ‘officiële’ barge nog tal van andere schepen en scheepjes die op meestal op vaste dagen en min of meer vaste uren de trafiek tussen Gent en diverse steden en dorpen verzekerden. De regelmaat van de verbindingen die ze verzekerden (beurten of beurtdiensten genoemd), onderscheidde hen van de gewone binnenschepen. Vandaar dat men ze marktschepen of beurtschepen (niet buurtschepen!) noemde. Ze werden meestal getrokken (geketst) door mensen of paarden, behalve wanneer men gebruik kon maken van een gunstige wind. Niet altijd evident. Langs veel kanalen hinderden hoge bermen de wind en bleef het zeil veelvuldig slap hangen.

Na het verdwijnen van de ‘provinciale’ barge bleef een nachtelijke dienst op Brugge bestaan. Deze werd gerund door privéreders. Parmentier plaatst al deze binnenscheepvaartlijnen in een bredere context vanaf het ontstaan tijdens de 15^{de} eeuw van regelmatige scheepvaartverbindingen langs rivieren en kana-



Enkele statige huizen aan de Zuidkaai getuigen nog van de welvaart die het haventje aan de Brugse Vaart gedurende een paar eeuwen meebracht (foto 2011). Met prominent daarin (tweede van links) het grote Louis XVI huis Zuidkaai 6 uit 1783 (Bouwen door de eeuwen heen, Stad Gent 4nc, p. 341-342).

len in Noord-Italië en in het graafschap Vlaanderen. In de 16^{de} en vooral de 17^{de} eeuw ontwikkelde de in deze vorm georganiseerde transport zich ook in Brabant (veeleer sporadisch) en kwam er een spectaculaire uitbreiding tot stand in de Noordelijke Nederlanden, trekschuitenland bij uitstek. Een korte samenvatting van wat er geweten is over de Gentse markt- en beurtschepen vanaf de 16^{de} eeuw is te vinden in Gent op de wateren en naar de zee van Johan Decavele en René De Herdt.

Wat hieronder volgt is een momentopname van de situatie in en rond Gent uit 1842 aan de hand van de dienstregelingen opgenomen in de bekende *Wegwijzer der stad Gent en Provincialen Almanach van Oost-Vlaenderen*. Dit sluit aan bij de schets die Kerckhaert tekende van de beurt- en marktschepen van Gent naar Brugge en Oostende in de eerste helft van de 19^{de} eeuw. Het geeft een idee van hoe het er in die tijd toch wel enigszins anders aan toe ging dan nu.

Nachtbargen

Vele onder ons zullen uit het preTGV tijdperk nog aangename (of minder aangename) herinneringen overhouden van de nachttrein naar het Franse zuiden, naar de Alpen, of van de nachtelijke mailboat (per trein) naar Dover en Londen. Iets dergelijks had je vroeger al, alhoewel... op ietwat kleinere schaal. In 1842 kon je de *nachtbargie* nemen op de Brugse Vaart, of je koffers, je pakken en zakken met dezelfde barge laten vervoeren. Je vertrok aan het begin van de huidige Phoenixstraat en de Zuidkaai. Daar ontwikkelde zich rond de Brugsevaart (tot 1752 het eindpunt van de waterweg naar Brugge) een kleine agglomeratie, toen als 'Buiten de Brugse Poort' aangeduid, met een flink aantal herbergen en kroegen. Daar kon je inschrijven en betalen in ofwel Den Gouden Appel (toen huisnr. 21) bij de rederij Torreborre-Bogaert of in Sint-Anthone (toen Buyten de Brugse Poort nr. 25) bij de rederij De Moerloose. Deze barge-eigenaars waren niet zomaar kleine schippers. De Moerloose had al in 1825-1826 een aanvraag ingediend en toelating gekregen om een stoombootdienst in te richten tussen Gent en Oostende. De laatste uitbater was de firma Pardoën-Galeyen en die hield stand tot in 1909. Men sprak toen al lang niet meer van de barge, maar van de 'beurt Pardoën'.

In 1842 verdeelden Torreborre en De Moerloose onder elkaar netjes de reizen, één per weekdag. Zondag was rustdag. De nachtbarge vertrok om 10u in de avond. Aankomst te Brugge om half zes in de morgen. En vice versa op dezelfde tijdstippen voor de afvaart uit Brugge en aankomst te Gent. Natuurlijk deed je er goed aan wat vroeger op te trekken voor zo'n groot avontuur. Immers, zo schrijft in weeral *Een trekschuit...* Leen Charles: *Het (uit-*

hang)teken 'De Gouden Appel' of 'Het Vliegend Paard' kan men moeilijk voorbij lopen. Waar brandewijn wordt geschonken, wenkt een paneel met een geschilderde afbeelding van een fles met glaasjes. Passagiers voor de barge treffen elkaar in de gelagkamers, ruimschoots vóór het vertrekuur; in afwachting van het inschepen worden er pakjes en goederen opgestapeld, worden brieven afgegeven en de laatste nieuwtjes uitgewisseld.

Beurtschepen: de kleintjes

Op de Brugse Vaart voeren nog meer schepen en scheepjes die dichterbij gelegen dorpen bedienden. Om te beginnen al *Merendré, wijk Durmen, Schipperin de wed. van Francies van Bastelaere*. Alle vrijdagen, ten twee en half uren naer middag, buyten de Brugschepoort. Zich voor de vracht en commissien



'In de Roos' (foto 2011) met koetshuizen en gewezen stallen aan de Sluizekenkaai, tot voor ongeveer 25 jaar nog herberg 'Het Roosken'. Het is een zeldzaam intact bewaard gebleven hostellerie annex bureau voor weg- en scheepvaartverkeer naar het noorden van de provincie.

Op de sluitsteen boven een van de poorten die toegang gaven tot de paardenstal en opslagplaatsen werd vermoedelijk relatief recent het jaartal 1722 gekapt of herkapt, naar een in dat jaar gedateerde bouwaanvraag voor de paardenstal. De Schipgracht werd hier omgevormd tot buurtparkje. De kaaimuur van de Sluizekenkaai zit grotendeels nog onder de grond.

aen bieden in het Schippers-Huys aan de Brugse vaart. Wie ‘marchandiese’ naar Bellem wou sturen of wie misschien zelf meevaren, had keuze te over. Die bestemming werd bediend door niet minder dan drie schippers, allen op vrijdag in de vroege namiddag. Voor schipper Constantinus Steyaert en zijn collega (of concurrent) Frederik Verguldt die enkel Bellem als bestemming vermeldden, kon je *In de Kroon* terecht, uiteraard *buyten de Brugschepoort*. Jean-Baptiste Rambaut, *woonende te Ursel*, deed eveneens Merendree aan en *vaert nae Lovendeghem, Somerghem, Hansbeke en Aeltre*. *Zich voor de vracht en de commissien aen bieden in het Vliegende Peerd buyten de Brugschepoort*. Wie zijn *commissien* de andere kant uit wou sturen, naar het noorden, moest naar de herberg *In de Roos* aan de Sluizekenkaai, ook een druk vertrek- en eindpunt van voerwagens in die richting. Schipper *P. Van Poucque in compagnie met de weduwe van Jacobus De Buysscher overhands* ontfermde zich over die vracht. Dat gebeurde eveneens de vrijdag. Het Sluizeken, alias de Torfbriel, alias De Zeeuwse Aard, was van oudsher het haventje voor trafiek in noord-oostelijke richting. Vrachtvaart via de Schipgracht, omgevormd tot Meerhemkanaal, was ten tijde van Van Poucque al lang niet meer mogelijk. Zijn schip vertrok van aan de *sassen buyten de Muydepoort* via Rodenhuize op het nieuwe Zeekanaal en dan via Sint-Kruis-Winkel op de Moervaart naar Wachtebeke. Wie het wenste, kon zijn spullen door de weduwe De Buysscher *overhands* van Wachtebeke verder naar Lokeren laten brengen. Dat gebeurde op woensdag. Time was nog geen money. Instant delivery was nog niet uitgevonden.

Beurtschepen: de grote broers

Voor de beurtschepen met verdere bestemmingen was de binnenhaven tussen de Sint-Michielsbrug en de Grasbrug het vertrekpunt bij uitstek. Verschillende 19de-eeuwse afbeeldingen, mooi samengebracht in het boek *La Cuve de Gand à l’Epoque romantique* (1976) van d’Udekem d’Acoz, tonen een drukke binnenhavenactiviteit. Een enkele, niet bepaald representatieve voorstelling geeft ook zeeschepen weer op die plek, maar dat was ‘stoef’. Ooggetuigen beschrijven hoe die slechts met de grootste moeite ooit een enkele keer naar toe gesleept werden over de ondiepe en moeilijk op peil te houden Brugse Vaart.

De beurtschippers in de haven ‘Tussen Bruggen’ (tussen Sint-Michielsbrug en Grasbrug) werkten met facteurs (agenten) die hun bureel hadden aan de Korenlei. Twee ‘firma’s’ bedienden precies dezelfde bestemmingen, de ene overwegend op welbepaalde dagen, de andere op onbepaalde dagen. De ene legde aan bij de Grasbrug, de andere dichter bij de Sint-Michielsbrug. Twee



Drukke activiteit in de binnenhaven 'Tussen Bruggen' (overgenomen uit *La Cuve de Gand*).

of drie keer per week voer elk van hen naar Antwerpen, naar Brussel, Leuven (via Mechelen) en naar Kortrijk-Menen-Rijsel en ook naar Oostende via Brugge, met - minder frequent - mogelijkheid om door te reizen naar Veurne, Duinkerke of Diksmuide en Ieper. Beide ondernemingen verzekerden een keer per week een reis naar Oudenaarde en verder door naar Doornik. Beiden hadden met naam genoemde correspondenten in de tussen- eindbestemmingen. De ene hield bureel in het huis Korenlei (toenmalig nr. 24); de andere even verder in huis nr. 30. Heel uitzonderlijk is wel dat hier geen herbergnamen bij vermeld worden.

Buitenbeentjes

Sommige handelaars in goederen uit specifieke streken of steden namen zelf het initiatief om een eigen dienstlijn ('toer') uit te baten en ze huurden daarvoor ervaren schippers in. Zo was er de *Beurt-Schuyt vertrekkende onder het*



Aan 't Sluizeken van Armand Heins. De spijtig genoeg verdwenen herberg *Vlissingen* - de naam verwijst nog naar de Zeeuwse Aard - aan de hoek met het pleintje, verbergt herberg *In de Roos*. De daar geparkeerde voerwagens verzekerden de vracht- en personenvervoer naar het noorden, eventueel ook naar de Muide, waar een beurtschip als dat van schipper Van Poucque de vracht, of een deel er van, kon overnemen.

bestier van J. Beckx, biersteker en koopman in mechelschen kalk, Pensstraat 1 (tussen Korenlei en Drabstraat, later tot Gruuthuusestraat bevorderd). Die vertrok naar Loven (het zeer gewaardeerde Leuvense bier, weet je wel). Alle vrijdagen, ten 3 uren naer den middag, van op de Grasley. Neemt vracht voor Rupelmonde, enz.

Scheepsmakelaar Ferdinand Leys, Korte Zilverstraat 2, verzorgde naast meer gebruikelijke bestemmingen zoals Brussel, Doornik, Veurne en Ieper, ook transport van vrachten en personen naar Rotterdam: *alle tien dagen, van aen den Entrepot (Coupure). Neemt vracht voor geheel Noord- en Zuyd-Holland. Dezen dienst wordt verricht door snel-zeylende Beurtschepen en geschied vice-versa. Het bureel deser beurtschepen is Burgstraat n° 15, alwaer men zich voor verdere informatie kan adresseeren.*

Tot slot was er nog een oude getrouwe die zelfstandig opereerde. *Het Beurtschip op Dendermonde: alle vrijdagen des avonds of des zaterdags des morgens vertrekt den Beurtman Joseph Raemdonck van aen de Pasbrug uyt Gend nae Dendermonde, langs Wetteren. Men kan zich voor de vracht en commissien aanbieden in de Dry Koppen, tusschen 't Pas.* Het vertrekpunt van dat beurtschip lag van oudsher aan de Pasbrug en dateerde nog uit de tijd (voor 1752) dat de Passtuw (Rodetorenstuw) de scheepvaart daar fel bemoeijikte en er heel wat havenwerk verricht werd door de 'Arbeiders (scheepslossers) van de Zilverenberg' aan de Wetterse Aard (Oude Beestenmarkt). Net als aan het Sluizeken zien we ook daar dat de oude havengebonden activiteit nog decennialang bleef bestaan nadat de scheepvaart verlegd was. Dat Raemdonck het schijnbaar niet zo nauw nam met de vertrektijden, had waarschijnlijk te maken met de steeds wisselende eb en vloed. De scheepvaart op de Nederschelde profiteerde van de opkomende en aftrekkende getijden, maar was ook sterk daaraan gebonden.

Luc Devriese

GENTSE MEMORIEDAGEN: 5.6-7 DECEMBER

5 December 1244

Dood van Johanna van Constantinopel.

Men kan zich natuurlijk de vraag stellen waarom een Gravin van Vlaanderen “van Constantinopel” heette. Die naam had zij te danken aan haar vader

Boudewijn IX die naar de kruistochten trok, er zich onderscheidde en de titel meekreeg “van Constantinopel”. Toch niet zo’n gelukkig idee van Boudewijn om naar die kruistochten te trekken en zijn jonge vrouw Marie de Champagne mee te nemen. Zij stierf in een ver land en hem verging het niet beter, want in de Slag van Andrinopel in 1205 werd hij gevangen genomen door de Koning der Bulgaren die hem ter dood liet brengen.

Dat was iets waar de Franse Koning Philippe-Auguste niet kon om treuren, want enkele jaren voordien had Boudewijn het Frans leger een flinke rammeling gegeven nabij Ieper.

In 1208 liet hij de 2 dochters van Boudewijn, Johanna en Margareta, ontvoeren uit het Gravensteen. Hij liet ze opvoeden aan het Frans Hof in een geest die strookte met zijn belangen. Op dit ogenblik was Johanna 8 jaar



GRAVIN JOHANNA

en haar jongere zus 6.

Denk niet dat het in de Middeleeuwen altijd plezant was om van edele bloede te zijn. Johanna werd op haar 12e in Parijs uitgehuwelijkt aan Ferrand van Portugal. Zo gelukkig was die keus van de Franse Koning ook weer niet, want Ferrand nam het tegen hem op in 1214. Hij werd evenwel gevangen genomen bij de Slag van Bouvines, aan handen en voeten gebonden en netjes gedeponeerd in een kerker in het Louvre. Daar mocht hij 13 jaar uitrusten.

In 1227 kon hij dan eindelijk regeren als Graaf van Vlaanderen, maar 6 jaar later stierf hij.

In 1237 hertrouwde Johanna met Thomas van Savoie wie ze eveneens overleefde.

Men kan in Gent nooit ver gaan zonder iets tegen te komen dat aan haar herinnert. In 1227 liet zij met haar pas uit gevangenschap teruggekeerde echtgenoot het vrouwenklooster uit de Onderbergen overbrengen naar de meersen aan de Leie waar het zou uitgroeien tot de Bijloke-abdij en -hospitaal. Dit was om de plaats te ruimen voor de Dominicanen.

In 1234, zij is dan reeds weduwe, sticht zij het Klein Begijnhof op den Hooie, nu Lange Violettenstraat en in 1242 het Groot Begijnhof “op den Brouc”, anders gezegd ons Oud Begijnhof.

Zij overleed in de door haar gestichte Abdij van Marquettes nabij Rijsel. Zij werd er begraven bij haar eerste echtgenoot Ferrand van Portugal.

“De Vrienden van het Oud Begijnhof” lieten op 28 April 1966 haar beeld plaatsen in een nis boven een der ingangen van de Decrolyschool. Het werd gemaakt door de beeldhouwer Bert Coolens.

5 December 1868

Dood van Mathias Geswein.

Deze Conducteur van Bruggen en Wegen werd hier geboren in 1809.

Bij testament schonk hij zijn aanzienlijk bezit (100.000 fr.) aan de Burgerlijke Godshuizer. Vandaar dat een straat in het Oud Begijnhof naar hem genoemd werd.

5 December 1905

Geboorte van de kunstschilder Robert Van Cauwenberghe. Zie “Ghendtsche Tydinghen” - 2011 - N° 2 - pp. 168-170

5 December 1906

Geboorte van Louis Mortier.



Het nieuwe beeld van de maagd van Gent aan het Emiel Brauninstituut in de Voldersstraat, van beeldhouwer Achiel Andries (Foto Sted. Dienst).

Zie "Ghendtsche Tydinghen" - 2011 - N° 1 - p. 88

5 December 1944

Dood in een concentratiekamp van Henri Story.
Zie "Ghendtsche Tydinghen" - 2010 - N° 5 - p. 401

5 December 1972

Een beeld van de Maagd van Gent, van de hand van Achiel Andries, wordt geplaatst in de nis boven de ingang van het Emile Brauninstituut.

6 December 1034

Dood van Othelboldus, de 25e Abt van de St-Baafsabdij. Hij nam die functie waar vanaf 1019.
Een grafsteentje van hem bevindt zich in de St-Baafsabdij.

6 December 1446

Ste-Colette komt zich een 2e maal in Gent vestigen.
Zie "Ghendtsche Tydinghen" - 2003 - N° 5 - pp. 336-337

6 December 1525

Aankomst in het Kasteel van Zwijnaarde van Isabella van Oostenrijk. Zij zal er zes weken later overlijden.
Zie "Ghendtsche Tydinghen" - 1999 - N° 1 - pp. 37-38

6 December 1825

Plotselinge dood in Den Haag van Burgemeester Piers de Raveschoot.
Zie "Ghendtsche Tydinghen" - 2005 - N° 3 - pp. 184-185

6 December 1862

Dood van de kunstschilder Félix De Vigne.
Hij werd hier geboren op 16 Maart 1806.
Hij was de zoon van de schilder Ignace, de broer van de beeldhouwer Pierre, de vader van de architect Edmond, van de Schepen en Volksvertegenwoordiger Jules en van Elodie die getrouwd was met een van zijn leerlingen, de gekende schilder Jules Breton.
Zo veel verdienstelijke Gentenaars in dezelfde familie, ga het maar eens zoeken. En we hebben dan nog niets gezegd van de kinderen van zijn broer Pierre. Eén probleem werd althans op een elegante manier opgelost: in het Park werd

een dreef genoemd naar de “Familie De Vigne”. Komt men niet zo veel tegen. Félix was leraar aan de Academie en men kan zich een beeld vormen van zijn waarde wanneer wij zeggen dat één van zijn leermeesters Jozef Paelinck was en één van zijn leerlingen Lieven De Winne.

Hij was een historie-, genre- en portretschilder. Hij maakte een studie van de historische klederdrachten en deed daarvoor opzoeken in Duitsland, Engeland en Frankrijk. De resultaten van deze studie werden gebundeld in zijn boek “Vademecum ou Recueil des costumes du Moyen-Age pour servir à l’histoire de la Belgique et des pays circonvoisins”. Daarin komen een 1000-tal tekeningen voor.

Toen De Busscher zijn gekend boek “Album du Cortège des Comtes de Flandre” publiceerde was De Vigne de man om het op een verantwoorde manier te illustreren.

Tal van zijn prachtige schilderijen kunnen nog bewonderd worden, zó “De Foor te Gent in de 15e eeuw” en “Een doop in Vlaanderen in de 18e eeuw” in ons museum in Gent. “De Hoppeoogst” in het Museum van Antwerpen, “Winteravond” in het Museum van Brussel en in het Museum van Kortrijk “De Vleeshalle in de Middeleeuwen”. Een ander gekend werk van hem is “Maria van Bourgondië vraagt in 1477 vergiffenis voor haar Ministers Hugonet en Humbercourt”.

Andere gekende werken van hem zijn “Het Kabinet van de oudheidkundige Goltzius” en “Filips Van Artevelde maakt aan het Gentse volk de vernederende voorwaarden bekend van Lodewijk van Male”.

Félix De Vigne werd begraven op het Campo Santo.

6 December 1926

Viering aan de Universiteit van Henri Pirenne.

Zie ook “Ghendtsche Tydinghen” - 2009 - N° 4 - pp.298-299

6 December 1969

Dood van de schilder Robert Arens.

Hij werd hier geboren 31 Augustus 1883.

Na de Nijverheidsschool ging hij naar de Academie.

6 December ...

is natuurlijk ook Sinterklaasdag.

In tegenstelling met het Vaticaan beschouwen wij die brave man nog altijd als een Heilige en wij willen 6 december niet afsluiten zonder eens te herinneren

aan de nu sinds lang verdwenen “Klaaskeskramen” waar het speelgoed van toen verkocht werd.

Er was toen nog geen sprake van gesofisticeerd speelgoed. Erg was dat feitelijk niet want veel kinderen blijven maar een beperkte tijd geïnteresseerd in dat modern speelgoed, het nieuws is er vlug af en de voorkeur gaat vaak uit naar eenvoudige dingen waarrond het kind ongebreideld kan fantaseren.

Grote magazijnen die uitpilden van speelgoed afkomstig van gespecialiseerde fabrieken waren er niet. Kijk- en kooplustigen moesten naar de speelgoedmarkt trekken op het Veerleplein. Daar waren vanaf 15 november de zogenaamde “klaaskeskramen” opgesteld. Dààr was speelgoed te koop.

Welk soort speelgoed? Zeker niet de producties van die gespecialiseerde bedrijven, maar wel van plaatselijke ambachtslieden die zich de maanden voordien afgesloofd hadden om iets te maken dat de jeugd van toen aan het dromen zette. Allemaal zeer eenvoudig speelgoed, vervaardigd uit hout of ijzer en bestemd voor de kinderen van nederige lieden, maar in die tijd waren de meeste Gentenaars nederige lieden.

Wat kon men allemaal zien liggen in die kramen? Trommels, trompetten, houten geweren en sabels, tollens, of juist gezegd “toppen”, want in Gent sprak niemand van een tol. Daar waren ook ijstoppen die men draaiende moest houden met een zweep. En natuurlijk poppen; geen sprake van porselein, het materiaal was hout en was. Het meest eenvoudige was een klein popje uit hout gesneden, het zogenaamd “notepupke”, een naam die oude Gentenaars wel vertrouwd in de oren zal klinken. Maar hoeveel kinderen hebben niet uren lang gespeeld met zo een stom notepupke?

Verder nog bouwdozen met grof gezaagde blokken en “komedies”, anders gezegd vellen papier waarop kleurrijke afbeeldingen stonden die op karton moesten geplakt worden en aldus de basis vormden voor het decor van een primitieve poppenkast.

Ook zeer gegeerd waren de decalcomanies, zij het ook dat dit toen een ongekend woord was, men sprak van “afplakkerkes”.

Klassieke sneukelderijen waren de appelsienen en de speculoos en de nu verdwenen marsepeinen scheepkes, een vaartuigje dat er moest aan herinneren dat Sint-Niklaas ook de patroon was van de schippers.

En aangezien wij nu toch bezig zijn over Sint-Niklaas willen wij enkele woordjes zeggen over zijn zwarte knecht. De van Holland overgewaaide Zwarte Piet was hier een ongekend begrip, het was Nicodemus, en niemand anders. De klaaskeskramen bleven ‘s avonds zeer laat open. Normaal, want de meeste mensen werkten tot ‘s avonds. De kramen werden verlicht met petroleumlampen en het Veerleplein moet toen een toch wel feeëriek uitzicht geboden hebben tegen de achtergrond van het Gravensteen.

Ook dat is al lang weer voorbij.

7 December 1625

Aartshertogin Isabella legt de eerste steen van het nieuw koor van de Ekkergermerkerk.

7 December 1771

Josse Clemmen koopt het huis in de Veldstraat van de weduwe van David 't Kindt.

Zie ook "Ghendtsche Tydinghen" - 2007 - N° 5 - pp. 312-313

7 December 1790

De Oostenrijkers komen terug Gent binnen.

De eerste Oostenrijkse Restauratie.

7 December 1796

Geboorte van Mgr. Delebecque.

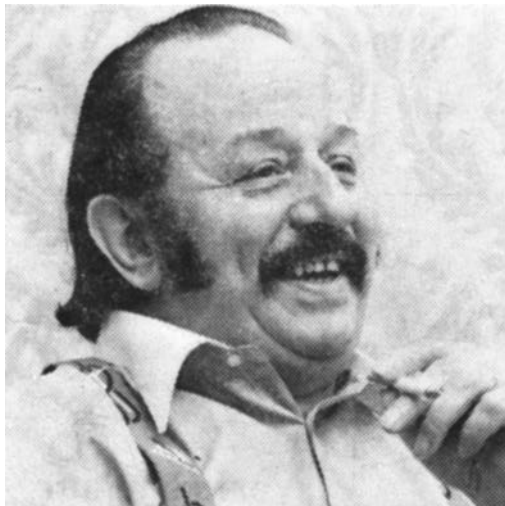
Zie "Ghendtsche Tydinghen" - 2008 - N° 6 - p.382

7 December 1810

De geestelijkheid van de St-Michielskerk weigert het schilderij van de Brusselse schilder Andreas Lens, de Maria-Boodschap voorstellend, omdat de engel Gabriël - in strijd met de opinie van de H. Ambrosius - geen vleugels heeft. Lens werd verplicht een paar vleugels bij te schilderen.

7 December 1915

Geboorte van
Romain Deconinck.



Romain Deconinck - 1915-1994.

7 December 1952

Onthulling in de Drabstraat van een gedenkplaat aan de woning van Professor Jozef Vercoullie.

Zie "Ghendtsche Tydinghen" - 1999 - N° 3 - p.162

Hugo Collumbien

**DE WIJK VAN HET SPANJAARDSKASTEEL IN 1846
(SINT-BAAFSABDIJ)**

De heer André Buysse bezorgde ons onderstaande tekst.

Allicht is het u ook al overkomen dat je in een Gentse buurt komt, waar je in lange tijd niet meer geweest bent. Het is natuurlijk een feit dat, hoe ouder je bent, hoe meer het je overkomen zal, maar veranderingen merk je altijd. Oude, soms zeer mooie huizen zijn gesloopt en hebben plaats gemaakt voor appartementsgebouwen. Mooie lanen met bomenrijen zijn groenloze stadsautobanen geworden. Soms zijn ganse wijken eenvoudig verdwenen. Vaardekens, grachten gedempt. Fabrieken, waar vroeger honderden mensen werkten, bestaan niet meer. De stad neemt uitbreiding door bebouwing van velden en landerijen die aan de oude stadsgrenzen lagen. Lintbebouwing doet je ongemerkt overgaan van het eene dorp in het andere. Een stad of dorp moet mee met zijn tijd. Daardoor ontstaan grote veranderingen die, verantwoord of niet, op relatief korte tijd ganse wijken onherkenbaar veranderen. Dat gebeurde meermaals, zelfs zeer veel, in onze Gentse stede.

Onlangs kocht ik een samenbundeling van wekelijkse afleveringen uit 1895 en 1896. Afleveringen van het "Gentsch Museum" uitgegeven en of gedrukt bij een zekere A. Debrabandere, St.-Jansvest, 15, Gent. Leuke bijkomstigheid:

prijs 1,25 fr. per trimester of 10 centimen per aflevering.

Onder veel andere interessante artikels viel mij de bijdrage van een zekere W.R. op, in de aflevering van 26 januari 1896. Opsteller W.R. geeft ons een beschrijving van **“De Wijk van het Spanjaardskasteel”** (= St- Baafsabdij), hoe die er in het jaar **1846** uitzag. Die mijnheer *W. Rogghé* heeft die toestand zelf gekend en meegemaakt en 50 jaar later, in 1896, in een artikel beschreven. Ik vond dat een zeer mooi en interessant artikel, temeer dat het geschreven werd door een “ooggetuige” uit die tijd, zodat ik onze lezers wil laten meegenieten. Ik verkoos het artikel te laten (her)verschijnen in de stijl en in de grammatica van het jaar 1896 waarin het geschreven werd.

Neem het artikel mee, stel u op in de onmiddellijke omgeving van de huidige Van Eyckbrug en met een beetje fantasie zie je hoe het er aldaar uitzag in het jaar 1846, dus 165 jaar geleden.

A. Buysse - 2009

“Nu goede vijftigjaar geleden (lees nu 165 jaar geleden) vormde de wijk van het Spanjaardskasteel, thans eene volbouwde en volkrijke stad geworden, een soort van afgezonderd, bijna onbewoond schiereiland, waarvan wij eene topografische schets zullen maken.

Noemen wij eerst den westkant. Op heel de lengte der Visscherij, van aan de Pasbrug tot aan de Keizerpoort stonden maar een gering getal huizen; er waren eenige kleine papiermolens, daartusschen afgesloten hovekens en ook deelen onbenuttigde verwilderde grond, echte woekerplaatsen van distelkruid. De Neder-Schelde daar ter plaats leverde, vooral des zondags, een eigenaardig uitzicht op; langs hare oevers, door de werking des strooms grillig en woest uitgetand, kwamen in grooten getalle de hengelroevisschers op de bermen post vatten en vonden er ruim loon voor hun geduld. Het kriede in de Schelde van baars, karpel, zeelt (tinke), paling enz. en zoo helder en zuiver was toen het Scheldewater, dat men bijna tot op den bodem den visch kon zien zwemmen en dartelen. Welk verschil met tegenwoordig!

De Schelde, de eens kristalheldere, kruit thans niets anders meer dan eene zwarte, vette en gistende modder, die niet alleen den vischrijdheid heeft te niet gedaan, maar nog door hare vreeselijke walmen de lucht in Gent en in een groot deel van Vlaanderen verpest. In de Leie eveneens heeft de waterplaag hare verwoestingen aangericht. Ook daar is de visch verdwenen. En hij was er overvloedig. (* De watervervuiling is dus niet alleen van onze tijd!). Ik herinner mij dat des zomers dicht bij den waterspiegel myriaden grondelingen zich bewogen* (= kleine, ongev. 10 cm grote zoetwatervisjes) waarop*



de hengelaars kwamen jacht maken. Vooral tusschen middag en twee uur zag men op al de bruggen, zonder uitzondering, kleine burgers en werklieden, met de lange hengelroede gewapend, zich beijveren om een portie van die lekkere vischjes te vangen. Het uitzicht onzer bruggen en kaaien leverde daardoor waarlijk iets karakteristieks op.

Wij noemden den wijk van het Spanjaardskasteel een soort van afgezonderd schiereiland Het was wel zoo, want op de gansche uitgestrektheid der Visscherij waren er toen maar twee bruggen. De St.-Machariusbrug ten noorden en de later gesloopte wipbrug bij de Keizerpoort. Zoo stil en eenzaam was het daar, dat voornamelijk burgers er zich zomerlusthuizen bouwden. Het eerste dat zich daar verhief was de lieve villa in Italiaanschen trant van hoogleraar Verbeke (thans eigendom van den heer consul De Grootte), wiens prachtige tuin zich aanvankelijk uitstreckte tot tegen de tegenwoordige Kasteellaan. Wat lager af op zelfden linker oever, bouwde de heer doctoor Dumont zich een nederig lusthuisje (nu eigendom van de heer Picha), en van lieverlede schaarde het eene tuintje zich naast het andere. Het was een begin van leven dat zich daar vertoonde.

Ten noordkante, dicht bij de Dampoort, was er een meer bevolkt uitpunt, namelijk de Machariuswijk, die toen grootendeels achter hooge vestingsmuren lag verscholen. Het middendeel bestond uit het beroemde puin van de St.-Baafsabdij, waarvan het groot gebouw, nu eene museumzaal, tot kerk diende, als succursale van St.-Jacobsparochie.

Voor het abdijgebouw stond nog niet de kerk van tegenwoordig. Het pleintje had zoo iets van de marktplaats van een dorp. In het onderdeel van het nu nog bestaande gebouw, noordkant van het plein, was er eene kelderherberg waar ik, nog een vlasbaard, mijn eerste zondagpintjes ging orberen. Ik spreek hier enkel van die herberg bij de herinnering aan eene treurige gebeurtenis. De groote aantrekkelijkheid van dien kelder voor talrijke jongelingen, sproot voort uit de ongewone schoonheid van juffer All..., de dochter des huizes, een achttienjarige bloem uit het volk, en bijna even bekoorlijk was een vriendinnetje van haar, dat men zeker was elken zondag nanoen er aan te treffen.

Het waren geen lichte deernen, verre van daar, maar zij konden zoo lodderig kijken en zo lustig snappen! Oordeel over de verslagenheid harer bewonderaars: zekeren dag werden beider lijken, met een touw saamgebonden, uit het water opgehaald. Er werd verteld dat zij uit liefdeverdriet gezamenlijk een einde aan haar leven hadden gesteld.

*Rond die vlek zag men de overblijfselen van het berucht kasteel, in de XVI^o eeuw, tot fnuiking van de macht der woelige Gentenaren, door Keizer Karel opgeworpen**

*(*De werken van het Spanjaardskasteel vingen aan den 24 April 1540; door 3 à 4000 arbeiders doorgezet waren zij af in begin 1554. de kosten bedroegen, voor dien tijd, de ontzachtelijke som van 411.344 livres, welk geld gedeeltelijk bijeen gebracht werd uit den verkoop der roerende en onroerende goederen van de 59 gilden en neringen van Gent, die de keizer had aangeslagen.*

In 1828 werd een deel der bolwerken van het kasteel afgebroken; de andere stadswaarts liggende verdwenen opvolgenlijk tusschen 1830 en 1834, en rond 1850 bleven enkel de gedeelten over, die wij willen bespreken.)

Waren het langs den kant der Visscherij en der Heirnisse enkel ordelooze heuvels en diepten, die van de bolwerken overbleven, langs de noordkant stond nog een belangrijk deel der vesting overeind namelijk een zeer hooge muur, in rooden baksteen, waarin schietgaten, om van in de ruime kazematten te worden benuttigd. De muur vormde een rechthoek, wiens punt rechtover den Dok stond, en waarvan de uiteinden langs den eenen kant tot aan de Machariusbrug en langs den anderen tot in de Heirnisse liepen.

Bij de omwenteling van 1830 was de vesting nog bewapend geweest; uit vrees dat Hollandsche kanonneerbooten den Dok zouden opvaren, hadden de patriotten er kanonnen doen plaatsen.

De walmuur oost verhief zich juist op de lijn, waar nu, van dicht bij den Dok tot aan de Veemarkt, de Kasteellaan loopt.

Boven op de noorder - kazematten stond een vierkantig, grof in arduinsteen opgetrokken gebouw, dat men het poermagazijn heette. Het had een spookachtig voorkomen, met zijne ruig zwarte gevels, zijn vervallen puntdak en zijne poort zonder deuren. De vestingmuren hadden ook door het werk van menschenhanden en tijd erg geleden. Bij de Machariusbrug was de walmuur schuinweg gesloopt en afgebrokkeld en langs die helling was het dat men op de hoogte der bastioenen geraakte.

Immers, rondop, en in het gevaarte leverde alles een aanblik van verwoesting, alsof een langdurige belegering dit werk van verdelging had aangericht. Binnenwaarts bemerkte men wijde bressen, langs welke grondhellingen men zich in de donkere diepten der kazematten kon laten neerglijden. Dat het van straatbengels, die altijd verzot zijn op halsbrekerijen, in het Spanjaardskasteel krioelde, is zeer natuurlijk, en wat men toch niet onnatuurlijk zal vinden, is dat ook vrijers en vrijsters hun oog hadden laten vallen op die plekjes, een echt oord voor dreamers, vooral op het avonduur, wanneer een diep melancholische poëzie er over alles heenzweefde. Maar 't kwam zoo verre dat de politie argwaan opvatte toen zij gewaar was geworden dat de meisjes evenmin dan de knapen er niet voor schrikten de afvaart te wagen om in het heldonkere dier spelonken te gaan spelemeien. De bressen werden versperd. Rond het kasteel liepen breede wallen, die gevuld werden door het water der

Leie. Opzettelijk daarvoor werd onder Keizer Karel de Visscherij gegraven, die in de Neder-Schelde afvloeit, terwijl de arm noordwaarts, om den hoek van het kasteel keerende uitkwam in de toen vrij breeden Rietgracht, wiens verschillende vertakkingen door de Heirnisse heen eveneens in de Neder-Schelde afliepen.

Van op de hoogte der vesting werd het oog getroffen door een verrukkelijk panorama. Langs den eenen kant ging de blik over de heele lengte van den Dok heen, terwijl men in de verte Meulestede en Oostakker zag liggen. Zuid - Oostwaarts nam het tafereel een nog meer boeiend, gansch landelijk karakter aan. Even over den vestingswal, wiens spiegel daar door het spichtig riet en de woekerende waterplanten aan een drabbig moeras geleek, spreidde zich het onmetelijk grastapijt der Heirnisse uit, tot aan de Schelde, alles effen en vlak; op al dit groen zag men enkel hier en daar een koewachtershokje, een schaduwpunt afteekende. Op die uitgestrekte weide zonden de boeren van Oostakker hunne koeien te grazen, en wanneer, bij zomerdag, honderden runderen daar rondzwierven en de zon de bonte tinten van hun glimmende vachten nog meer kleurenkracht en pracht bijzette, dan werd men ontroerd door de heerlijkheid van dit toneel, dat nog bijwon door de schilderachtigheid van den achtergrond: verbeeld u, over de groene Heirnisse heen, de stroom der Schelde, wiens loop het oog kon volgen, en als een vloeiende zilveren lijn den eindpaal van Gents grondgebied afteekende; op den overkant het onbelemmerd vergezicht op de gemeenten Ledeberg en Heusden, met hunne huizen en pachthoeven, om- en overkrant door het donkergroen der daar veelvuldig verspreid liggende lustkastelen, en boven dit alles de fier uitstekende torens en spitsen der dorpskerken, en gij zult eene gedachte hebban van het verrassend relief dat zulke achtergrond aan al het verhevene en lieflijke van het onmetelijk voorplan verleende.

Niets ontbrak bij dit bij uitstek Vlaamsch landzicht, zelfs niet de windmolens. Zulk een bevond zich op de gronden van het Spanjaardskasteel, en het lustig spel zijner wieken was ook iets dat tot elks gemoed van echt landelijk leven sprak.

De Heirnisse was dan ook een geliefkoosde studieplaats voor onze landschapschilders; den voornaamste arm van den Rietgracht kwam van aan het Spanjaardskasteel, liep dan gestadig kronkelend ten naaste bij door de lijn der tegenwoordige Eendrachtstraat en maakte daar t'halven een bocht om langs achter de later gebouwde huizen der Kasteel- en Lousbergslanen in de Schelde af te vloeien. Alom was die gracht begroeid met waterwilgen en struikgewas en uit zijn grillige bochten en krekten tooverden er van die heimelijke plekjes op, die onweerstaanbaar de hand naar het penseel doen grijpen. Talrijk zijn de tafereelen en schetsen van Gentsche schilders uit dien tijd, die

uit de aanlokkelijkheid van Heirnisse en Rietgracht werden geboren.

De tijd zou eindelijk aanbreken, waarop het puin van het Spanjaardskasteel - die sarrende getuige van Keizer Karel's liefde voor zijn geboortestad Gent - zou verdwijnen.

Even als eene ramp den stoot gaf tot het aanvangen der slooping van de citadel op St. Pieters, zoo zou ook eene volksramp de afbraak van het Spanjaardskasteel verhaasten.

In Vlaanderen heerschte groote nood. Twee oorzaken, de aardappelziekte en de invoering der mechanische linnenbewerking, hadden de plattelandsbevolking letterlijk geteisterd. De weerslag op de bevolking der steden bleef niet uit, en de Fransche omwenteling van 1848, die eene geweldige stoornis in handel en nijverheid veroorzaakte, had er den toestand nog verslecht. Men vond op meer plaatsen lijken van ongelukkigen, die den hongerdood waren gestorven.

Duizenden te Gent waren zonder werk en zonder brood. De openbare besturen zochten naar bezigheid voor de werkloozen. Het Gentsch gemeentebestuur besloot met dit doel tot de in elk geval dringende herbouwing van het bovendeele van het Belfort en vervolgens tot de afbraak van het Spanjaardskasteel. In 1849 werd de vesting plat gelegd. De genie deed de reusachtige metselwerken springen en honderden arbeiders vonden bezigheid aan het wegruimen van het puin.

De quaestie van eigendom der gronden van het kasteel gaf aanleiding tot betwisting tusschen Staat en Stad. Toen eindelijk deze laatste eene som van 200.000 frank eischte voor de kosten van afbraak, stond de staat bij wet van 30 juni, de gronden aan de Stad Gent af. Deze laatste kocht volgend jaar den schilderachtigen windmolen voor eene som van 17.000 frank.

Zo stonden de zaken in 1851.

Van lieverlede werden nu belangrijke werken ontworpen en uitgevoerd op deze uitgestrekte gronden. Den 1 april 1857 werd ingehuldigd de verbindingspoorbaan van de groote statie (*= Gent Zuid) met den Dok. Die baan liep door de Tweebruggenstraat, dan over twee ijzeren bruggen (over de Neder-Schelde en de Visscher) en de boomendreef der Kasteellaan duidt juist de richting aan, die de spoorlijn tot aan de haven volgde. Aan die omstandigheid is het te danken dat die boulevard de bevallige zwaaiing heeft behouden, die hem van onze nieuwe straten, alle op de eentonige negentiende eeuwse rechte lijn getrokken, zoo gunstig onderscheidt.*

Maar weldra rezen er klachten op over de veelvuldige ongemakken aan den verbindingsspoorweg verbonden. De Staat leende daaraan gehoor, besloot tot het aanleggen van eenen ringspoorweg, extra muros, en in 1874 werd eene voor Gent uitzonderlijke voordeelige overeenkomst gesloten, waarbij de twee

ijzeren bruggen en den grond van den afgeschafte spoorweg aan de Stad werden afgestaan.

Door het inlijven dier twee bruggen bij den openbaren weg werd opeens het verkeer tusschen de Stad en den Spanjaardswijk vergemakkelijkt en verlevendigd. De toekomst van dit deel der Stad werd dadelijk ingezien en van lieverlede rezen de gebouwen uit den grond op de Visscherij, de Lousbergslaam, de Kasteellaan en de talrijke straten, waarmede thans de gronden van het Kasteel en de Heirnisse zoo goed als vol zijn bebouwd.

In dien wijk worden belangrijke instellingen gevonden, die er opvolgenlijk werden opgericht, namelijk het slachthuis, gebouwd in 1854 - '55; Lousbergsgasthuis, begin 1860 ; de gemeenteschool "Zonder Naam", de koopwarenstatie , de nieuwe Machariuskerk enz.

Alles saamgenomen, is er dus ten noord-oostkante van het oude Gent, in de laatste veertig jaar (* vergeet niet, dit artikel werd geschreven in januari 1896 !) eene gansche kleine stad uit den grond gerezen.*

get. W.R
"Gentsch Museum" 26 januari 1896
aft. 22 - 1^o jaar

De initialen W.R. duiden Willem Rogghé aan. Wij vinden hem terug in het "Letterkundig Woordenboek" van K. Ter Laan - met medewerking voor België van L. Roelandt - 1952.

Willem Rogghé (1824 - 1896)

- was aanvankelijk boekdrukkersknecht te Gent, werd hoofdopsteller van de Gazette van Gent, boekhandelaar 1856-74, raadslid 1879-'85 , dichter.

- Gedenkbladen, met inleiding van Max Rooses, Gent, 1898.

- Julius Vuylsteke nam in 1879 zijn uitgeverszaak over.

De door hem geschreven artikels over Gent, zijn dan ook letterlijk verslagen van een ooggetuige.

A. Buysse

VERGETEN GENTSE SCHRIJVERS
VAN ZEVE(N)COTTE JACOB (GENT 1596
HARDERWIJK (NL) 1642)

Augustijn, hoogleraar in welsprekendheid, dichter, dramaturg
Jacob Van Zeve(n)cotte werd geboren in 1596 in de Lange Steenstraat als zoon van François en Maria uten Eeckhoute, beiden uit een oude patriciërsfamilie. Zijn grootvader François was procureur bij de Raad van Vlaanderen. Verwant met de families Heinsius en de Harduwijn. Aanvankelijk onderwijs kreeg hij bij de pastoor van de Sint-Michielsparochie die hem de klassieke wereld verklaarde, Latijn leerde en hem in sterren- en aardrijkskunde onderwees.. Hij studeerde in het college van de Augustijnen te Gent en daarna rechten te Leuven. Wordt advocaat. Na een reis naar Rome (1614), waar hij overvallen werd door malariakoorts, trad hij in bij de Augustijnen te Gent (1616). Even voordien was zijn moeder overleden. Bij die intrede trad Franciscus Van Zevecote, notaris te Gent, op als getuige. In 1619 legde hij de kloostergeloften af, in 1620 werd hij tot priester gewijd. Leraar in de retorica, eerst bij de Augustijnen te Gent, daarna te Brussel. Uitgetreden in 1623. Week uit naar Leiden bij Daniël Heinsius en werd er protestant. Hij gedroeg zich dapper tijdens het beleg van Harderwijk door de Spanjaarden en trad er in het huwelijk met Maria Wouters in 1626. In 1627 hoogleraar in de retorica te Harderwijk, waar hij zich hoofdzakelijk aan filologische arbeid en rechtsgeleerdheid wijdde. Het overlijden van zijn vijfjarig dochtertje in 1635 was een slag die hij niet meer te boven kwam. Overleden te Harderwijk in 1642.

Jacob schreef Nederlandse en Latijnse gedichten. In 1621 verschenen zijn **Emblemata of Sinnebeelden met dichten verciert**, met 72 kopergravures. Achterin de bundel bevinden zich de Nederduytsche gedichten die hij te Gent, gespreid over enkele jaren, had geschreven, o.a. de erotische liefdesgedichten voor Thaumantis, een gefingeerde naam voor een meisje voor wie hij in zijn jongere jaren een onbeantwoorde liefde had gekoesterd. Zijn Nederlandse gedichten, vooral zijn minnedichten, getuigend van een opmerkelijke frisheid en een ongekende zuiverheid, werden in de 19e eeuw hoog geprezen door o.a. J.F. Willems, Blommaert en Serrure die hem de "prins der Vlaamse dichters" noemden. Helaas werd hij door een zwakke gezondheid, een onstandvastig karakter, een ingebeelde miskenning, doodsgedachten die hem ongenadig achtervolgen en ongunstige tijdsomstandigheden afgeremd. Had hij te Gent omstreeks 1615 een uitgever kunnen vinden voor zijn minneliederen, dan was hij waarschijnlijk van groter betekenis geworden voor de Vlaamse letteren. In

Nederland waren zijn kansen verkeken toen Vondel, Hooft en Bredero het woord namen. “De schaduw van Heinsius... maar als dichter staat hij hoger dan de door hem zo zeer bewonderde en benijde Heinsius.” In 1626 en 1630 verschenen ook nog twee treurspelen, eigenlijk declamatoria met reizangen, **Belech van Leyden** en **Ontset van Leyden. Blyeindich spel**. Als beschermeling en bewonderaar van Daniël Heinsius, dichter en historicus, vertaalde hij diens “De contemptu mortis” als **Verachting des doods** (1625).

Als Latijns dichter schreef hij **Poëmata** (1622), herhaaldelijk herdrukt. Hij schreef ook toneelstukken: **Elegiae et Silvae** en drie toneelstukken die in 1621 samen uitgegeven werden als **Rosimunda, Esther** en **Maria Stuarta**. Het laatste werd na zijn overgang tot het protestantisme omgewerkt tot **Maria Graeca** in gereformeerde zin. Al deze Latijnse werken staan sterk onder de invloed van zijn neef Daniël Heinsius.

Literatuur

Ph. Blommaert, *De Nederduytsche schrijvers van Gent*, Gent, 1861.

O. Dambre, Marginalia bij Jacob van Zevecotte's Nederduytsche dichten, *Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde*, nr. 26, 1938.

A. Keersmaekers, Rosimunda, *Kultureel Jaarboek voor de provincie Oost-Vlaanderen over het jaar 1955* (1960).

Nationaal Biografisch Woordenboek, deel IV, p. 987-996.

Daniël Van Ryssel

Noot van de redactie: Onze huidige Vrouwebroersstraat kreeg die naam in 1942. Voorheen was dit de Kuiperstraat. Op een gegeven moment werd die naam gewijzigd en werd het Jacob van Zevecotestraat, waarna het toch weer Kuiperstraat werd. We kennen de reden niet van dit intermezzo.

Foto, zie “Patershol - Façades” p. 117.

HET KRONIEKJE VAN EEN OUDE GENTENAAR

Vandaag met de R.

Rammelkasse: wordt gezegd van iets dat erg versleten is, een auto, een piano, etc.

Râope: raap. In iemand zijn râope schijte. = hem ongemak aandoen.

Raske de Piek: dievenras.

Râon: iemand die niet deugt, een gemene kerel.

Rabie: dief.

Reenûure: rainure (groef).

Reesonâobel: redelijk.

Reesoneere: redeneren.

Râoke: een hark.

Rammenast: een radijs.

Rammel: slaag. Rammel krijgen.

Rancûune: wrok. Op het einde van een twist, een hoge woordenwisseling, zegt men vaak “sans rancune”, anders gezegd: ‘t is vergeten, wij blijven vrienden.

Rangeere: ordenen.

Ransel: schooltas. Oorspronkelijk rugtas van een soldaat.

Râopeschelle: vroeger, een stijve col.

Rappeleere: herinneren.

Ratatoe: soldatenkost.

Rattestirt: een kleine, puntige ronde vijl.

Rebbe: rib. Da blijfd an mijn rebbe hange. Dat doet geen deugd, dat zal ik niet vlug vergeten.

Rebu: afval.

Reediegeere: opstellen.

Refuzeere: weigeren.

Reedeingote: lange jas. Vervorming van het Engles “riding coat”.

Reegatte: Bûutsesvâorijnge.

Remarke: opmerking.

Renneweere: ruïneren.

Renon: in het kaartspel, een ontbrekende kleur. Wanneer men bij het delen der kaarten bvb. geen enkele harten krijgt, kan men achteraf zeggen: “k âo ne

- renon in d'hertens”
- Repoo:** rust, pauze.
- Respekteere:** eerbiedigen.
- Renonceere:** verzaken aan.
- Retaar:** “diene trein hao weere veel retaar”.
- Retritte:** retraite.
- Rèw:** rauw.
- Reveilde:** wekker “réveille”.
- Rietepetiete:** kan verscheidene betekenissen hebben = “hij krijgt de rietepetiete” = hij wordt erg zenuwachtig. “Sebiet krijgt” hij de rietepetiete” = gaat hij zich erg kwaad maken.
- Rijjer:** mannetje van een konijn. Wanneer men van een persoon zegt dat hij zeer mager is, antwoordt deze vaak door te zeggen: “ne goeie rijjer ès nûut nie vet”.
- Rijkoker:** schommel.
- Rijkûurde:** een veter.
- Rijspapgat:** een dik achterste. Zo wat een eeuw geleden trokken veel Gentenaars naar Noord-Frankrijk om werk te vinden. Zo kwam een groep Gentenaars regelmatig samen in hun stamcafé in Rijsel. De waardin was een vrouw met een zeer genereus achterwerk. Het braaf mens verstond geen woord Vlaams. Dat was een buitenkansje voor die Gentse “lollekeshieres: ze zegden haar, we gaan u een liedje leren, waarmee gij zeer veel succes zult hebben bij al uw Vlaamse klanten. Dat wilde zij best doen om het cliënteel te plezieren, zo kwam het dat zij iedere avond een daverend succes kende met wat zij zong, namelijk “Wie zoet er mij nie wille, mee mijn dikke vette bille, mee mijn rijspapgat, mee mijn rijspapgat”. Die dame was daar zeer gelukkig mee, maar heeft nooit geweten wat zij zong.
- Rijspapgilee:** een wit gilet.
- Romaties:** rheuma.
- Rond Punt:** Hippoliet Lippensplein.
- Rosbuuf:** Roastbeef.

Hugo Collumbien

BIBLIOGRAFIE

Bij het Liberaal Archief verscheen **“Student in het verzet. Mijn herinneringen aan de Tweede Wereldoorlo.”**

Het werd geschreven door de nu 91-jarige Doctor in de Scheikunde Karel Poma.

Het is een bijzonder interessant boekje geworden en daaruit blijkt dat men nooit te oud is om iets positiefs te realiseren.

Dezen die ons iets interessants kunnen vertellen over de bezettingsperiode 1940-1944 worden met de dag schaarser. Wij weten dat er personen zijn die in dat verband zeer boeiende, ongekende feiten zouden kunnen vertellen: ze moeten enkel maar de inertie kunnen overwinnen om dat op papier te zetten. Doen zij dat niet dan gaan zeer veel waardevolle inlichtingen definitief verloren. En dat is spijtig, want het hoefde niet. Wij begrijpen best dat de meesten niet in de mogelijkheid verkeren om een boek te schrijven en het te laten uitgeven, maar dat hoeft ook niet: zij kunnen deze precieuzen inlichtingen op papier zetten en ze doorspelen aan “Ghendtsche Tydinghen” die ze met plezier zal publiceren.

Daarom zijn wij dank verschuldigd aan Karel Poma omdat hij die inertie wèl heeft kunnen overwinnen. Wij hebben aldus een beter inzicht gekregen in feiten die ons onbekend waren. Wij denken moesten wij de dag van vandaag aan de doorsnee Gentenaar vragen: “Hebt gij er weet van dat er gedurende de bezetting verzet was aan de Universiteit?”

Wij vermoeden dat wij daar geen positief antwoord zouden op ontvangen. De meesten zouden wellicht zeggen: “Tiens! is er dat geweest? Dat wist ik niet.” Jawel, dat is er zeker geweest en Karel Poma die er deel van uitmaakte, o.m. bij de clandestiene pers, kan ons daar veel over vertellen. Allemaal zaken waarover wij in feite niets afwisten. Dit verzet heeft dus wel degelijk bestaan en per academiejaar 40-41 tot 43-44, periode in dewelke hij zijn studies deed, krijgen wij daar inlichtingen over.

Bijzonder merkwaardig is het feit dat na de Bevrijding Rector Blancquart en enkele universitaire overheden een vijandige houding aannamen t.o.v. dit verzet. In plaats van daar terecht fier op te zijn, schenen zij zich daarover te schamen en deden al het mogelijke om deze heldendaden in de doofpot te stoppen, iets waar zij overigens in slaagden. Begrijpe wie begrijpen kan.

Men mag gerust spreken van heldendaden, want deze die er aan deelnamen, namen grote risico's en meerderen onder hen hebben dat met de dood moeten bekopen in een concentrateikamp.

Het is normaal dat dergelijke herinneringen zeer boeiende lectuur vormen voor de ouderen onder ons. Zij hebben immers deze periode meegemaakt en oude feiten en toestanden werden weer wakker gemaakt.

Maar wij hebben ons al dikwijls afgevraagd: “Hoe reageren jongeren op dergelijke boeken? Vinden zij het interessant omdat zij aldus iets leren over een periode die zij niet meegemaakt hebben en bijgevolg niet kennen? Of vinden zij dat een saai ver van hun laptop verwijderd, gedoe? Of is dat voor hen wat gelul van oude zakken? Of, minder brutaal, staan zij daar volledig onverschillig tegenover?”

Dat zouden wij wel eens willen weten. Misschien een interessant thema voor een enquête.

Het boek heeft een formaat van 15,5 x 20,5 cm., telt 111 bladzijden en kost € 12,50.

Te bekomen in het “Liberaal Archief” - Kramersplein 24 te 9000 Gent.

Te1. 09.221.75.05

De stroom publicaties over Gent gaat onafgebroken verder.

Bij “Academia Press” verscheen **“Het geheugen van Nederland in Gent.”**

Het werd samengesteld door Herman Balthazar en Johan Decavele.

Het gaat over de gezamenlijke geschiedenis van Nederland en Gent in de loop der eeuwen. Het is merkwaardig, men realiseert het zich niet, maar men kan in Gent geen 50 meter ver gaan of men komt iets tegen dat verband houdt met onze Noorderburen.

Het is niet alleen de Universiteit en het Kanaal van Terneuzen die wij te danken hebben aan Nederland, maar ook de heropbloei van de economische activiteiten na de val van Napoleon.

In die korte periode (1815-1830) dat wij samengewoond hebben werden hier enorm veel positieve zaken gerealiseerd. Als wij teruggaan in de geschiedenis komen wij tot de vaststelling dat in de verhoudingen tussen Vlaanderen en Nederland, Gent toch wel een zeer belangrijke rol gespeeld heeft. Denken wij maar aan het feit dat gedurende een 4-tal jaren Willem van Oranje gemiddeld een maand per jaar in Gent verbleef. En de “Pacificatie van Gent” dat zegt toch ook iets.

Aan wie hebben wij onze unieke beiaard te danken?

Wij gaan hier geen inventaris opstellen van de inhoud, maar u zal er wel wetenswaardigheden in tegenkomen over het Van Peteghemorgel dat, geboren in Gent, naar Vlaardingen vertrok. Al gehoord van de St-Bavokerk in Nederland?

Over het Citadelpark, de Protestantse kerk in Gent, de bezoeken van Multatuli?

Het boek heeft een formaat van 17 x 23,5 cm., bevat een 45-tal foto's en telt 74 bladzijden. Maar 74? Niet meesmuilen, ze zijn op een behoorlijke manier gevuld. Trouwens, de prijs bedraagt slechts 11,00 €. De dag van vandaag mag dat voor een boek als goedkoop beschouwd worden.

Te bekomen in de boekhandel en in het Stadswinkeltje aan het Zuid.

Een andere recente publicatie is **“De Buren van de Abdij”**. 800 jaar arm en rijk in de Machariuswijk.

In de “Inleiding” konden wij nog maar eens lezen dat de Abdij enkele jaren geleden gesloten werd voor het publiek “wegens een weinig dynamische werking en de versnippering van middelen over al de musea”.

Zo iets durft men schrijven. Een 50-tal personeelsleden van het SMAK betalen stelt geen enkel probleem, maar 2 man betalen voor het openhouden van ons oudste monument waarover de Michelingids destijds schreef “mérite un détour”. Ongelooflijk, maar het geeft wel een duidelijk, maar zielig beeld van het totaal gebrek aan culturele vorming van het Beleid. Dit moesten wij even kwijt, maar heeft natuurlijk niets te maken met de waarde van dit boek dat er precies kwam op initiatief van de buurtbewoners die niet akkoord gingen met deze dwaze beslissing.

Het gaat niet zo zeer over de Abdij zelf waar niet zo veel nieuws over geschreven kan worden, maar over de St-Machariuswijk waar wel nog veel over verteld kan worden.

Aan bod komt vanzelfsprekend het Spanjaardskasteel en zijn onmiddellijke omgeving: Visserij, Astridpark, het Spaans militair hospitaal, het Slachthuis, de Nieuwe Beestenmarkt. Een interessant hoofdstuk is gewijd aan “De Proleten van ‘t Spaans Kasteel”.

Na de afbraak van dit kasteel kwam daar een woonwijk. Wij denken dat maar weinig Gentenaars daar echt veel over weten, hoe die open ruimte evolueerde naar een complete woonwijk, wie daar woonde, werkte, hoe het stratenpatroon er uitzag, etc.

Deze lacune zal opgevuld worden bij de lectuur van dit boek dat een formaat heeft van 19,5 x 27 cm., 112 bladzijden telt en een 70-tal afbeeldingen bevat. Alleen te koop in de Abdij op zondagnamiddag aan 10 €.

Het boek wordt verkocht aan 12,50 € in de Sint-Pietersabdij, het Gravensteen en de boekhandels Limerick (Elizabethlaan) en Walry (Zwijnaardsesteenweg)

H.C.

LEZERS SCHRIJVEN ONS

Opmerking van de heer **André Verbeke**:

“In “Ghendtsche Tydinghen” – 2011 n° 2 - werd op p. 182 een schilderij afgebeeld die als “trompe l’oeil” werd bestempeld en de titel meekreeg “Het brievenbord van een schildersatelier.”

Ik heb die reproductie aandachtig bekeken en heb er tot mijn spijt niets op gevonden dat op een “trompe l’oeil” lijkt. Dit schilderij valt eerder onder de stillevens.

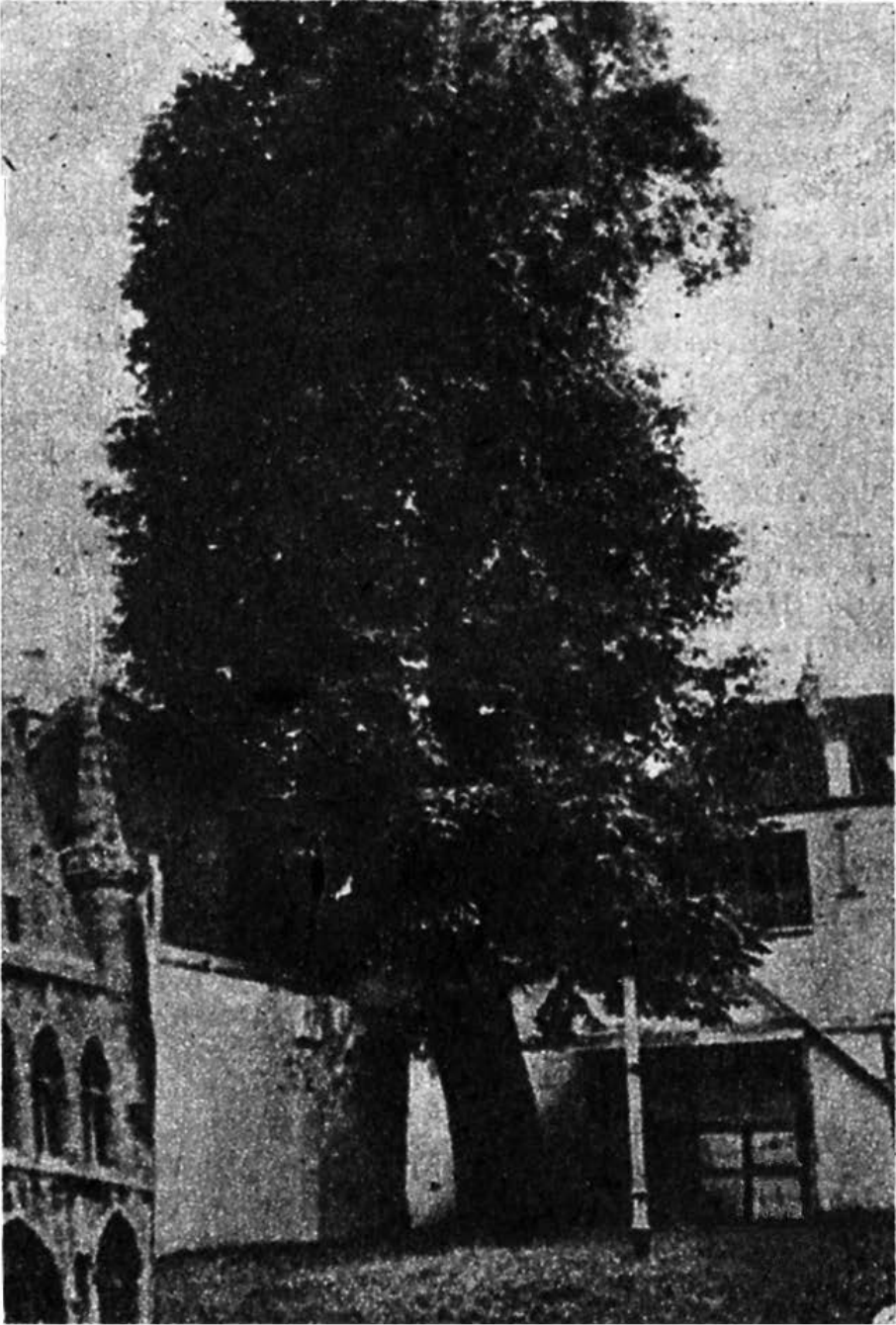
Verder ligt er op de legplank (van een schoorsteenmantel) een geopende brief links onderaan en geadresseerd “A Monsieur François van Ersecke, peintre demeurant au Santbriek à Gand”.

De schrijver van het artikel veronderstelt dat Santbriek hoogstwaarschijnlijk gelegen was aan de Korte Dagsteeg. Mij komt het voor dat Santbriek een zeer grove verbastering is van Zandberg. Ofwel is dit geschreven door iemand die het Nederlandse woord niet al te goed begreep.”

De heren **Luc Devriese** en **Harry Verwee** zorgden voor de volgende interessante aanvullingen:

Bij het lezen van het antwoord van Luc Devriese en Harry Verwee op de vraag naar de oudste Gentse boom herinnerde **André Verbeke** zich een heel speciale oude (oudste?) Gentse boom die echter al bijna een halve eeuw geleden het leven liet. Dat was een majestueus exemplaar aan de Paddenhoek die, volgens het verhaal dat de ronde deed, ‘wellicht’ de enige toen nog levende getuige was van Jacob van Artevelde’s wedervaren en gewelddadige dood in 1345. Het was inderdaad een indrukwekkende boom, getuige de afbeelding overgenomen uit een fotomontage over Jacob van Artevelde verschenen in 1938 in de 7de jaargang van het geïllustreerde weekblad ABC (nr. 31, 21 augustus). Onnodig hierbij te vermelden dat dit document bewaard bleef (en teruggevonden werd!) in de verzameling van André zelf.

Jos Vermeulen, naoorlogse schepen van Handel, Nijverheid en Feestelijkheden (en Folklore, voegde hij er zelf graag aan toe) schreef er over in zijn studie over de 19de- en 20ste-eeuwse Arteveldeverering ‘De groei en de bloei van de van Artevelde figuur in de Vlaamsche volksziel’ (Oostvlaamsche Zanten, Gent, 1938, nr.6 p. 231). Het was geen beuk, zoals in ABC aangegeven, maar een linde en die soort kan inderdaad zes eeuwen halen. Deskundigen zouden moeten uitmaken of de Paddenhoekboom inderdaad zo oud was



De 'Arteveldeboom' aan de Paddenhoek in 1938. Uit een fotomontage in ABC
(verzameling André Verbeke).

en, zo ja, dan moest hij geklasseerd worden, zo vond Vermeulen.

De boom verdween in 1963 toen de VTB er haar kantoren en feestzaal optrok (knipsels 'Paddenhoek' in collectie Vliegende Bladen in het DSMG documentatiecentrum, Begijnhof, Sint-Amandsberg, bevestigd door Luc Lekens). Nu is dat gebouw een onderdeel van het universitaire complex Universiteitsstraat - Volderstraat en herbergt o.a. een filmzaaltje.

Vroeger verbond men oude bomen graag met beroemde historische figuren, denk aan de onwaarschijnlijke Julius Cesarboom te Lo bij Veurne. Vermeulen wist nog van een ander dergelijk geval. In de tuin van de paters ongeschoeide karmelieten (Burgstraat) stond er minstens tot omstreeks 1900 een oude perenboom, 'meer toegemetsd dan wat anders' die heette uit keizer Karel's prinselijk hof te komen en keizer Karel genoemd werd. 'Ik weet niet of deze keizer Karel nog leeft', voegde Vermeulen er aan toe. Perelaars worden overigens zelden oud.

Arthur De Decker stuurt ons een kopie van een artikel uit 1912 uit *Le vingtième Siècle* (31 oktober, jg. 3), waarin bericht wordt over een nog veel oudere boom, een kastanjelaar, echter niet op Gents maar op Merelbeeks grondgebied (Lemberge) en al lang verleden tijd. Die had toen een stamomtrek van bijna 7 m. en zijn leeftijd werd geschat op 670 jaar. Dit wordt bevestigd door nog een andere bron medegedeeld door Arthur. In het werk van E. Simoens de "Geschiedenis der gemeente Lemberge" uit 1938 lezen we dat men nog de stam kan bewonderen van een reusachtige kastanjeboom met een omtrek van 6,25 m in de boomgaard van het Goed 't Idegem (een historische hoeve). Volgens deskundigen, steunend op het aantal jaarringen, mag zijn ouderdom op minstens 650 jaar geschat worden. In 1924 werd deze reus geveld. Hij dreigde om te waaien.

Wel op (het huidige) Gents grondgebied, nog levend en even eerbiedwaardig, is een linde te Mendonk waarover we via onze zustervereniging De Oost-Oudburg een bericht ontvingen van **Luc De Maesschalck**. Hij schrijft het volgende: 'In de Oostdonkstraat (ook wel de 'Mendonkse dreef' genoemd) ligt een oude hoeve, het Groothof. Jammer genoeg begint deze hoeve er nu vervallen uit te zien. Op dit hof, dicht bij de straat, staat een oude linde. Deze is ooit het onderwerp geweest van een artikel verschenen in de Sint-Laurensklok, het tijdschrift van het Sint-Laurensinstituut van de Broeders van Liefde in Zelzate. Meer bepaald gaat het om het nummer 2 van jaargang 50 (schooljaar 1977-1978). Volgens de auteurs, de broeders Leopold en Justinus, zou de boom toen een leeftijd gehad hebben van 420 jaar. Een analyse van een boommonster uitgevoerd door de Vlaamse Bosbouwvereniging (jaartal niet

vermeld) leverde een ouderdom op van minstens 350 jaar. De stamomtrek (gemeten op 40cm hoogte) was toen 405cm. Zijn kruin - op de grond gemeten - had een diameter van 16,50 meter. Meer dan waarschijnlijk is ook deze linde, net als de meeste Gentse platanen, een kruising : een zogenaamde Hollandse Linde (*Tilia x vulgaris* of *Tilia x europaea*). De boom kreeg recent een hoognodige snoeibeurt en ook de toekomstperspectieven van de hoeve zouden nu beter zijn (Bert Vervaet, persoonlijke mededeling).

De conclusie is duidelijk, meent de jury (**Luc Devriese** en **Harry Verwee**). Voorlopig gaat de titel van oudste (nog levende) boom op Gents grondgebied naar dit laatste exemplaar, minstens vier eeuwen oud. Herinneren we eraan dat de oudste Muinparkboom op niet veel meer dan 250 jaar geschat wordt. In dit Mendonkse geval is de titel van 'oudste Gentse boom' historisch gezien natuurlijk een anachronisme. Gedurende het allergrootste deel van zijn leven was de boom helemaal niet Gents. We mogen de 19de-eeuwse schrijver parafaseren: O gij edele stad van Gent, ween van spijt en werp uw kroon naar het nederige dorpje Mendonk!

Tot slot nog een volksverhaal in verband met de Groothoflinde dat we u echt niet mogen onthouden. We geven het weer in de bewoordingen van de auteurs in de Sint-Laurensklok. Het is een beetje opgesmukt en gemoderniseerd, maar toch archetypisch.

Kom de linde bezoeken... maar in godsnaam, doe het overdag. Want rond middernacht - zo wil het de legende - vullen geheimzinnige geluiden de lucht, spoken met lange witte nevels omhuld slingeren zich van tak tot tak of zweven rondom de dichte kruin. Onder het loof lopen duizend witte konijntjes met zwart vlekje tussen de lepeloren... adembenemend! Zodra je het waagt per fiets voorbij te komen, gaan alle witte konijntjes met de zwarte vlekken tussen de lepeloren op hun achterpootjes staan en ze wrijven met beide opgeheven pootjes hun snoetje. Dat is het signaal!. Een onzichtbare hand dwingt je tot stilstand terwijl je vluchten wil, en zie... uit de top van de linde glijdt een blanke doorzichtige nevel, een spook in ragfijn wit kleed naar beneden en neemt onhoorbaar plaats op de bagagedrager. De sneeuw witte keuntjes laten de voorpoten zakken en als gedreven door een magische kracht vlieg je, vlugger dan je trappen kan, over het bruggetje. Plots verzwindt de geest, je komt op adem. Je hebt Oostdonk verlaten.

Van de heer **Jean-Paul Marchal** kregen wij de volgende correcties:

“In zijn interessant artikel “*Die goeie ouwe tijd*” schrijft Gaston Aerens o.m. “waarop Poolse soldaten de eer hadden met de eerste Britse tank langs de Zwijnaardsesteenweg onze stad binnen te rijden.”

Mijn opmerking: De Polen zijn nooit langs de *Zwijnaardsesteenweg* Gent binnengereden. Zij kwamen langs de Drongensesteenweg (op 11 september en niet op 6 september) (Zie “*Gent, september ‘44*” van Jean-Paul Marchal (p.148).

“... Onze kazernes en stadsscholen werden door Engelse en *Canadese* soldaten...”

Mijn opmerking: De eerste Canadese eenheden zijn slechts op 4 november in Gent aangekomen. Zie “*Bevrijding van Knokke-Heist*” van Jean-Paul Marchal, p.118.)

DRIES DE SCHEPPER, stichter en secretaris V.T.B. EVERGEM 1942 Vertegenwoordiger vanaf 1945 tot 1986. Hoofdbestuurslid V.A.B. 1947-1993. Hoofdbestuurslid V. T. B. 1954-1993. Lid van het beheer V.T.B.-V.A.B.1977-1984, ontvingen wij volgend schrijven:

Op gevorderde leeftijd en gebonden door gezondheidsproblemen van steeds in eigen huis te blijven (voor zolang het nog gaat) herleeft men zijn verleden, herinneringen aan werk, aan vrije tijdsbesteding, gebeurtenissen, familie en vriendenkring. Zo raadpleeg ik nog regelmatig wat ik op mijn zolder heb bewaard als archief. Jarenlang actief in V.T.B.-V.A.B. (van 1942 tot 1989 bezit ik ook jaargangen van het tijdschrift (van 1922 tot 1986). Zo vond ik heel wat terug over mijn promotor en vriend Hektor Gyselinck en nam ik enkele kopijen betreffende deze vergeten Gentenaar. Mag ik de hoop uitdrukken dat U in Uw tijdschrift hem nog eens in de belangstelling stelt?

Een jongeling uit arme arbeidersmidden in het GENT van textiel, van krotten en beluiken krijgt in de toenmalige Gentse stadsscholen een vriendenkersopvoeding van de toenmalige, voor een groot deel, liberale flaminganten, wordt metaalarbeider maar dank aan zelfstudie(zijn levenlang) brengt het tot postbode.

Wonende op de Begijnhoflaan na zijn huwelijk schrijft hij bij de stichting van V.T.B.in 1922 een merkwaardige brief tot medewerking en in De Toerist van 29/01/1922 met verslag over de stichtingsvergadering wordt hier mededeling van gegeven. In n°7 van 15/06 verschijnt het lidmaatschap van hem en zijn echtgenote onder n°1116 en 1117 en wordt hij de Gentse medewerker-vertegenwoordiger.

Toen ik in 1941 op raad van een student geneeskunde aan de universiteit een eerste bezoek bracht in zijn bureel Botermarkt 12, naast wisselagent en vriend Moens, zag ik een sympathieke dienstvaardige man in stofjas achter zijn bureel. Dit kantoor was geopend op 16 Maart 1939 voor dienstbetoon aan de leden van Oost-en Westvlaanderen. Dank aan zijn wijze raad en ervaring stichtten wij een Evergemse afdeling in Januari 1942 en hadden na een maand reeds 100 leden. Steeds bleef ik in contact met hem en deden beroep voor bezoeken aan schouwburg, opera, bezoeken aan het historische en culturele leven. Hij was in alle middens aanvaard en zijn afdeling was wel de boeiendste en meest actieve vereniging van de stad en hij kon zich als Vlaamse vereniging buiten alle collaboratie houden. Bij de bevrijding werd hij weliswaar bedreigd maar dank aan de tussenkomst van veel invloedrijke personen kon hij reeds vanaf April 1945 opnieuw starten met zijn collega Andries Braems. Nieuwe activiteiten werden in Bondsleven reeds aangekondigd en weer werd de V.T.B. de bedrijvigste vereniging. Ontelbaar zijn de vele activiteiten bezoeken, voordrachten, filmvoorstellingen, lessen met Vlaams Kruis, wandelingen, fietstochten, trein-boot-autocaruitstappen, de beroemde Kerstbals in de Opera, de oudejaarsavondfeesten in de Raadskelder, zijn buitenlandse reisleidingen, kortom zijn dienstbetoon en steeds sympathiek onthaal. Met weemoed nam hij afscheid van zijn kantoortje om naar de Kalandenberg 7 in het Arteveldehuis achter de balie ter beschikking te staan van zijn Gentse leden steeds de eenvoudige volkse dienaar en initiatiefnemer van de Gentse werking: onder de directeurs Bogaert, Tahon, Mevr. Joyeux, tot men hem een eigen kantoor aanbood op de eerste verdieping. Het was voor hem een zeer spijtige en droevige verhuis, gedaan met het ontmoeten van de vele bezoekers aan het kantoor van achter de balie, moeilijker contact en daardoor de eenzaamheid, hij voelde zich zowat afgeschreven. Wel had hij nog een grootse hulde in de aula van de univiersiteit, met aanbidding van een portret, schilderij van kunstschilder Geo Rombaut en een toekennen van een ere-teken. Bij 35 jaar Gentse werking. Toen volgde zijn afscheid en verhuisde hij van Drongensesteenweg naar een appartementje in de St. Michielstraat. Bij mijn bezoeken stelde ik vast dat zijn afscheid van wat hij had gesicht, verricht en als idealist had gediend hem zwaar vielen. Na een tijdje verhuisde hij naar de volksappartementen aan de Groene Briel waar hij getroffen door een beroerte overleed op woensdag 6 Maart 1963 en op 9 Maart de begrafenis plaats had in beperkte familiekring naar zijn uitdrukkeling verlangen.

Het met zoveel roem aangekocht Arteveldehuis welke in het Artevelde nummer van 16 Mei 1950 werd beschreven en waar jarenlang de toeristische en culturele werking hadden plaats gehad: met toneel- en filmzaal, kunstgalerij, fotodia-filmafdelingen jeugdwerking en met zoveel moeite uit de handen van

de bezettende OF-FI nog enkele jaren na de bevrijding werd gered en door wijlen Prof. Franssen als voorzitter van een V.Z.W. aan V.T.B. werd verkocht werd bij de ontbinding van Vlaanderens grootste toeristische en culturele vereniging onder Prof. Suy. De Gentse Werking kende na het vertrek van Hektor Gyselinck nog enkele jaren bloei onder Firmin Laute, dan onder Luk Lekens en Roger Van Cauwenberghe welke zelfs nu nog in het Don Bosco-instituut film- en voordrachtavonden aanbieden. V.T.B. als vereniging wordt vanuit Brussel nog geleid door Vandendriessche met een nog wel vlaamsvoelend programma en wij kunnen enkel treuren dat een reus nog als dwerg verder leeft.

Een vraag, welke mogelijks kan beantwoord worden door de heren Lekens en Van Cauwenberghe: waar is het schilderij-portret van Hector Gyselinck beland na de liquidatie van het Arteveldehuis???

UITGAVEN VAN ONZE KRING

Zijn nog verkrijgbaar en te koop in het Documentatiecentrum te Sint-Amandsberg.

- “Dat was een tijd!” door John Flanders. A4 formaat, gekartoneerd, 279 blz met 1 tekening van John Van Hulle en 67 illustraties. Prijs: 20,00 €
- Indices op Ghendtsche Tydinghen (1972-2000) + (2001-2005). Prijs: 5,00 €
- Plattegrond van de stad Gent door B.J. Saurel (1841). Scherpe kopie van het origineel op handgeschept papier. Prijs: 3,00 €. Deze kaart wordt niet verzonden maar dient afgehaald tijdens de openingsuren van het Documentatiecentrum, dat open is elke zondag tussen 10 en 12 u., met uitzondering van de schoolvakanties.

OUDHEIDKUNDIGE KRONIEK

Op 26 December 1921 publiceerde Alfons Van Werveke in “De Gazet van Gent” de twee hieronder staande artikels.

Stroo in de kerken.

Te Gent en in zekere gemeenten van het bisdom wordt stroo uitgespreid op den grond van de kerken bij een grooten lijkdienst. Welk is de oorsprong van die zonderlinge gewoonte die de menschen van buiten onze provincie hier met verbazing aantreffen? Ten huidigen dage dient dat stroo alleen om de plechtigheid meer luister bij te zetten. Voor alle dingen van dat slach dient men den oorspronkelijken practischen kant op te sporen, des te meer als het een zoo zonderlinge doenwijze geldt als hier. Een oorkonde, die betrekking heeft op ‘s Gravensteen zal ons de oplossing van het vraagstuk geven. Er is spraak van de kapel op de tweede verdieping van het bijgebouw van den Meesten Toren langs de zijde van de Geldmunt. Ze staat in verbinding met de groote zaal op de eerste verdieping door een wijde opening onder een boog en door een deur. In rekening van 1410 wordt vermeld de aankoop van “wit stroo om in de kapel te leggen ten einde de voeten tegen de koude te beschermen”. Daaruit blijkt, dat men in de middeleeuwen stroo uitbreidde op den vloer van kerken en kapellen om de voeten warm te houden. Denk maar aan net stroo, dat de boeren ‘s winters in hun klompen steken! In de middeleeuwen duurden de groote lijkdiensten zeer lang: ‘t is dan en omdat zij, die ze bestelden, het betalen konden, dat men stroo op den vloer lei. Die gewoonte is tot ons gekomen, maar gezien de diensten niet meer zoo lang duren, is de noodzakelijkheid de voeten tegen de koude te bevrijden niet meer zoo dringend gebleven, en zóó heeft men allengs slechts in de gangen tusschen de stoelen stroo geleid. Eindelijk is het practisch doel van de gewoonte vergeten geraakt en we zouden ze ook niet hebben gekend zonder de ontdekking van bovengenoemde oorkonde.

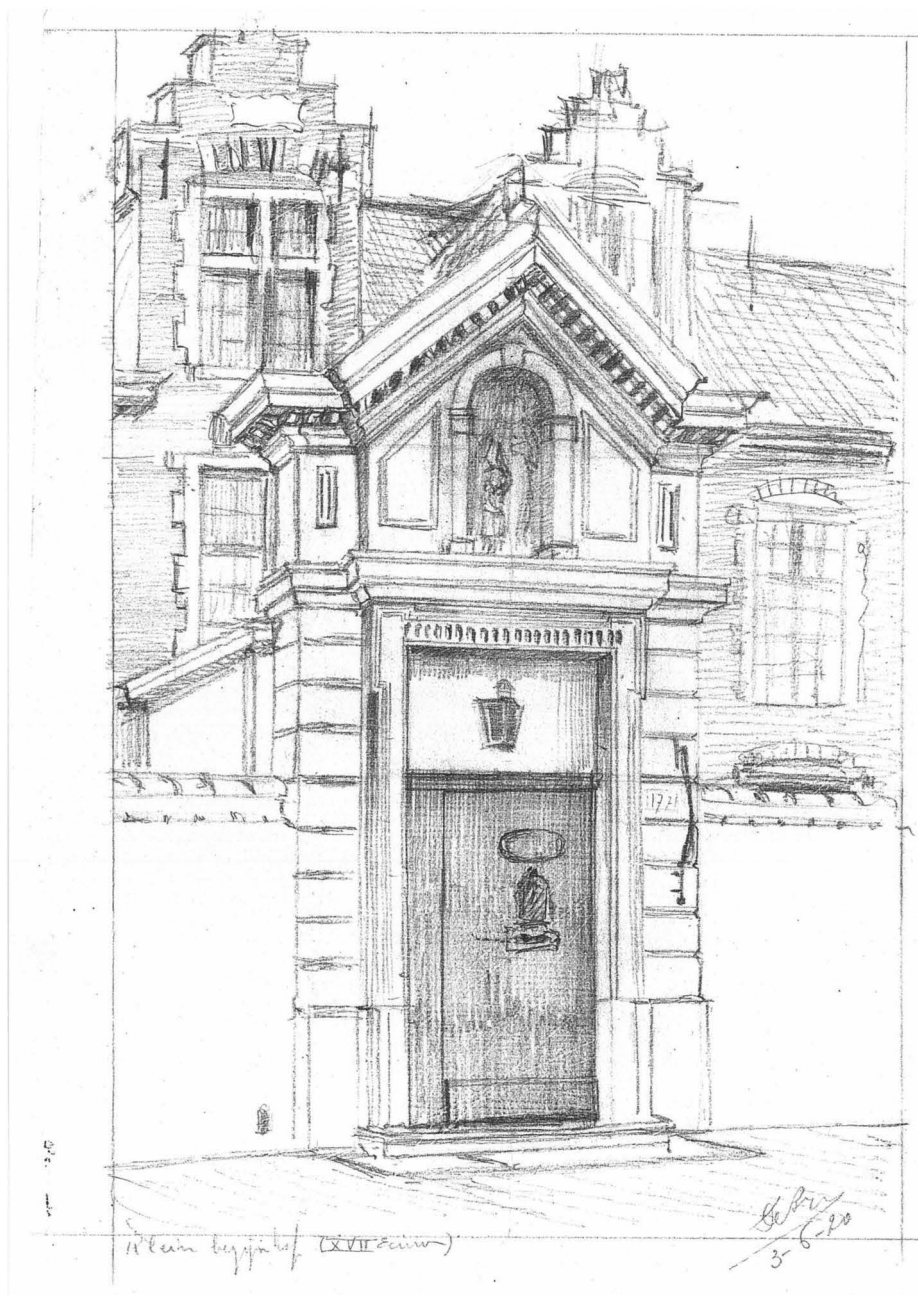
Een klooster, dat verdwijnt.

Een aankondiging in de dagbladen vermeldt dat “de oude kostschool van Doorsele te Gent, in de Priestersstraat 1 hectare 20 aren groot, te koop is.” Aldus verdwijnt wellicht de laatste herinnering van een abdij, waarvan wij bondig de geschiedenis willen mededeelen: Omstreeks 1215 kwam een kolo-

nie van Benedictijnessen, die den strengen regel van Cisteaux wilde volgen, uit het klooster van Sinte-Godelieve te Gistel, ten zuiden van Oostende, zich vestigen op een eigendom van die gemeenschap te Evergem in streek met distels en doornen begroeid die daarom Doornzele heette. Die nieuwe geestelijke vereeniging werd weldra tot abdij verheven. Een zegel van 1354 draagt een doorntak paalswijs, toespeling op den naam Doornzele. Onder de abdisen komt Maria van Bourgondië voor, afstammeling van de oude landvorsten, die van 1553 tot 1585 aan het hoofd van de instelling stond. 't Is onder haar bestuur in 1578, dat de zuster het klooster werden gejaagd door de soldaten van de Gentsche Calvinistische republiek. Na de overgave van Gent aan de Spanjaards, in 1584, werd de abdij heringericht in de stad zelve in de refuge, die ze bezat in de Priestersstraat. Ze werd opgeheven onder het Fransch bewind in uitvoering van de wet van 15 Fructidor Jaar IV (September 1796), te Gent 17 September afgekondigd. Het eigendom, openbaar verkocht als nationaal goed, was ten jare 1822 in handen van de Dames van het Christelijk Onderwijs, een pas gestichte orde in België. Daar die geestelijke gemeenschap zich te Gent had gevestigd zonder toelating en geweigerd had haar standregelen aan de regeering der Nederlanden te onderwerpen, werd ze 7 Juli 1822 afgeschafft. 24 Maart 1823 hadden de Dames zich in regel gesteld met de wet en ze mochten zich hervereenigen en de kostschool openen, die ze gesticht hadden. De Cistercienserinnen van de oorspronkelijke abdij, die het Fransch bewind hadden overleefd, waren in hun oud gesticht der Priestersstraat gaan verblijven bij de Dames van het Christelijk Onderwijs, en de laatst overgeblevene stierf aldaar ten jare 1847. De kostschool voor juffrouwen uit de gegoede burgersklasse werd weldra bloeiend. Nevens de instelling openen de Dames een kosteloze meisjesschool, die in 1857 ongeveer 200 leerlingen telde, het jaar te voren had het klooster het gebouw eener parochiale Zondagschool in Sint-Salvatorstraat gekocht om dat bij haar eigendom te voegen, dat er al achter aanpaalde. Het huis werd gesloopt en in 1857 vervangen door het huidig gebouw, waarin een leer- en werkschool werd opgericht. Het klooster gaat dus hier verdwijnen en wordt overgebracht naar een gemeente bij Hoei, in de provincie Luik. Het is het moederhuis, waarvan afhangt de instelling op de Albertlaan, die aldaar blijft. De gebouwen van de oude abdij, die heden nog bestaan, zijn niet heel oud. Er is een kruisgang van de XVIIe eeuw en de kapel, van 1769, bevat een mooie orgelkas en een koorgestoelte uit den overgang van Louis XI tot XVI-stijl, ten jare 1789 vervaardigd. Ze zijn versierd met grauwschilderingen, waarschijnlijk van de hand van P.-N. van Reysschoot. Het zijn schoone kerkmeubels en wij moeten er bijvoegen, dat we te Gent niets in dien aard bezitten van hetzelfde tijdstip.

A. Van Werveke

OUDHEIDKUNDIGE KRONIEK



Een poortje in het Klein Begijnhof.

DIT BESTAAT NIET MEER



Demping van de Lievegang.
Foto genomen op 28.8.1963.

STRAAT IN BRUSSEL GENOEMD NAAR GENTENAAR PIERRE GASSÉE

Het tweetalige straatnaambord vermeldt RUE PIERRE GASSEE STRAAT en is een zijstraat van de Jubileumlaan en de Laekenveldstraat te Sint-Jans-Molenbeek.



Deze straat werd vernoemd naar Petrus Jacobus (Pieter, Pierre) Gassée. Hij werd geboren te Gent op 2 mei 1828 als zoon van schoenmaker en daguurwerker Jacobus en Coleta Duyckers.

De eerste sporen van de familie Gassée in Gent gaan terug tot 1730 met het huwelijk van Jan Gassé(e) (†1759) met Catharina Braeckeleere. Eén van de zoons waarvan Pieter Gassée afstamt is Daniël Gassée (1737-1796) die gehuwd was met Maria Silbo. Hij was sedert 1770 meester speldenmaker in het korps afhankelijk van de meerseniërs. Het ambacht der meerseniërs kwam voort uit de oude koopmansgilde. De meerseniërs hadden sedert de vroege middeleeuwen het alleenrecht om allerlei voorwerpen te verkopen zoals hoofdklederen, gordels, zijden koorden, kammen, tassen, beurzen, rijgkoorden, handschoenen, broeksriemen, katoen, garen, paternosters, parels, knopen en... spelden. Tot de Carolijnse Concessie van 1540 was de nering der meerseniërs de 15e in rang. Daarna werden de neringen gereduceerd tot 27 waarvan de nering der meerseniërs, samen met de riemmakers, hoedenmakers en schilders de 10e in rang werd. Het beroep van speldenmaker en verkoper werd door vele Gassée's gedurende een periode van bijna honderd jaar uitgeoefend rond de Veerstraat, de Kozijntjesstraat en de Mortierstraat, in de omgeving van de huidige Gebroeders Van Eyckstraat.

JEUGD EN OPLEIDING

Pierre of liever Pieter bracht zijn jeugd door nabij het Scheiergat op Ekkergem, dit was gelegen buiten de waterpoort tegenover de Sint-Martinuskerk. Bij zijn inschrijving aan de Academie voor Schone Kunsten te Gent in 1845 woonde hij als enig kind bij zijn ouders aan de Bellevuestraat 49 (huidige Raas van Gaverestraat) en in 1850 aan de Cosijnstraat 36 te Gent (een thans gesloopte straat in de omgeving van de huidige Gebroeders Van Eyckstraat).

Hij zou dus lessen gevolgd hebben aan die academie maar wij vonden hem slechts ingeschreven voor het schooljaar 1845-1846. Naast zijn naam stond echter *pas présente*. Daarna volgde hij met enige onderbreking tijdens het schooljaar 1850-1851 terug de lessen in de *Classe Supérieure d'après le système Dupuis bij mr. Vanderplaetsen*. Niettegenstaande hij bij het eerste examen een tweede plaats behaalde (*bonne conduite*) stopte hij vroegtijdig: *cet élève a été malade jusqu'à le fin du cours*. Waarheid of uitvlucht? Wij weten het niet. Hij was inmiddels in de zomer van 1850 in Brussel gehuwd... Hij vestigde zich in Brussel waar hij in verscheidene ateliers vanaf 1851 het ambacht van *peintre décorateur* uitoefende. Hij werd er tevens geprezen als een uitstekende kunsttekenaar.



Prachtige porseleinkaart van Pierre Jacques Gassée ca 1850.

Porseleinkaarten zijn litografische (steendruk) visitekaarten waarvan het papier of karton eruit ziet als porselein omdat de drager behandeld werd met een dunne laag zink- of loodwit vermengd met kaolien en aluin.

TONEELACTEUR

Gepassioneerd door het toneel sloot hij vroeg aan bij verscheidene rethorica-maatschappijen. Hij toonde daar zijn talent en werd er ontdekt als een zeer openhartige toneelspeler. Met zijn welluidende en vibrerende uitspraak, iets wat toen nog zelden voorkwam in de toneelwereld, en met de kracht van een komisch acteur stelde hij zich niet tevreden met een rol van een eenvoudige liefhebber.

Rond 1850 reeds stichtte Pieter te Brussel – samen met Jacob Kats (1804-1886) en Felix Van de Sande (1824-1890) het Nationaal Vlaams Toneel en speelde er als acteur vele rollen in verschillende schouwburgen.

Hij was dus gehuwd te Brussel op 24 juli 1850 met de nog zeer jonge 17-jarige Anne De Graef, geboren te Brussel op 5 januari 1833. Mogelijk leerde Pieter haar kennen als naaister voor het toneelgezelschap. Zij stond in 1851 ingeschreven als *couturière*, in 1863 als *artiste dramatique* en vanaf 1866 *sans profession*. Begrijpelijk want zij had toen ook al twaalf van haar zestien kinderen ter wereld gebracht. Zij was de dochter van boekbinder Pierre Antoine en Marie Thérèse Van den Bosch uit de Hospitaalstraat, in het centrum van Brussel.

Toen in 1858 de rollen werden verdeeld kreeg Pieter de Eerste Jonge Boertige rollen en de Eerste Jonge Komische rollen. Zijn echtgenote Anne kreeg de Eerste Boertige rollen.

Wij weten niet precies hoeveel en welke rollen zowel Pieter als zijn echtgenote hebben vertolkt. Het zou trouwens ook niet mogelijk zijn hier in deze context alle rollen op te noemen. Zo vertolkte hij o.m. de rol van Aijos, bediende bij Johns in het toneelstuk *Het Geld*, een drama in 5 bedrijven van Jacob Kats uit 1859, terwijl zijn echtgenote de rol vertolkte van Reinette, de beminde van Lames. Hij vertolkte ook de rol van Graaf D'Adhémar in het toneelstuk *Grétry*, een drama in 4 tijdvakken van Sleecks uit 1862. Zijn echtgenote vertolkte toen de rol van Marie Antoinette, koningin van Frankrijk en de rol van Elise.

Zo werd Pieter ook genoemd in een verslag geschreven door Isegrim onder de titel 'Briefwisseling' in het Zondagsblad Reinaert De Vos: *Brussel 27 wintermaend 1860. Beste Reinaert, (...) Woensdag avond speelde het Vlaemsch Kunstverbond in het theatre van de Galeries (dat is Brusselsch!). De schouwburgzaal was met volk volgepropt (...) Mr. Vanden Sande heeft in der daed een goede troep samengesteld. Hij is een onzer beste Vlaemsche acteurs, nevens hem speelden zeer goed Mr. en Mev. Gassée, Mev. Vanden Sande...*

Pieter wordt genoemd in het naslagwerk van Adelheid Ceulemans' *Coullissen 1: Verklankt verleden. Vlaamse muziektheaterwerken uit de 19e eeuw*. Daarin

wordt Pieter vermeld in de rol als Peer de Koeiwachter.

In een later stadium bleef Pieter Gassée raadgever en vriend van de toneelacteurs en -beoefenaars. Ook als toneelacteur liet hij zich opmerken. Zo schreef hij o.m. het stuk *De rijkdom der armen*, een blijspel met zang, enz.

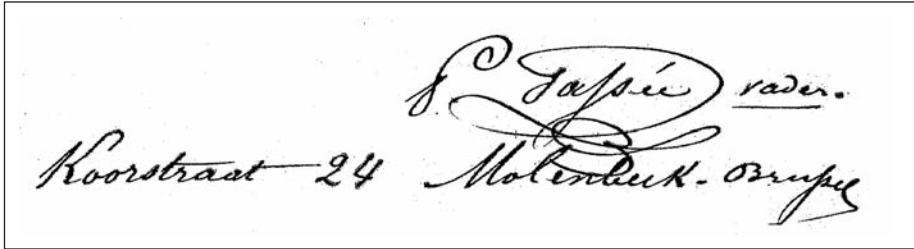
G.J. Dodd, auteur van 'Ik ben vader!', droeg dit blijspel met zang in één bedrijf uit 1865 op aan Pieter Gassée: *Den Heere P. Gassée. Aan u, waarde vriend, wiens eigenaardig spel mij voorzweefde, als ik dit blijspel schreef, aan u, die op eene zoo puntige wijze er de voornaamste rol van vertolkte, draag ik dit stukje met genoegen op, als een blijk van innige genegenheid en van bewondering voor uw buitengewoon talent. De Schrijver.*

Ook in het Vlaams Leescomité van het literaire tijdschrift *Dietse Warande en Belfort* werd hij genoemd als uitmuntend toneelkunstenaar en een uitstekend lid. Hij werd voorzitter van de afdeling Brabant en oefende veel invloed uit door zijn wijze en beredeneerde mening. Het leescomité werd ingericht ter aanmoediging en ondersteuning van de toneelliteratuur.

In 1854 ontving Pieter Gassée bij de Maatschappij De Eikel te Leuven de eerste prijs voor *den besten tooneelist*. Verder was hij tussen 1860 en 1866 medestichter en bezieler van het Vlaamsch Kunstverbond die het Vlaams toneel bevorderde, eerst te Brussel, daarna ook te Sint-Jans-Molenbeek. Anderzijds was hij ook lid van vele Vlaams-culturele verenigingen. Zo was Pieter lid van het Willemsfonds, de Vlaams-Liberale cultuurvereniging, gesticht in 1851, dat in Gent sinds 1865 haar lokaal had in het gewezen lakenmetershuis aan de Vrijdagmarkt. Men wou daarmee Jan Frans Willems (1793-1846), de vader van de Vlaamse Beweging eren. Het fonds had tot doel om via het socio-culturele vormingswerk de positie van het Nederlands te versterken. Dit gebeurde door de studie van het Nederlands aan te moedigen, boeken te publiceren, volkszang en -toneel te bevorderen en door de inrichting van een bibliotheek. Pieter Gassée zetelde als jurylid in bijna alle wedstrijden die door de Brusselse genootschappen werden ingericht. In de provinciale toneelcommissie, in het leescomité, altijd en overal, volgde en behartigde hij met grote belangstelling de opstanding en langzame ontwikkeling van ons Vaderlands Toneel. Ook op dat gebied heeft de naarstige man onvergetelijke diensten bewezen en met recht en reden mocht men van hem getuigen dat geen enkele jonge schrijver tevergeefs zijn raad inriep, dat hij zich de moeite getroostte de werken der jongeren met zorg na te zien en met aantekeningen te verrijken.

Voor zijn kinderen bestelde Pieter Gassée regelmatig, zo o.m. in 1873, de reeksen van de Nederlandse Zangtitels, maar in 1880 gaf hij zijn abonnement op de muziekuitgave op omdat hij geen kinderen meer in huis had. Hij nam de gelegenheid te baat om te melden dat hij de laatste uitgave niet gekregen

had. *Het schijnt dat de naam Gassée geen kans heeft bij de verzending der werken*, voegde hij er ironisch aan toe. In 1876 was hij schatbewaarder van de Brusselse afdeling.



The image shows a handwritten signature in cursive script, reading 'P. Gassée vader.' followed by the address 'Koorstraat 24 Molenbeek-Obrupel' written in a similar but slightly less decorative hand.

De brief van 8.8.1880 van Pieter Gassée aan Julius Vuylsteke werd onderaan genaamtkend.

INDUSTRIEEL TEKENAAR

In een later stadium legde Pieter Gassée zich dan volledig toe op zijn werkelijke toekomst: het industrieel tekenen. Van bij zijn aankomst in Brussel in 1850 maakte hij kennis met Charles Albert (1821-1889), de bekende décorateur-architect. Hij introduceerde Pieter Gassée als tekenaar in de Compagnie des Bronzes te Sint-Jans-Molenbeek in de rue Ransfort.

Hij kwam daar in dienst in 1862 en was op 27 mei 1878 tekenbureeloverste en hoofd van het beeldhouwatelier (directeur artistique) waar de bronzen modellen werden ontworpen voor o.m. schouwversiering, bronzen aankleding en verlichting. Hij was er de belangrijkste uitvoerder van de talrijke en meest gevarieerde kunstvoorwerpen in brons die de Compagnie des Bronzes tentoonde op de wereltentoonstelling van Parijs in 1878 waarvoor hij de zilveren medaille ontving alsook van de wereltentoonstelling te Brussel in 1880.

In 1878 schreef men over Pierre Gassée: *Il a formé plusieurs élèves aujourd'hui employés dans les maisons similaires, il a aussi coöperé dans une grande mesure au développement de l'art du dessin et de la sculpture appliqués à l'industrie.*

Nog in 1880 werd hij ingénieur principal of in werkelijkheid onderdirecteur en bij zijn oppensioenstelling mocht hij de titel van ere-directeur dragen.

De bekende onderneming de 'Fonderie du Vieux Molenbeek – Compagnie des Bronzes' werd gesticht op 6 juli 1854 te Sint-Jans-Molenbeek in de rue Ransfort 27 en werd N.V. in 1858. Zij vervaardigde voor de stad Gent ook o.m. de bronzen standbeelden van Jacob Van Artevelde (Vrijdagmarkt) in

1861; Lieven Bauwens (François Laurentplein) in 1866; Hippolyte Metdepenningen (vóór het Justitiepaleis Koophandelsplein) in 1886. Ook voor particulieren was dit bedrijf werkzaam, zo goot zij kunstwerken voor beeldhouwers als Auguste Rodin (1840-1917) en Jef Lambeaux (1852-1908).

De bronsfabriek werd gesloten in 1977. Zij werd opgekocht door de vennootschap Gueuze Belle-Vue met het oog er een flessentrekkerij in te richten. Daarna vervielen de gebouwen zeer snel. De Franse Gemeenschap kocht het pand aan. Het directiegebouw en de kantoren worden sedert 1983 ingericht als studie- en documentatiecentrum 'La Fonderie' over het Brussels industrieel verleden.

VLAMING EN LIBERAAL

Ook in de politiek heeft Pierre (Pieter) Gassée een belangrijke rol gespeeld. Hij was vele jaren – van 1882 tot 1904 – liberaal gemeenteraadslid te Sint-Jans-Molenbeek en wist door zijn kalm, bezadigd en overtuigend woord een grote invloed uit te oefenen bij belangrijke beslissingen.

Pieter Gassée was een grote en bewuste Vlaming – een moedige Flamingant en kunstenaar – en schrok er niet voor terug in een betoging mee op te stappen. Zo zien we hem bij *De groote Vlaamsche betooging en de Volksvergadering te Brussel op 28 februari 1897*. 'Onder de personen van naam bemerkten wij: de HH. leeraars Burvenich, Brans, Julius Hoste aan het hoofd, H. Leën, R. Stijns, Ceuleneer, Nestor de Tière, Verscheuren, Aug. Hendrickx, beeldhouwer. Julius Lagae. De H. Edm. Hendrickx, van den Vlaamschen Schouwburg van Brussel, aan 't hoofd zijner kunstenaars: MM. A. Hendrickx, Wicheler, Van der Lee, enz.; P. Gassée; Professoren Vercoullie, P. Fredericq, Boucqué, Obrie, Minnaert, Fabri enz., van Gent, pastoor Daens, E. Anseele, De Lattin, Max Roose, Cuperus, enz. In de Rubensstraat, zingen de Aalstenaars: 'Vivat pastor Daens en hij mag er wezen!'...

BRUSSELAAR

Pieter woonde met zijn gezin o.m. te Sint-Jans-Molenbeek vanaf 1851 in de Kolomstraat 6; vanaf 1853 op nr. 20; vanaf 1854 terug nr. 6; tussen 1855 en 1859 te Brussel rue des Sables 26; vanaf 1862 rue de la Princesse 14; vanaf 1866 in de Koorstraat 24; vanaf 1870 terug in de Kolomstraat 20; laatst in de rue de l'Intendant 132 (werd dan nr. 120), steeds te Sint-Jans-Molenbeek.

Zijn echtgenote Anne De Graef overleed er te Sint-Jans Molenbeek op 24 december 1907, bijna 74 jaar oud.

Pieter Gassée overleed er ruim een jaar later op zondagnacht 11 april 1908 om



Bronzen portretmedaillon op het graf van Pieter Gassée (1828-1908); een werk van beeldhouwer Pieter Braecke (1858-1938). Kerkhof Sint-Jans-Molenbeek (foto Jean Boterdael).

1 uur en werd burgerlijk begraven op 15 april 1908 in aanwezigheid van een grote groep vrienden. Voor het sterfhuis spraken de leden van de Liberale Vereniging Flor Heuvelmans (1858-1931), Edmond Hendrickx (1838-1918) en Nestor de Tière (1856-1920). Zij brachten er een ontroerende hulde aan Pieter wiens leven niet onopgemerkt was voorbijgegaan.

Op zijn graf werd een kunstvol gesmeden bronzen palm neergelegd en zijn borstbeeld werd geplaatst in de gelagzaal van de Vlaamse Schouwburg. Hij was bijna 80 jaar.

Hij was Officier in de Leopoldsorde; stond op een bepaald moment ingeschreven als contrôle de la Garde Civique en in 1020 Brussel (Sint-Jans-Molenbeek) werd dus een straat naar hem genoemd.

In La Flandre Libérale van 15.4.1908 verscheen een uitgebreid In Memoriam dat overgenomen werd uit l'Etoile Belge'.

Uit het huwelijk van Pieter Gassée met Anne De Graef werden zoals aangehaald zeker zestien kinderen geboren: Colette Joséphine (1851); Marie Thérèse (1852); Catherine Charlotte (Trinette) (1853); Pierre Jacques (1854); Charles Albert (1855); Jean Théodore (1856); Marie Thérèse (1857) de zevende op rij die in juni geboren werd en de vierde op rij die op 10 juni geboren werd; Eugénie Augustine (1858); Eduard Félix (1859); Félix Octave (1862); Philippe Eugène (1863); Thérèse Joséphine (1865); Henri Herman (1866); Antoine Charles (1870); Marie Adolphine (1871); Elisabeth Angélique (1871).

Catherine Charlotte (Trinette) Gassée (1853-1933) werd eveneens toneel- speelster en huwde Gentenaar Séraphin Polydore (Hippolyte-Poliet) De Somme (1847-1918), maar daarover zullen wij het een volgende keer hebben.

Erik Dekeyser, Gent

Bronnen:

Erik DEKEYSER: Familiageschiedenis Gassée, 108 blz., 120 ill.; januari 2011.

SAG - Reeks 178/4: Register voor de nerijnghe van mercheniers...

UG - Reeks Vliegende Blaadjes II/G/11 (La Flandre Libérale van 15.4.1908 en Volksbelang 18.4.1908).

Liberaal Archief – Kramersplein Gent: Willemsfonds; uitgaande brieven; 2.3. 282, 461 en 3.4. 3; inkomende brieven; 5.2. 2500; 7.3. 3754; 11.2. 6257.

Oud en Nieuw: Historische, letterkundige en Wetenschappelijke uitgaaf, 1e jaargang, Gent 1865, blz. 411.

Jaarboek van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde, 1890, 4e jaar, blz. 92.

Neerlandia - Jaargang 1. Algemeen Nederlandsch Verbond, Gent 1896-1897.

Reinaert De Vos – Een Zondagsblad voor verstandige lieden aaneengeknoopt door 7 filosofen – 2e jaargang, nr. 1 – 6.1.1861.

De Eendracht: veertiendaegsch tijdschrift voor letteren, kunsten en wetenschappen, Volumes 8 -14 - 1858.

ASK in SAG: inschrijvingsregister - boek 108 tot 113 en 118.

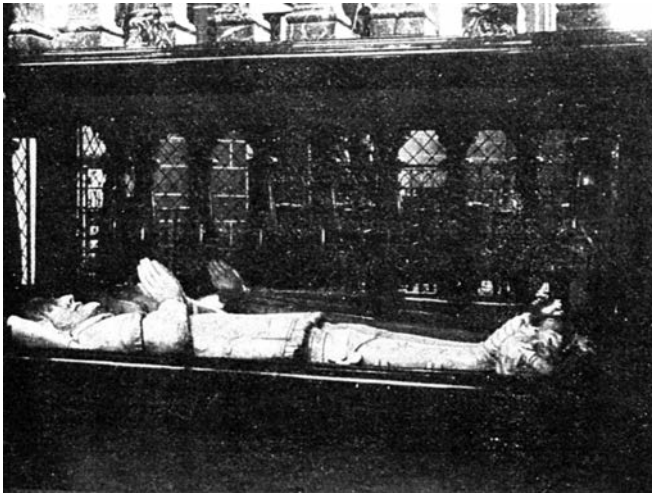
SAG - Diverse kleine fondsen (porseleinkaarten collectie De Keyser) - boek V/nr. 537.

Registers van de Burgerlijke Stand van Gent, Brussel en Sint-Jans-Molenbeek.

INVENTAIRE ARCHÉOLOGIQUE - FICHE N° 208

Op 8 Mei 1899 stelde Louis Van Biesbroeck in de rubriek “Beeldhouwwerken - St-Jacobskerk XVIIe eeuw” in het Frans een fiche op over

Monument van Willem van Bronchorst en van zijn vrouw Maria van Warluzel.



Dit belangrijk monument is merkwaardig door de groep in witte marmer van de Heer van Bronckhorst en zijn vrouw, afgebeeld in de foto hiernaast.

Alhoewel het niet veel karakter bezit heeft dit beeldhouwwerk verdienen.

Volgens Kervyn de Volkaersbeke en Fr. De Potter zou deze groep in 1695 gemaakt zijn door de beeldhouwer Jan Matheys, wat blijkt uit een rekening in de archieven van de kerk.

Ware het niet van dit document, dan zou ik geneigd zijn het vroeger te dateren. De twee figuren liggen inderdaad in de traditionele houding van de Middeleeuwen: een leeuw aan de voeten van de man, een hond aan deze van de vrouw, en alhoewel dit model zeker blijven bestaan is in de XVIIe eeuw, is het verbazend het nog zo volledig tegen te komen op de laatste jaren van deze eeuw, zonder de minste sporen van invloed van de school van Rubens of van Duquesnoy.

Bovendien stierf Willem van Bronchorst in 1635 en zijn vrouw in 1636 en de kledij staat dicht bij het begin dan bij het einde van de XVIIe eeuw.

Willem ligt gewapend uitgestrekt, daarop een wijd gewaad met zijn wapenschild. Enkel de grote omgeslagen kraag herinnert aan de XVIIe eeuw.

De dame heeft een sober kleeid van een niet minder oud karakter: een lange

japon bedekt met een lange mantel en een muts over het hoofd.

Wat er ook van zij: dit beeldhouwwerk is veel beter dan de rest van dit monument en ik vermoed dat het transformaties moet ondergaan hebben die niet in zijn voordeel zijn uitgevallen.

Zoals het is neemt het de volledige breedte in van de opening van een arcade van de omgang van het koor waarvan het de sluiting vormt. De figuren bevinden zich onderaan onder een dekplaat in zwarte marmer, gedragen door vier zuiltjes en redelijk ongelukkig beschermd door netvormig traliewerk. Hun plaats zou eerder boven de dekplaat moeten geweest zijn. Men kan zien dat het marmer van de groep ingekerfd werd om er de zuiltjes in onder te brengen.

Boven deze sarcofaag bevindt zich een afsluiting die gevormd wordt door zuiltjes van gekleurde marmer: langs weerszijden geflankeerd door een versierde pilaster in witte marmer die een ensemble draagt met een bekroning in dewelke de wapenschilden van de overledenen zich bevinden. en een plaat met een dubbele inscriptie langs de twee kanten van het schip.

Heel deze "marmerij" is van een middelmatige uitvoering en het zou mij helemaal niet verwonderen moesten latere opzoekingen bewijzen dat dit voortvloeit uit een later uitgevoerde herschikking, destemee omdat een inscriptie, geplaatst in de afsluiting van de ernaast gelegen arcade, er aan herinnert dat het echtpaar Luytens, overleden in 1704 en 1705, het koor begiftigden met marmerwerk.

Enkele opmerkingen in verband met de "Inventaire Archéologique".

Deze uiterst waardevolle inventaris werd uitgegeven door de "Société d'Histoire et d'Archéologie de Gand" en kwam er op voorstel van Paul Bergmans en Armand Heins.

In totaal werden er 570 geïllustreerde fiches uitgegeven. De behandelde onderwerpen waren burgerlijke, militaire en kerkelijke bouwkunst, schilderen beeldhouwkunst, edelsmeedkunst, koperwerk, ijzersmeedwerk, lood-, tinnen aardewerk, meubels, glasramen, tapijten en brodeerwerk, kostumen, lederwerk, wapens, muziekinstrumenten, klokken, munten en medailles, zegels, charters, miniaturen, manuscripten, boekbindwerk, etc.

De behandelde onderwerpen dateren van vóór 1830.

Zonder deze unieke fiches zouden veel interessante inlichtingen definitief verloren zijn gegaan.

De eerste fiche werd gepubliceerd in 1897, de laatste in 1915.

Al deze fiches werden in het Frans opgesteld en bij de vertaling ervan wordt men geconfronteerd met heel wat problemen. Deze fiches werden opgesteld

door specialisten die bij de beschrijving specifieke vaktermen gebruikten. Denk maar eens aan de zeer talrijke vaktermen in de architectuur. Men moet al een beetje geluk hebben om die tegen te komen in een normaal woordenboek. Daarbij komt nog (was het een beetje eigen aan die tijd?) dat vaak zeer lange zinnen gebruikt werden die soms een 10-tal lijnen bevatten.

Soms was de zinsopbouw niet wat het taalkundig zou moeten zijn.

Wij zijn vaak woorden tegengekomen waarvoor wij geen Nederlands equivalent gevonden hebben. Als voorbeeld citeren wij het woord "méreau", Hoe moet dat vertaald worden? Ga maar eens zoeken in de woordenboeken, bijna allemaal schijnen zij dat woord niet te

kennen. Zelfs de "Petit Robert" vermeldt na "mère", "mère-grand". Voor "méreau" was er geen plaats beschikbaar. Enkel in de Larousse zijn wij dit woord tegengekomen in de betekenis van "jeton de présence qu'on distribuait aux membres d'un chapitre".

Toen vriend Luc Devriese hoorde van ons probleem, heeft hij zich onmiddellijk op Wikipedia geworpen en verschaftte ons aldus de volgende instructieve gegevens:

"Le méreau est une sorte de "bon-pour", un signe de reconnaissance ou encore un laisser-passer qui prend la forme la plus commune d'un jeton en métal, plus rarement d'une rondelle de cuir ou en parchemin."

Allemaal goed en wel, wij weten nu al iets meer over de "méreaux" maar weten nog altijd niet welk woord er in correct Nederlands voor staat. Soms zal het woord "penning" (jeton) kunnen worden aanvaard, maar zeker niet altijd. Wij zullen dus, per geval moeten bekijken welk woord het best de originele betekenis benadert.

MINDER BEKENDE EN/OF VERDWENEN LOCATIES

Het Kramersplein

Aanvankelijk behoorde dit gedeelte van de stad, tussen Schelde, Stalhof, Overpoortstraat, Kramersplein en Kantienberg, tot het Sint-Pietersdorp, met centraal de Benedictijnenabdij Sint-Pieters en het Sint-Pietersplein waar al eeuwen de zomerfoor of potjesmarkt werd gehouden. In de 19e en een groot deel van de 20ste eeuw werd deze buurt bepaald door de aanwezigheid van drie textiel fabrieken, later samengevoegd tot één fabriek, UCO-Terplaten, en de aanwezigheid van verschillende beluiken, o.a. het Onze-Lieve-Vrouw Poortje in de Overpoortstraat 35-47, en het groot steegbeluik met een open karakter "De Rode Plankierkens" in de Benedictijnenstraat. Ook aan de rechterzijde van de Benedictijnenstraat stonden vroeger huisjes, met een zeer beperkte oppervlakte van 15 à 20 m², tegen de fabrieksmuur aangebouwd. (In 1890 waren er te Gent 651 beluiken met 8038 huizen. Thans zijn er nog maar 75. Hopelijk worden ze niet allemaal afgebroken en blijven en nog getuige-



Het Kramersplein



't Poortje van de handborstel

nissen over voor onze nakomelingen.) Zowel de fabriek UCO-Terplaten, gesloten in 1969, als het steegbeluik zijn inmiddels verdwenen. Op de plaats van de textiel fabriek, vele jaren gebruikt als een aarden parking voor Decascoop aan de overzijde van de Schelde, werd de Artevelde Hogeschool, met een ondergrondse parking gebouwd. Annex een hoge toren met leslokalen en beweegbare zonneblinden, die in september 2009 van start ging. Sommigen zijn van mening dat de stad hier een unieke kans heeft laten liggen om het geheel om te vormen tot een park en groenzone voor de studenten. Die moeten nu, als het zonnig weer is, op de stenen gaan zitten van het Sint-Pietersplein.

Het Kramersplein, in het midden van de 19e eeuw Klein Sint-Pietersplein genoemd, is ontstaan door de urbanisatie van de wijk in 1840, na de demping van de daar gelegen "poelput". Die lag er al van in de Middeleeuwen. Het regenwater van de Blandijnberg sijpelde erin, met het gevolg dat de poel altijd gevuld was met helder water -wat als een wonder werd beschouwd!- en het water leverde voor het Sint-Pietersdorp. De recentere naam Kramersplein verwijst naar de marktkramers en foorreizigers die hier in de wintermaanden hun woonwagens stalden.

In 1858 werd door de gemeenteraad, met Gustaaf Callier als schepen van onderwijs, beslist hier, op het pleintje, een lagere jongensschool, met woning voor de hoofdonderwijzer, te bouwen. De school werd in 1858-1861 ontworpen en gebouwd door stadsarchitect Adolphe Pauli (Gent 1820 — Keulen 1895), die in 1856 Louis Roelandt was opgevolgd en in neogotische stijl o.a. ook het Lousbergsgesticht, het Bijlokehospitaal, het Weesjongenstehuis en tal van stadsscholen en burgerwoningen heeft gebouwd. In 1895 en 1900 werden aanpassingswerken uitgevoerd door architect Charles van Rysselberghe.

Nadat de school werd gesloten, werd in 1986 de afdeling beeldhouwen van de Academie er gevestigd en in de linkervleugel het Liberaal archief. Sedert 1996 is het hele gebouw Liberaal archief. Het archief bevat o.a. een rijke bibliotheek, 80.000 foto's, affiches, diploma's, vlaggen, bustes en andere curiosa. De leeszaal is vrij toegankelijk. Er zijn werken in uitvoerig om aan de zuidzijde, de vroegere speelplaats, een ruime zaal te bouwen voor congressen en vergaderingen allerhande.

De Voetweg is een smalle gekasseide straat met een dalend en hoekvormig tracé van de Overpoortstraat ombuigend naar de Kantienberg. Ze begrenst aldus het Kramersplein aan twee zijden. Overwegend kleine arbeiderswoningen uit de tweede helft van de 19e eeuw, met in de hoek de ingang van de vroegere textiel fabriek UCO-Terplaten. Van nr. 10 tot 40 een lang en smal steegbeluik, genaamd "‘t Poortje van de handborstel". Men was in de 19e eeuw bijzonder vindingrijk om beluiken een naam te geven: Luizengevecht, ‘t



't Poortje van de handborstel

Papieren edeldom bijvoorbeeld. Een gewone deur en een lange overdekte gang geven toegang tot het beluik. Dat slechts aan één kant is bebouwd, al bevonden er zich oorspronkelijk ook aan de rechterzijde een drietal huisjes. Het beluik, met huisjes van twee bouwlagen, wordt thans door studenten bewoond. Die voelen er zich goed en vinden het best gezellig wonen, zo centraal gelegen tussen de universiteit en de hogeschool, ook al zijn de voorzieningen er zeer beperkt en naar hedendaagse normen totaal ondermaats: ze hebben geen badkamer, geen douche of stromend water en moeten gebruikmaken van een kraantje op de binnenkoer ; ze hebben al evenmin een individueel toilet, de vier hokjes met een toilet buiten zijn gemeenschappelijk voor al de bewoners. Het beluik hoorde vroeger toe aan de textiel fabriek en is thans privé bezit. De huur bedraagt 220 euro per maand per huisje.

Een deel van het Kramersplein doet verder ook dienst als parking en is in het voorjaar een vaste locatie voor een deel van de jaarlijkse halfvastenfoor. De Overpoortstraat, de vroegere Heuvelstraat, is met zijn talloze cafés de laatste tientallen jaren uitgegroeid tot dé uitgaansbuurt van de studenten.

Literatuur

M. Steels, *Geschiedenis van het stedelijk onderwijs te Gent 1828-1914*, 1978.

Bouwen door de eeuwen heen. Inventaris van het cultuurbezit in België. Architectuur. Deel 4 nb. Stad Gent. Zuid-West, 1979.

G. Deseyn, *Gids voor Oud Gent*, 1991.

Internet. Google.

Daniël Van Ryssel

“PIERRE-VICTOR, JACQUES-CLÉMENT ET LES AUTRES”. MINDER BEKENDE GENTSE NOTABELEN UIT DE PERIODE 1780-1840 (DEEL 5)

4b. Pierre-Georges de Meulenaere (1751-1825)

Maximilien-Macaire's jongere broer werd geboren te Gent op 1 april 1751¹. Ook hij studeerde rechten te Leuven waarna hij beëdigd werd als advocaat bij de Raad van Vlaanderen.

Pas negentien jaar werd hij (zoals zijn broer) lid van de Gentse vrijmetselaarsloge *La Constante Union* waar hij het spoedig bracht tot logesecretaris. Het bleek alras dat hij een moeilijk (alleszins weinig diplomatisch) karakter bezat. Een vrijpostige briefwisseling die hij als secretaris voerde met de Grootmeester markies de Gages bleef berucht in de geschiedenis van de Belgische vrijmetselarij² Dit belette hem niet om kort erna voorzittend meester van zijn loge te worden en zelfs een bescheiden ambt te bekleden in het bestuur van de provinciale Grootloge. Hij was waarschijnlijk geen begaafd voorzitter. Onder zijn beleid staakte zijn loge immers alle activiteit zodat ze uit het tableau van de loges moest worden geschrapt³.

Een gouden huwelijk

In 1787 huwde Pierre-Georges (alsdan heer van Overwaeter) met Thérèse-Jeanne de Loose (geb. 1764), een dochter van de gefortuneerde jong overleden negotiant en schepen van de Keure Pierre-François de Loose en Thérèse Amelot⁴. De families de Loose en Amelot zorgden voor het fortuin van Pierre-Georges de Meulenaere. De Gentse broers de Loose (Pierre-François en Jean-Emmanuel) hadden aanzienlijke bijval in zaken en bouwden een indrukwekkend vermogen op⁵. Ze “behoorden tot de grote ondernemersklasse”⁶. Ook de keizer was onder de indruk: in 1781 werd de familie de Loose geadelde⁷. Pierre-George's schoonmoeder Thérèse Amelot was een dochter van de Oudenaardse arts Jan Amelot die te Gent kwam trouwen en wonen om er eveneens een zakenimperium te veroveren⁸. Toen zij in 1799 overleed, bleek dat Thérèse Amelot sinds ze in 1773 weduwe werd de waarde van het gezinsvermogen aanzienlijk meer dan verdubbeld had door haar eigen beleggingen⁹. Men weet niet of Pierre-Georges enige praktijk als advocaat ontwikkelde¹⁰.

Het was alleszins in de sterren geschreven dat hij zijn vader zou opvolgen als stedelijk directeur van de “huisgelden”. Intussen vermeide hij zich in het Gentse gezelschapsleven en werd hij lid van de Sint-Antonius-¹¹ alsmede van de Sint-Sebastiaansgilde waarvan zijn vader van 1745 tot 1775 zonder onderbreking bestuurslid was¹².

Directeur der “huisgelden”.

Meerderjarig geworden volgde Pierre-Georges de Meulenaere zijn vader in 1776 op als directeur van de ‘huisgelden’ (*Comptoir van d’ Huys-gelden*)¹³. Deze waren een directe belasting¹⁴ berekend op basis van de opbrengstwaarde van onroerende eigendommen en gebouwen¹⁵. Deze belasting (goed voor ca. 20 % van de fiscale ontvangsten van de stad)¹⁶ was een uitsluitend stedelijke aangelegenheid en behoefde geen vorstelijke goedkeuring. Zij werd daarom beschouwd als een symbool van de stedelijke autonomie.

De aanslag werd uitgedrukt in penningen (*deniers*), d.i. het deel van de opbrengstwaarde dat jaarlijks moest worden betaald. De berekeningsbasis te Gent was de “twintigste penning”, d.i. een twintigste van 100 = 5 %. Voor een huis met een opbrengstwaarde van 20 pond betaalde men dus, per twintigste, 1 pond. “Per twintigste” omdat 5 % slechts een uitgangspunt was. Bijv. in 1773 bedroeg het huisgeld 3 *geheele*¹⁷, d.w.z. driemaal 5 %. Na de sanering van de stadsfinanciën was bijv. in 1781 een aanslag van 2 *geheele* voldoende, d.i. 10 %. De stedelijke Collatie besliste hoeveel twintigsten (of fracties ervan, bijv. *een quart*) er in een bepaald jaar moesten worden betaald.

Anders dan voor de voornaamste fiscale inkomsten (de verbruiksbelastingen, bijv. accijsrechten op voeding, drank en dgl.) werd het innen van het huisgeld niet toevertrouwd aan “fiscale pachters”. De inning gebeurde “in regie”, d.i. door de dienst van vader Pierre-François, daarna Pierre-Georges de Meulenaere¹⁸.

Uit diverse getuigenissen blijkt dat deze zijn ambt op vrij slordige wijze vervulde zodat hij in zijn afrekeningen soms twee of meer jaren vertraging had. Hij zou bovendien “een moeilijk man” zijn geweest die herhaaldelijk de richtlijnen van de regering, de schepenen van de Keure én de Collatie in de wind sloeg en in zijn dienst een onvoorstelbare wanorde liet heersen¹⁹. De regeringscontroleur Ange de Limpens maande de schepenen aan dat er een einde moest komen aan wat hij noemde “l’état d’arriérage et l’état de confusion où le receveur affecte de laisser cette administration”. Hij verstrekke aan de Meulenaere gedetailleerde instructies voor het beheer van de huisgelden. Aan alle kanten onder druk gezet, leek de directeur van de huisgelden toe te geven. Toen hij evenwel aan de Limpens de boekhouding over 1785-1786 voorlegde,

bleek dat deze alleen de uitgaven bevatte, terwijl de inkomsten niet eens geboekt waren. de Limpens achtte zich geboycot en belachelijk gemaakt temeer daar bij nader onderzoek bleek dat de rekeningen met een boni afsloten!

Voor het aandringen van controleur de Limpens bestaat nog een andere verklaring dan de nalatigheid van P.-G. de Meulenaere. De boekhouding van de dienst huisgelden werd door de regering minder systematisch gecontroleerd dan die der belastingen welke door de vorst waren geotrooieerd (inz. de verbruiksbelastingen). Wegens deze mindere zichtbaarheid gebruikten de schepenen van de Keure de boekhouding der huisgelden herhaaldelijk om uitgaven te doen die men aan kennisneming door de regering wilde onttrekken²⁰. Vermoedelijk had de Meulenaere instructies ontvangen om niet alles te tonen en was de scherpzinnige de Limpens dit te weten gekomen.

Pierre-Georges de Meulenaere werd voortaan streng gecontroleerd door de stedelijke Thesaurier. Hij kon niettemin zijn ambt behouden tot 1793, zij het dat hij voortaan alleen de huisgelden mocht innen. De uitgaven mochten nog alleen door de Thesaurier gebeuren.

Einde van het ancien régime

Mogelijk was Pierre-Georges niet erg gelukkig in zijn ambt en poogde hij daarom een politiek mandaat te bemachtigen. Zo was hij herhaaldelijk kandidaat voor een ambt van schepenen van de Keure. Alleen de bisschop steunde zijn kandidatuur; hij kon de jongere broer van zijn vicaris-generaal immers niet in de steek laten. De overige instanties die advies moesten verstrekken (de hoogbaljuw, de president van de Raad van Vlaanderen en de zittende schepenen van de Keure) waren vermoedelijk sceptisch over de bestuurlijke kwaliteiten van de kandidaat en onthielden hun steun zodat geen benoeming volgde²¹.

Enige jaren later kwamen hem nochtans een paar troostprijzen te beurt. Zo werd hij in 1788 (opnieuw met de steun van de bisschop) leenman van de belangrijke kasselrij van de Oudburg²². Deze bezat een aanzienlijke bestuurlijke en gerechtelijke bevoegdheid over een gebied rondom Gent (gaande ongeveer van Aalter tot Zeveneken en van Waarschoot tot Eke). De meeste leenmannen behoorden tot het kruim van de plaatselijke adel²³.

Vanaf 1789 (Brabantse Omwenteling) was P.-G. de Meulenaere (zoals zijn broer) ook een der gedeputeerden van de Staten van Vlaanderen²⁴ en dus vermoedelijk een overtuigd Statist evenals de meeste edellieden.

In 1792 lieten Pierre-Georges de Meulenaere en zijn echtgenote (die toen *in de Meire* woonden)²⁵ aan de Nederkouter een monumentaal herenhuis met opvallende corinthische zuilen bouwen naar plannen van Jean Baptiste Pisson

die zich kennelijk liet inspireren door het *Petit Trianon* van Versailles²⁶. Op de site bevindt zich nu een flatgebouw met een boekenclub op de gelijkvloerse verdieping.

Een tweede loopbaan onder Napoleon

Kort na de bouw van het herenhuis kwam Gent onder Franse heerschappij. Pierre-Georges en zijn echtgenote namen eerst de wijk maar keerden spoedig terug om niet als *émigrés* te worden aangemerkt, wat immers een confiscatie van hun vermogen zou hebben meegebracht. Een ambtenaar typeerde Pierre-Georges de Meulenaere als volgt: “homme paisible, s’étant émigré par un effet de crainte”²⁷.

Er werden hem een aantal mineure functies toevertrouwd tot hij in 1801 *repartiteur van de foncière contributie* (grondbelasting) werd benoemd²⁸. Dit ambt (dat hij tot 1812 bleef vervullen) sloot aan bij zijn functie tijdens het Oostenrijks Bewind. Zelf behoorde hij intussen tot de zwaarst belaste Gentenaren²⁹.

Als Eerste Consul, later als keizer, zocht Napoleon toenadering tot de notablen van de oude adel en hogere burgerij. Zo maakte bijv. mevr. de Meulenaere-de Loose in 1803 deel uit van het aristocratische damescomité dat instond voor het staatsiebezoek te Gent van de Eerste Consul Napoleon en zijn gemalin Joséphine de Beauharnais³⁰.

Eveneens in 1803 werd Pierre-Georges verkozen tot lid van het *Corps Législatif*³¹. In dit wetgevend lichaam, waarvan hij in 1808 ondervoorzitter werd, zetelde hij tot 1814. Te Parijs betrok hij een woning aan het voorname *Quai de Voltaire, n° 5*³². P.-G. de Meulenaere speelde geen opmerkelijke rol in de hoge vergadering. Met zijn echtgenote beschikte hij over een ruim voldoende inkomen om de gevarieerde verleidingen van Parijs te exploreren.

De Franse Préfet omschreef de Meulenaere in die periode als een integer, vrijmoedig, eerbaar en toegewijd man. Hij preciseerde: “habitude en affaires, honnête homme, amour pour le bien public”³³.

Van 1804 tot 1815 was de Meulenaere tevens burgemeester van Zevegem³⁴, een dorp van 1339 zielen³⁵ waar hij in 1801 het kasteel van Welden³⁶ had aange-kocht. Door de overheden en de bevolking werd hij als een bekwaam bestuurder gewaardeerd. Vanaf 1807 was hij ook voorzitter van de kantonale vergadering van Nazareth³⁷.

Op 9 maart 1810 werd Pierre-Georges de Meulenaere opgenomen in het Erelegioen en benoemd tot *Chevalier d’Empire*. Reeds op 3 augustus van hetzelfde jaar werd hij verheven tot de waardigheid van *Baron d’Empire* met toekenning van het majoraat van Overwaeter³⁸. Hij werd klaarblijkelijk gewaar-

deerd door Napoleon en zijn entourage. In 1813 werd hij dan ook opgenomen in de keizerlijke *Garde d'honneur*³⁹.

Op non-actief na 1815

Tijdens het Nederlands bewind werd de adellijke titel van Pierre-Georges de Meulenaere door koning Willem I bevestigd⁴⁰. In 1814 had Intendant graaf Jean- Baptiste d'Hane Steenhuyse de Meulenaere getypeerd als “assez bien estimé”, hoewel hij zijn administratieve bekwaamheid blijkbaar niet [zeer] hoog achtte⁴¹. Voortaan oefende hij geen politieke mandaten meer uit, ook niet als lid van de Eerste Kamer zoals andere edellieden uit de zuidelijke provincies. Vermoedelijk had hij zich in de ogen van Willem I te veel vereenzelvigd met het regime van Napoleon.

Pierre-Georges de Meulenaere d'Overwaeter overleed op 2 juni 1825 in zijn kasteel van Welden.

Zijn huwelijk met Thérèse-Jeanne de Loose was kinderloos gebleven. Na zijn overlijden werd zijn bibliotheek openbaar verkocht op basis van een catalogus van 114 pagina's: “de bons livres dans toutes les facultés et quelques manuscrits avec miniatures. La collection d'estampes est peu importante”⁴².

Het herenhuis de Meulenaere aan de Nederkouter en het kasteel van Welden werden verhuurd aan generaal-majoor hertog Karel Bernard von Sachsen-Weimar, de populaire militair bevelhebber van Gent en Oost-Vlaanderen.

Pierre-Georges de Meulenaere bezat zoals zijn oudere broer een niet gering aanpassingsvermogen. Tijdens het ancien régime bekleedde hij reeds een van de topambten in het Gentse stadsbestuur. Onder het Consulaat ving hij een nieuwe en eervolle loopbaan aan die hij tot de val van Napoleon kon verderzetten. Alles wijst erop dat hij graag in de Parijse salons en clubs verkeerde en verpozing vooral zocht in zijn kasteel te Zevegem. Vanaf de Franse Tijd liet hij zich nog weinig in met Gentse toestanden. Men mag er nochtans van uitgaan dat zijn broer hem over het plaatselijke reilen en zeilen getrouw informeerde. Als rechtschapen en gecultiveerd man genoot deze grootgrondbezitter ondanks zijn soms moeilijk karakter het respect van de maatschappelijke bovenlaag van de stad.

Guy Schrans

NOTEN

- ¹ Zie ook: C. Devolder, *De notabelen van het Eerste Keizerrijk (1804-1814). Het Scheldepartement*, lic. verh. gesch. univ. Gent, 1989-1990, I, p. 179 e.v. Samengevat in : Id., *Grands notables du Premier Empire. Escout*, CNRS éd., Paris, 2001, p. 101-102.
- ² B. Van der Schelden, *La Franc-maçonnerie belge sous le régime autrichien*, 1923, p. 49-50; G. Schrans, *Vrijmetselaars te Gent in de XVIII^{de} eeuw*, 2^{de} druk, Gent, 2009, p. 386-387.
- ³ Zie verder: G. Schrans, o.c. p. 38-39. Na het insluimeren van la Constante Union was Pierre-Georges de Meulenaere niet meer actief in de vrijmetselarij. Volgens Prosper Claeys zou hij te Gent nog logezittingen hebben voorgezeten na de aanhechting bij Frankrijk (P. Claeys, *Pages d'histoire locale gantoise*, Gent, 1888, II, p. 141).
- ⁴ J. Nève de Mévergnies, *Gand sous la domination française*, 1927, p. 381.
- ⁵ Zie bijv. de staat van goed van P. F. de Loose: SAG De Zwarte Doos, *Boedelbeschrijvingen Gedele 330/278* (1765), p. 11: 330/278 f. 143.V.
- ⁶ P. Lenders, *Gent, een stad tussen traditie en Verlichting (1750-1787). Een institutionele benadering*, 1990, p. 51.
- ⁷ *Listes des titres de noblesse, de chevalerie et autres marques d'honneur accordées par les souverains des Pays-Bas depuis 1659 jusqu'à 1794*, 1847, p. 247, 256.
- ⁸ B. Walckiers, "La famille Amelot à Audenaerde, olim Ameloot", *Le Parchemin*, nr. 209, 1980, p. 363-387, inz. 372 e.v.
- ⁹ Gegeven afgeleid uit de tabellen in: H. Coppjans-Desmedt, *Bijdrage tot de studie van de goeode burgerij te Gent in de achttiende eeuw*, 1952, p. 109.
- ¹⁰ Hij bleef wel lid van de balie, zie bijv. *Wegwyzer*, 1782, p. 13.
- ¹¹ F. Vanderhaeghen, *Jaerboeken van het Soevereine gilde der kolveniers, busschieters en kanonniërs, gezegd Hoofdgilde van Sint Antone te Gent*, 1867, III, p. 218.
- ¹² E. Devos, *De Sint-Sebastiaansgilde van Gent tot 1779*, lic. verh. gesch. univ. Gent, 1982.
- ¹³ Zie bijv.: *Wegwyzer*, 1782, p. 41.
- ¹⁴ J. Decavele & J. Vannieuwenhuysse, *Archiefgids - deel I - Oud archief*, 1983, p. 43. Noteer dat het begrip "directe belasting" toen niet bestond. Men kende "opbrengstbelastingen" (waarvan de opbrengst van tevoren onbekend was, bijv. accijnsrechten) en "omslagbelastingen" (waarvan het provenu van tevoren bekend was, bijv. huisgelden.)
- ¹⁵ Zie verder: G. Bigwood, *Les impôts généraux dans les Pays-Bas autrichiens*, 1900, p. 111 e.v.; P. Lenders, *Gent, o.c.* p. 132-135; keizerlijk reglement van 8 januari 1780 betr. de "huysgelden binnen Gend": F. Vanderhaeghen, *Bibl. gant., o.c.*, III, p. 454, nr. 4. 617.
- ¹⁶ G. Schrans, "Over financieel recht in de pruijken tijd - Renten en rentenconversies te Gent in de 18^{de} eeuw", in: *Van alle markten - Liber amicorum Eddy Wymeersch*, 2008, p. 773.
- ¹⁷ Bijv.: *Wegwyzer*, 1782, p. 41.
- ¹⁸ Over de taken en de verantwoordelijkheden van de directeur der huisgelden, zie vooral: L. Charles, "De Genste registers van de huisgelden als kadastrale bron. Mogelijkheden en beperkingen (17^{de}-18^{de} eeuw)", *Hand. MGOG*, 1992, p. 158-159; Id., "Kadaster en familie-kunde. De Genste registers van het huisgeld (17^{de} en 18^{de} eeuw)", *VI. Stam*, 1994, p. 289-308.
- ¹⁹ P. Lenders, *Gent, o.c.*, p. 466-468.
- ²⁰ P. Lenderes, o.c., p. 133; L. Charles, *Hand. MGOG, o.c.*, p. 160-161, 320.
- ²¹ H. Balthazar, *Structuren en mutaties bij het politiek personeel. Een studie over het sociaal wisselingsproces te Gent in de vormingsjaren van de hedendaagse tijd, 1780-1850*, doct. verh. univ. Gent, 1970, III, p. 129; C. Devolder, *De notabelen, o.c.*, p. 181.

- ²² H. Balthazar, o.c., I, p. 134; III, p. 129; C. Devolder, *De notabelen*, o.c.
- ²³ Bijv. uit de families Vilain XIII (burggraaf), della Faille d'Assenede (graaf), Dons de Lovendeghem (baron), Rodriguez d'Evora y Vega (markies), enz. (*Wegwijzer*, 1782, p. 49-50).
- ²⁴ C. Devolder, *De notabelen*, o.c., I, p. 181.
- ²⁵ *Wegwijzer*, 1782, p. 13.
- ²⁶ E. Coppieters-Stochove, "Hotel de Meulenaere", *Invent. archéol. de Gand*, XLIII (1906) nr. 430. Een afbeelding van de voorgevel en het grondplan van dit herenhuis treft men aan in *Een remarquabel ambelissement - Gentse wooncultuur in Mozarts tijd*, 1991, p. 20, alsmede in *Ghendtsche Tydinghen*, 1979, p. 18. Voor diverse afbeeldingen van de binnenarchitectuur zie op internet: Beeldbankgent.be, tw. de Meulenaere.
- ²⁷ C. Devolder, *De notabelen*, o.c., I, p. 181-182.
- ²⁸ Bijv.: *Wegwijzer*, 1809, p. 38,41.
- ²⁹ J. Nève, *Gand sous la domination française*, 1927, p. 341; SAG, Modern Archief, nr. H4L, *Liste des cent plus imposés de la ville de Gand formée par le Préfet*. (1802); nr. H4M2, *Liste des cent plus imposés de la ville de Gand* (1812).
- ³⁰ P. Claeys, *Mémorial de la ville de Gand*, 1792-1830, 1902, p. 158-159; J. Nève, *Domination française*, o.c. p. 295-383.
- ³¹ J. Nève, *Domination française*, o.c., p. 51, 59-60.
- ³² Zie bijv.: *Wegwijzer*, 1809, p. 33; 1812, p. 33.
- ³³ C. Devolder, *De notabelen*, o.c., I, p. 184.
- ³⁴ *Wegwijzer*, 1815, p. 71.
- ³⁵ *Wegwijzer*, 1809, p. 54.
- ³⁶ Zie: A. J. Ghys, "Châteaux et châteleines de Flandres", *Les Cahiers de la Biloque*, 1956, p. 136-138 (met een afbeelding); C. Bronne, "Un baron et un château de l'Empire", *Le folklore brabançon*, 1969, p. 267 e.v.
- ³⁷ RA Beveren-Waas, Fonds Scheldepdepartement, Tgnr. 009-F nr. 2266/9.
- ³⁸ *Bulletin des lois de l'Empire français*, 4e série, XIII (1811) vol. 47, p. 278; *Listes des titres de noblesse*, o.c., p. xxxvi-xxxvii; L. de la Roque & E. de Barthélémy, *Catalogue des gentilhommes en 1789 et des familles anoblies*, 1866, II, p. 39. Een majoraat was gebaseerd op een testamentaire beschikking waarbij het vermogen van de erflater geheel of gedeeltelijk in eigendom overgaat aan een of meer kleinkinderen, terwijl het vruchtgebruik overgaat op een of meer kinderen van de erflater. Dit stelsel strekte ertoe het familievermogen te bestendigen (P. Janssens, *L'évolution de la noblesse belge depuis la fin du moyen-âge*, 1998, p. 491, 494). Napoleon richtte 200 majoraten op, waarvan 8 in de "Belgische" departementen (*Listes des titres de noblesses*, o.c., p. xxxiv).
- ³⁹ H. Balthazar, o.c., III, p. 129.
- ⁴⁰ *Almanach royal des Pays-Bas*, I (1817) p. 354; *Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden*, 1826, p. 166.
- ⁴¹ C. Devolder, *Grands notables*, o.c. (citeert: F. Beterams, *The "high society" belgo-luxembourgeoise [avec celle des arrondissements de Breda, de Maastricht et de Ruremonde] au début du gouvernement de Guillaume Ier, roi des Pays-Bas [1814-1815]*, 1973).
- ⁴² F. Vanderhaeghen, *Bibl. gant.*, o.c., IV, p. 311, nr. 7.208.
- ⁴³ *N.B.W.*, IV (1970), 723-733. Hij was een zoon van Karl-August von Sachsen-Weimar, beschermheer en vriend van J. W. Goethe.

JOSEPH KIECKEPOOST

Op Zondag 9 April 1837 vormden zich, na de hoogmis, voor de kerkportalen, overal kleine groepjes die het bijna ongelofelijk nieuws commentarieerden welke de zopas verschenen editie van de Gazette van Gend had verspreid: “Kieckeпоost is dood” klonk het op ieders lippen.

Ja, Kieckeпоost, de alom bekende en meest fantastische Gentenaar die ooit in de stad van Keizer Karel geboren werd, het zonderlinge genie of de geniale zonderling, de man die men als alle populaire en legendarische figuren onsterfelijk achtte, had het tijdelijke met het eeuwige verwisseld.

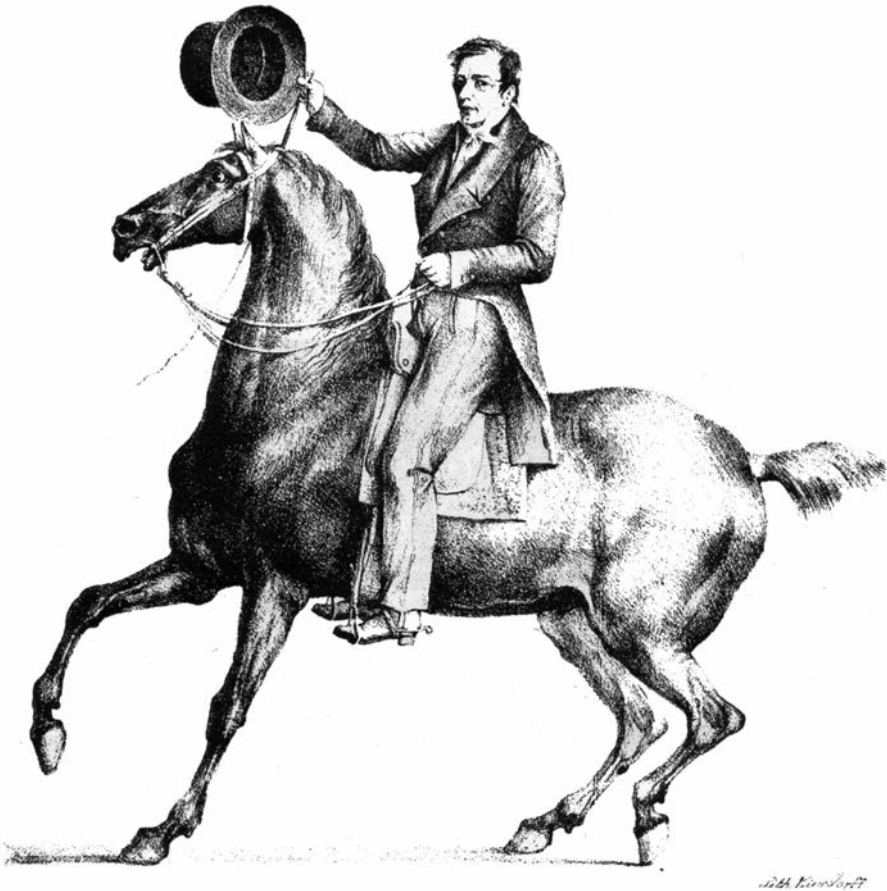
De mensen geraakten niet uitgepraat over dit gebeuren, wisten niet wel of zij treuren moesten om het verlies van deze originele stadsgenoot of nog eens lachen bij de herinnering aan al de koddige gebeurtenissen uit dit bestaan. Degenen die een exemplaar uit de Gazette van Gend op zak hadden, haalden het triomfantelijk te voorschijn en gaven luidop lezing van de aankondiging van zijn overlijden: “Niet juist den beruchsten en nog veel min den beroemdsten althans wel den meestbekenden der ingezetene van de stad Gend. is er in den nacht tusschen den 7 en 8 april overleden. Joseph Kieckeпоost, die zich zelve den naem van Ontwerpmaker van Oost-Vlaanderen toegeëygend had, die men te Gend in zijne onderneming om het Kuypgat af te breken zag mislukken, die meenige ontwerpen gemaakt heeft, welke indien zij gevolgd wierden geen en steen op steen meer zouden laten, heeft opgehouden van te bestaan en zal niet meer. noch de koningen, vorsten en ministers door zijne dringende missiven en de opdracht van zijne boekwerken lastig vallen, noch de drukpers niet meer doen zuchten onder de talrijke voortbrengselen van zijne maer al te zeer oorspronkelijke pen. In hem verliest den Vlaemschen Journal des Flandres den drolligsten zijner medewerkers en briefwisselaeren”.

...

Wie was die originele, die de Gazette van Gend, nog geen vier en twintig uur na zijn overlijden, reeds belachelijk maakte

Een Gentenaar. een rasechte Gentenaar. geboren en gestorven te Gent, na er drie en zestig jaren gesleten te hebben met het opmaken van de meest eigenaardige en eigenzinnige plannen, het uitgeven van de gekste naast de ernstigste werken, het lastig vallen van al wie hij ontmoette, het prediken in de woestijn, een omwentelaar op het papier, die, had men hem vrije teugel gelaten, in min dan tien jaren Gent totaal van uitzicht had doen veranderen,

maar waarvan de plannen die toen zo gek, zo potsierlijk schenen, toch allen, op enkele uitzonderingen na, jaren na zijn dood, een na een door de stadsbesturen die elkaar opvolgden, trouw werden overgenomen en uitgevoerd. Dat deze revolutionair, deze urbanist, door zijn tijdgenoten niet immer begrepen werd, kan men best gissen. Een huis dat meters uitsprong, afbreken, vond men een waar schandaal, een straat verbreden een sensationele gebeurtenis die slechts om de eeuw mocht geschieden. Wanneer Kieckepoost dan ook met het voorstel voor de dag kwam, niet een, maar honderden huizen af te breken, niet een, maar tientallen straten te verbreden en de stad te doorklieven met grote lanen van Noord tot Zuid en van Oost tot West, oordeelden vele mensen dat het ogenblik gekomen was om die gevaarlijke kerel in een krankzinnigengesticht op te sluiten.



Joseph Kieckepoost.

Doch daar bekommerde Kieckepoost zich weinig om en liet zich vooral niet ontmoedigen door de kortzichtigheid zijner medeburgers. Hij ontwierp maar immer nieuwe projecten — twee honderd zeventien in het geheel — schreef verder stapels brieven aan Willem I. zijne ministers, de Administratie, de burgemeester en de stadsedielen, geen ander doel nastrevend dan „de verciering, verbetering en het welzijn van ons vaderland“.

Onderaan zijn portret welk in de “Ontwerpmaeker” verscheen, had hij geschreven: “Si je manque, pardonnez- moi; si j'en impose, tuez-moi; si. Je meurs par l'effet de la malveillance des hommes, vengez-moi!”

Welnu, hij is gewroken geworden door zijn stadsgenoten zelf, die jaren nadien zijn toekomstdromen als een boek van Nostradamus gingen uitpluizen en zich die rare plannen eigen maakten.

In een klein werk dat door zijn tijdgenoten voor onzin of grootheidswaanzin werd gehouden, heeft deze buitengewone man een urbanisatieprogramma voor tientallen schepencolleges kunnen condenseren: geen plan op gebied van rechtekken, verbreden of ontwerpen ener straat of weg werd later uitgevoerd. of het was reeds voorgesteld en verdedigd geworden door Kieckepoost en daar waar men van de ontwerpmaker afweek, was het doorgaans een mislukking.

Geld had men niet nodig, zo beweerde hij. want hij had alle mogelijke stelsels uitgedacht om de kosten tot een minimum te herleiden: enkel durf was vereist, de wil om van Gent een grote stad te maken, gemakkelijk te bereiken. gemakkelijk te doorkruisen. waarborg van bloei en welstand. Wonderbare profetie die helaas niet snel genoeg in vervulling is gegaan!

De toenmalige burgemeester, Joseph Van Crombrugge, was echter niet gemakkelijk te vinden geweest voor de baanbrekende voorstellen van de ontwerpmaker. Toen hij bij de kiezingen van 1836 zijn burgemeesterschap verloor, stuurde Kieckepoost hem een exemplaar van zijn werk met de volgende opdracht. die voor onze urbanist als een zoete weerwraak klonk:

“Het spijt mij grootelijks dat UE
uwe plaets zijt kwijt.

Haede UE mij tot onderstand voor
uwen medemaet aengesteld

De stad van Gend was nu in soo eenen
slichten staet niet gesteld. Schoone werken hadden gepronkt

En UE daer door was voor altijd
geweest beromt.

Ik hadde UE veel gesproken van
Bouwen

En niet te min de kas altijd vol
gehouden...”

Andere burgemeesters zijn die weinig vleierende dedicatie indachtig geweest en zijn gretig in de "Ontwerpmaeker" gaan putten: nooit hebben zij er enig spijt over moeten hebben.

...

Kieckepeest. te Gent geboren op 4 Juni 1773, in "den Gouden Leeuw" op de hoek gevormd door de Lange Munt en de Onderstraat, kwam op het idee zijne werken uit te geven om zich te troosten voor de dood van zijn zoon en van zijn dochter.

Nochtans had hij reeds in 1817 de aandacht op zich gevestigd met een korte brochure: "Projets de travaux et d'améliorations de la ville de Gand, par l'entrepreneur Kieckepeest" die de voorbode werd van zijn standaardwerk „Den Ontwerp-Maeker van Oost-Vlaenderen, ofte Kasteelen in Spagnien, door den Ondernemer Kieckepeest, opgedraegen aen de Vrienden van het Vaderlandt", in twee boekdelen. Het eerste verscheen in 1824; het tweede werd door verschillende uitgevers gedrukt en de laatste bladzijden kwamen slechts in 1829 op de markt onder de titel "De Veropenbaerder van Oost- en West-Vlaenderen, of bespieder voor het volk".

In 1831 gaf hij een prospectus uit van "Le Conciliateur, Journal politique et commercial — Projets, littérature, théâtre, beaux-arts", welke echter nooit verscheen en in 1835 "Het Gendsch Kieken, ieder eens vriend" waarvan enkel het eerste nummer verscheen.

Kieckepeest was geen estheet of bekommerde zich althans weinig om de kunst. Hij had slechts een doel voor ogen: de verschillende stadswijken door grote, brede straten verbinden, opdat de stad een geheel zou vormen, en dan - de stad zelve met de naburige dorpen en steden verbinden. Op het stadsplan trekt hij een rechte lijn en al wat hij op die lijn ontmoet, moet verdwijnen, welke waarde ook het gebouw vertegenwoordigen mag.

Zijn bijzonderste droom was het trekken van een weg en vaart van Akkergem naar Drongen. Akkergem was de wijk van de toekomst daar zij naar de zee leidde langs een vaart die al het water der Gentse rivieren opving. Er bestond wel een weg, doch te paard had men bijna twee uur nodig om de afstand af te leggen "Om onzen weg regt te trekken, schrijft Kieckepeest aan Willem I, eene lijne zoude moeten getrokken worden van den Toren van Akkergem tot Gend op dien van Drongen. zonder agt te nemen op het belet 't welk eenig gebouw ofte andere zaeke mogelijks zoude komen te wege brengen. Hij zou genoemd worden Kieckeweg".

In nota voegt onze ontwerpmaker er hij: “Hier is licht te gevoelen dat, als Zijne Majesteit het maeken van den weg zou hebben toegestaen, ik Haer alsdan zoude verzogt hebben de toelating van mijnen naem in dien van Kiecke te mogen veranderen”!

Doch Kieckepoost slaagde niet in zijn opzet en zijn naam bleef dus Kieckepoost. hoe droevig dit ook voor onze zonderlinge urbanist moge geweest zijn.

Hij stelde verder voor alle stadspoorten af te breken, de bestaande bruggen geleidelijk te vervangen door ijzeren, draaiende bruggen, de Waldam te dempen, een brede laan te trekken rondom de - stad (ontwerp dat in de komende maanden eindelijk zal uitgevoerd -worden) en de verschillende parochies met elkaar te verbinden.

Het centrum van de stad moest van de buitenwijken gemakkelijk bereikt kunnen worden door het verbreden van de smalle en het trekken van nieuwe straten.

Een weg werd aldus ontworpen van het St.-Pietersplein in rechte lijn naar de Kouter en vandaar naar St. Baafs en St.-Jacobs.

Van het St.-Pietersplein moest ook een ander vertrekken naar het Spanjaardenkasteel over de Visserij, waar hij een nieuwe stadswijk ontwerpt. De Kouter verbindt hij langs brede straten aan de wijk van het Prinsenhof en eindelijk maakt hij de verbinding tussen zijn Kieckeweg te Akkergem en het stadscentrum over de Coupure, de Wellinckstraat, de Oude Houtlei welke hij voorstelt te dempen, de Zwarte Zustersstraat, de Posthoornstraat en de Voldersstraat die hij allen verbreedt.

Vele van die plannen zijn heden grotendeels uitgevoerd geworden, doch men moet zich een ogenblik de ware doolhof van kronkelende straatjes van onze stad in het begin der XIXe eeuw kunnen inbeelden om zich rekenschap te kunnen geven van de geweldige durf en scherpzinnigheid van de Gentse aanemer.

Er was immers in 1824 omzeggens geen verbinding tussen het centrum en de overige wijken, zelfs niet tussen St.Baafs en St.-Jacobs bv. De burgemeesters die sedert een eeuw elkaar op het stadhuis opvolgden en vooral burgemeester Braun. hebben die levensaderen van onze stad. door Kieckepoost met zoveel vuur verdedigd, een na een door het vlechtwerk der straatjes en steegjes getrokken, aldus elke dag wat meer bloed naar het hart van de stad brengen.

...

Naast al die gelukkige voorstellen heeft Kieckepoost, de zonderlinge ontwerpmaker, ook een paar minder gelukkige plannen verdedigd, als het afbre-

ken van het Rabot, het Pakhuis, de gevel van de Vismarkt, het Gravensteen enz., doch typisch verschijnsel, zijne tijdgenoten hebben hem die projecten geenszins verweten, want zij hadden hetzelfde misprijzen, legden dezelfde onverschilligheid aan de dag voor ons artistiek verleden. Daarentegen moeten wij nog verwijzen naar andere ontwerpen van Kieckepoost, als het verlichten der straten met gas, wat toen revolutionair scheen, het voltooiën van de toren van de St.-Michielskerk, het samenbrengen van alle Universiteitsgebouwen in één groot vierkant rond de Aula, het aanleggen van zwemkommen, enz. enz. Daarnaast een aantal koddige ontwerpen als het beletten van het “toebakknab-belen” in de kerken, het “assche-ziften” op straat. het wegnemen op de uit-hangborden van alle de fouten tegen de spraek-konst enz. benevens een reeks verhandelingen over de beschrijving van de beste paarden, over de oesters, de advocaten, de spelen, de werktuigen, het maken van een woordenboek “Vlaemisch-Hollandsch”, dit alles doorspekt met talloze brieven aan of van vorsten, ministers, ambassadeurs enz.

. . .

Kieckepoost heeft de verwezenlijking zijner dromen niet mogen bijwonen. De stad benoemde onze ontwerpmaker “aannemer van het vervoer der lijken te Gend” en het is in deze functie dat hij in zijn woning in de Onderstraat overleed.

Het nageslacht is hem niet dankbaar geweest: zijn naam heeft men aan geen enkel ontwerp, aan geen enkele straat waarvan hij de uitvinder geweest is, verbonden. Enkel blijft zijn naam bewaard bij sommige echte Gentenaars die het oude gezegde nog kennen “Hij is bij Kieckepoot” daarmee bedoelend dat iemand overleden is, maar zelf; die uitdrukking verdwijnt uit de woordenschat van de Gentse volkstaal.

PIERRE KLUYSKENS

**SINT-DENIJSPLEIN, EEN TRILOGIE
DE PRILLE JAREN ALS VliegVELD
DEEL IV: 1908 - 1930**

**VOOR U VERZAMELD UIT 31 600 EDITIES VAN DE
GAZETTE VAN GENT**

*** De term “trilogie” verwijst naar het drievoudig gebruik van het plein door de jaren heen, samengevat in vijf afleveringen, waarvan hier de vierde.*

23 mei 1908

De *Aeroclub der Beide Vlaanderen* heeft de beroemde Franse luchtvlieger Henri Farman uitgenodigd om vliegdemostraties te geven. In januari won hij in Duitsland de *Archdeaconprijs* voor de vlucht van één kilometer in een gesloten kring.

Eergisteren reed men met hem per auto naar het Sint-Denijsplein maar de luchtvlieger vond de grond te zandig en het plein te klein voor zijn vliegkunsten.

Dan reed men naar de haven waar hem naast de nieuwe zeevaartinstellingen een terrein van 2 kilometer lang en 700 meter breed zeer geschikt leek.

18 juni 1910

Gisteravond zag men rond 8 uur een zonderling gerij de stad doortrekken. Vooraan reed een kleine, rode automobiel met twee zitplaatsen. Achteraan was een houten stelsel vastgemaakt, met lijnwaad overtrokken, dat op twee wielen liep.

Gistervoormiddag had de heer Albert Villé op het Sint-Denijsplein schone vluchten gedaan met de vliegmachine van onze stadsgenoot de heer Eich. Hij bestuurde de automobiel op weg naar zijn woning.

Men had de vleugels van de machine losgedaan en eenvoudig bovenop het toestel vastgemaakt. Dit ongewoon schouwspel lokte veel belangstelling uit.

28 oktober 1912

Er is sprake van in 1913 een luchtvliegeplein te maken in de *Neermeersen*, de zeer uitgestrekte weiden langs de Leie, dicht bij de stedelijke schietbaan.

18 april 1913

De kwestie van de luchtpost door de vlieger Henri Crombez is op goede voet. Het vertrek- en landingspunt van de *aeroplans* zal op het Sint-Denijsplein zijn. De inrichters onderhandelen thans met gemeentebesturen en sportmaatschappijen over andere nederdalingen in verband met de brievenpost.

25 april 1913

De luchtvaartpost die het monopolie heeft van de verzending per vliegtuig, zal zaterdagmiddag van het Sint-Denijsplein een eerste reis aanvangen.

De heer Henri Crombez zal in zijn aeroplaan *Perdussin de clichés* meenemen van de aankomst van de koninklijke familie in de *Wereldtentoonstelling* en de inhuldiging van de Gentse *Floralien*, bestemd voor de Parijse dagbladen. Onderweg zal hij de poststukken voor Doornik afgeven.

Bijzondere kaarten zullen op het Sint-Denijsplein worden verkocht aan 1 frank. Indien de luchtgestelreis enigszins voordelig is zullen wij zondag te Gent de Parijse bladen ontvangen met de fotografieën van de belangrijkste gebeurtenissen van de dag welke voortaan beroemd zal zijn in de Gentse geschiedenis.

1 mei 1913

Gistermiddag heeft de heer Crombez met zijn aeroplaan een vlucht boven de *Wereldtentoonstelling* gedaan. Hij steeg op van het Sint-Denijsplein waar zijn loods staat, om na een ronde aldaar weer neer te komen.

13 mei 1913

Niettegenstaande regen en wind verzekerde de luchtvlieger Henri Crombez zaterdag de luchtpostdienst tussen Brugge en Gent, een reis die enkel 40 minuten duurde. Zondag vloog hij naar Aalter en landde daarna terug op het Sint-Denijsplein.

Maandag verwezenlijkte hij de reis Gent - Blankenberge heen en terug in 1 uur 15 minuten. Dinsdag vertrok de luchtreiziger per spoor naar Parijs, waar

hij een nieuwe aeroplaan gaat halen. Hij zal van Issy opstijgen en ermee naar Gent vliegen.

2 juni 1913

De spectaculaire boksmatch voor het *Kampioenaat der Zwaargewichten* werd in het *Feestpaleis* aangegaan tussen de Engelse reus Wells en de Franse kampioen Carpentier. De overwinning ging naar Carpentier, na *knock-out* van Wells.

Met de luchtvlieger Crombez waren afspraken gemaakt om de fotografische platen na de match dadelijk van het Sint-Denijsplein naar Brussel over te vliegen.

15 juni 1913

De heer Crombez steeg vrijdag rond de valavond van het Sint-Denijsplein op voor een proef tot het kloppen van het Belgisch hoogterecord. In 15 minuten tijd verhief hij zich tot een hoogte van 2000 meter. Binnenkort zal de koene vlieger voor de officiële vlucht opstijgen.

Gisteren vloog hij met zichtkaarten naar Blankenberge. Tijdens het neerstrijken brak bij het geweldig aanraken met de grond een deel van het landingsgestel.

Daardoor kon hij 's avonds langs het luchtruim niet naar Gent terugkeren.

18 juni 1913

Gisteravond waren veel belangstellenden op het Sint-Denijsplein aanwezig. Aan de *monoplaan* van de luchtvlieger Henri Crombez werden twee barometers bevestigd welke tot hoogteopnemers zouden dienen.

Om 7 uur 10 steeg hij het luchtruim in. Hoger en hoger beschreef het broze toestel kringvluchten. In de stad werd het door duizenden ogen met een beklemmend gevoel van angst gevolgd. Het ging zelfs zo hoog, dat het nog enkel een heel klein, zwart stipje op het blauwrode uitspansel leek.

Na een vlucht van 55 minuten besloot Crombez te dalen. Hij legde zijn motor stil en in een drijfvlucht die zeven minuten duurde kwam hij naar beneden.

De opnemers wezen een bereikte hoogte van 3800 meter aan. Zijn voorganger Tyck was tot 2700 meter gestegen. Crombez klopte het record dus met 1100 meter.

Wij herinneren er aan dat het eerste hoogterecord ter wereld hier te Gent aan de nieuwe zeevaartinstellingen werd behaald door de heer Henry Farman in

juni 1908. Het bedroeg toen 10 meter!

31 juli 1913

De luchtreiziger Crombez is dinsdag rond 6 uur 's avonds opnieuw van het Sint-Denijsplein te Blankenberge aangekomen. Hij is heen en weer gevlogen tussen de pier en het staketsel, om dan rechtover het Casinokursaal neer te dalen. Onnodig te zeggen dat het op de zeedijk en het strand krioelde van het volk. Hij ontving de luchtpost waarmee hij woensdag naar Gent vertrok.

11 september 1913

Voor de eerste maal zal België vertegenwoordigd worden bij de *Gordon Bennettbeker* voor luchtvliegen, die dit jaar op 28 september te Reims wordt bekampt. Henri Crombez zal er met een *monoplaan* van 140 paardenkracht aan deelnemen.

Overigens zal er voortaan geen luchtbriefpost meer zijn, daar Crombez binnenkort voor 15 maanden in militaire vliegdienst zal treden.

20 oktober 1913

Adolphe Pégoud, de kranige, stoutmoedige Franse luchtvlieger, die gans de wereld in verbazing bracht door met het hoofd naar beneden te vliegen en thans te Wenen zijn buitelingen vertoont, komt binnenkort naar Gent.

De aangegane onderhandelingen zijn gelukt. Er zijn enkel nog enige punten van ondergeschikt belang te regelen. Gent zal dus na Parijs, Londen en Wenen de *looping the loop* in aeroplaan te aanschouwen krijgen.

22 oktober 1913

Het is bepaald zeker dat de koene luchtvlieger Pégoud op maandag 3 november om 11 uur 's morgens en 3 uur 's namiddags op het Sint-Denijsplein buitengewone vluchten zal doen. Het plein zal afgesloten worden en door het leger en de gendarmerie worden bewaakt. Er zullen plaatsen zijn aan 50 centiemen, 1 en 2 frank. Voor de automobielen zal een bijzondere kaart van 5 frank worden verkocht.

31 oktober 1913

Adolphe Pégoud zal maandagmorgen te Gent aankomen. Een toestel met een

zitplaats en een motor van 50 paardenkracht wordt uit Parijs naar het Sint-Denijsplein opgestuurd en zal door mecaniciens van het huis Blériot in regel worden gesteld en gereed staan voor gebruik. De aeroplaan door Pégoud in Duitsland gebezigd zou hier niet intijds kunnen aankomen.

De heer August De Breyne, voorzitter van de *Aéroclub der beide Vlaanderen*, heeft bericht ontvangen dat de minister van oorlog de militaire luchtvlieger Henri Crombez gemachtigd heeft langs het luchtruim in Gent de beker af te halen welke hem door de *Club* geschonken wordt ter gelegenheid van het Belgisch hoogterecord dat hij bij zijn vluchten te Gent op 3 550 meter bracht. Maandagmorgen zal op het vliegplein van Sint-Denijs een neerstrijking van Crombez te bekijken zijn. Verscheidene Belgische luchtvliegerers zullen op het plein met hun makkers komen verbroederen. Heel het middendeel zal voor hen voorbehouden worden. De ministers die bij de sluiting van de *Wereldtentoonstelling* het banket bijwonen in het *Hedendaags Dorp* zullen insgelijks naar het plein komen.

4 november 1913

Reeds van 8 uur heerste een ongewone drukte in de stad. Iedereen wou de luchtacrobaat Pégoud gaan bewonderen. De trams werden letterlijk stormenderhand ingenomen. Talrijke auto's maakten de straten onveilig.

De Gentenaars hadden waarlijk alle geluk. Een lekker zonnetje bescheen de menigte die van alle kanten was samengestroomd om de koelbloedige oversaagdheid van één man te bewonderen.

Hoe meer men het Sint-Denijsplein naderde, hoe drukker het werd en hoe meer moeite men had om zich een weg te banen. Hier vond men natuurlijk ook wat bij geen feest ontbreekt: benden leurders met het portret van de vlieger.

Iets na 11 uur steeg Pégoud op. Eerst vloog hij rond het plein. Daarbij voerde hij zwenkingen uit die de toeschouwers deden rillen. Men dacht dat hij ieder ogenblik ten gronde ging storten. Na de derde maal kreeg men evenwel de indruk alsof die toeren heel natuurlijk zijn. Zo elegant en schijnbaar zonder moeite werden ze uitgevoerd.

Op sommige ogenblikken zweefde het vliegtuig zijdelings rechtstandig en men vroeg zich af hoe het mogelijk was dat de machine niet als een baksteen neerplofte en de vliegenier verpletterde.

Na enige tijd steeg de vlieger hoger. Ongeveer op 1000 meter gekomen deed hij letterlijk een acrobatische *saut périlleux* die de vogels beschaamd maakte, door met de wielen vooruit het toestel te doen klimmen en het met een zwenking te doen kantelen, zodat hij met het hoofd omlaag hing. Terwijl hij in

dezelfde richting doorvloog bracht hij zich weer in de normale toestand. Zulks deed hij tot acht maal alsof het kinderspel was en telkens verwekte hij nieuwe, luidruchtige geestdrift bij de menigte. Tenslotte daalde de vlieger in spiraalvorm neer. Hij legde zijn motor stil en zachtjes landde hij onder een donderend applaus en een geschreeuw zonder weerga. De menigte snelde naar hem toe en noch soldaten, noch gendarmen konden beletten dat het plein werd ingenomen.

De vlieger zag er zeer vrolijk uit en in het geheel niet aangedaan. Eerst werd hij rond het plein gereden, dan in triomf op de schouders van zijn vrienden rondgedragen. Men vocht en worstelde om de uiterst sympathieke luchtacrobaat zoniet de hand te kunnen drukken, dan toch eens van nabij te zien. Een onafzienbare rij auto's en rijtuigen verwijderde zich van het plein. Bij de voetgangers ontstond een nog erger relletje om op de trams te geraken.

Adolphe Pégoud, nauwelijks 26 jaar oud, was de eerste die zijn luchtschip in volle vlucht verliet, om met een valscherp van een hoogte van 250 meter neer te dalen. Zulks gebeurde op 20 augustus laatstleden op het vliegplein van Chateaufort. Sedertdien heeft hij een reeks stoutmoedige toeren verricht, welke hem wereldberoemd hebben gemaakt.

Te Parijs, waar hij menigmaal de *looping the loop* of dodensprong heeft uitgevoerd, stonden de toeschouwers verbaasd over zijn vermetele vluchten. Te Berlijn, waar hij drie dagen op het vliegveld van Johannesthal zijn roekeloze vluchten heeft uitgehaald, juichten een half miljoen mensen hem als een held toe.

Het is voorzeker verbazend om die luchtvogel, zoals men Pégoud terecht noemt, bezig te zien. Bij al zijn tuimelperten die iedereen kiekenvleesch deed krijgen, draaide de schroef van de machine met driekwart snelheid en als hij dan volle gas gaf schoot het toestel in rechte lijn vooruit, om in een grote cirkel te vliegen naar een hoogte van 1200 meter. Plots stortte het tuig met de kop vooruit minstens 100 meter naar omlaag, om dan onder de drang van de schroef omgekeerd vooruit te schieten, zodat de luchtvaarder met het hoofd naar beneden zat.

Gedurende meer dan een minuut zag men Pégoud in zijn omgedraaide machine en moest hij alles verkeerd doen, waarna hij zich rechtstaande naar omhoog werkte, om weer op de buik te vliegen. Tot zeven maal toe heeft Pégoud deze verbazende *tour de force* toen uitgevoerd.

Zijn kleine monoplaan onderscheidt zich maar weinig van de gewone Blériot. De motor *Gnome* is met een bijzondere zorg vervaardigd en levert de kracht van 50 paarden. Het spreekt vanzelf dat de vleugels van een machine die omgekeerd op de rug moet vliegen, langs boven ook moeten vastliggen.

Men heeft dat gedaan zoals langs onder, maar met veel sterkere staaldraad. De romp bestaat uit een geraamte van zeer buigzaam en langvezelig hout, waarvan elke lat op zichzelf de proef van het weerstandsvermogen heeft moeten doorstaan.

Deze schrandere ineengewerkte en zeer lichte karkas is overdekt met fijn water- en stofdicht lijnwaad. De zitplaats is vast in het geraamte verwerkt en bij middel van brede riemen over de schouders wordt de vlieger er stevig aangesept, zodat hij bij het op de rug vliegen feitelijk op zijn schouders zit, terwijl hij zich met de voeten vasthoudt aan ringen die in het geraamte zijn aangebracht.

's Morgens krioelde het van het volk, 's namiddags zag het er voor de tweede vlucht zwart van. Nooit heeft een keizer of een koning zoveel volk te been gebracht en zoveel toejuichingen geogst als Pégoud gisteren.

Weer bewogen rijen auto's en rijtuigen zich op de Kortrijksesteenweg. De rook hing als een mist over de weg en het lawaai en getuf was op sommige ogenblikken waarlijk ondraaglijk. In de velden rondom stonden groepen mensen. Oud en jong, iedereen was te been om de wonderlijke toeren van de luchtacrobaat te zien.

Omstreeks 15 uur 30 klom Pégoud op zijn toestel en verhief hij zich in de lucht onder algemene toejuichingen. De joviale vlieger groette verscheidene malen de menigte vanuit zijn monoplaan.

Daarna herbegon hij zijn halsbrekende toeren. Deze waren nagenoeg dezelfde als 's morgens, maar Pégoud scheen nog meer in zijn schik en tot vijftien maal toe vloog hij met het hoofd omlaag en de wielen in de lucht. Nogmaals toonde hij ons tot wat een koelbloedige luchtvaarder met een stevig toestel in staat is.

Na ruim drie kwartier vol adembenemende toeren daalde Pégoud in spiraalvorm neer en zachtjes landde hij op het grasplein. Weer de geestdrift van 's morgens, het in triomf ronddragen, het gelukwensen en de stormloop om de vlieger van dichtbij te zien.

Bij de terugkeer was het een ongelooflijk geharrewar. Mensen en rijtuigen deden hun best om niet met mekaar in aanraking te komen, maar zulks gelukte hen niet altijd. De ordedienst deed al wat kon, doch de invloed op die grote stroom volk was gering.

Honderden automobielen waren verplicht langs de binnenweg, *Het Putje* en *De Drie Koningen* naar de grote baan te rijden. Om 6 uur 's avonds verdrong zich nog steeds een stroom volk aan *De Sterre* en kwamen nog altijd rijtuigen afgereden. Nooit werd zulk een menigte te Gent gezien.

Zoals gemeld is de luchtvlieger Crombez naar Gent gekomen. Niet per vlieg-machine maar per auto, daar zijn toestel niet in goede staat was. Hij droeg het uniform van de genie, met als onderscheiding twee vleugels van een aeroplaan in het goud op zijn mouw geborduurd.

Onze luchtvlieger stond in bewondering voor Pégoud en verklaarde luidop dat deze toeren waarlijk kras waren en alles overtroffen wat tot hiertoe gezien werd.

Op 10 november trekt Pégoud naar Brussel, de 14° naar Hamburg, de 16° naar Frankfurt, de 20° naar Keulen en de 23° naar Den Haag.

Ter gelegenheid van de vluchten van Pégoud ging het bezoek aan de *World's Fair* op de laatste dag van de opening alle gedachten te boven. Na de vliegtochten werden de winketten bestormd.

5 november 1913

De totale opbrengst op het Sint-Denijsplein bedroeg 23 000 frank. Daarbij hoeft nog ongeveer 2000 frank te worden gevoegd voor de verkoop van postkaarten. Voor de vluchten werd 20 000 frank betaald. Er is dus voor de *Aéroclub* een boni van 5000 frank, een uitslag boven alle verwachtingen, die tot eer strekt van de inrichters van dit groots vliegfeest, de heren Ferdinand Feyerick en Auguste De Breyne.

11 februari 1914

Dinsdagmiddag werd rond 12 uur een vlieg-machine boven de stad Gent gezien. Het was de heer Henri Crombez, thans militaire luchtvlieger, die met zijn toestel van Antwerpen kwam. Hij is een kwartier later op het Sint-Denijsplein neergedaald en verbleef daar tot 2 1/2 uur. Dan steeg hij aan boord van zijn monoplaan weer op en vloog naar Doornik, vanwaar hij afkomstig is. De beker welke hem werd toegekend door de *Aéroclub der beide Vlaanderen* voor het verwezenlijken van het Belgisch hoogterecord tijdens zijn vluchten boven het Sint-Denijsplein, zal hem op zijn verzoek naar Doornik worden opgestuurd.

Er was eerst besloten dat de overhandiging van de beker op min of meer plechtige wijze te Gent zou geschieden. Op verlangen van vlieger Crombez heeft men aan dit voornemen verzaakt.

*** Op 4 augustus brak de Europese oorlog uit. Duitsland verklaarde de oorlog aan België, Frankrijk en Engeland. Duitse troepen vielen aan de oostgrens België binnen.*

6 oktober 1914

Vier aeroplans, waaronder drie Belgische en een Engels, daalden in goede voorwaarden neer op het Sint-Denijsplein, behalve nochtans de derde. Toen hij bijna beneden was moest die eensklaps zwenken om niet op de andere vliegtuigen te vallen. Het tuig kwam terecht in een boom en werd erg beschadigd.

10 oktober 1914

Al de vliegtuigstellen welke op het Sint-Denijsplein neerdaalden zijn naar een onbekende bestemming vertrokken. Er waren 14 Belgische, 3 Franse en 4 Engelse.

** *Op 12 oktober werd de stad Gent door de Duitse troepen bezet.*

31 oktober 1914

Op het Sint-Denijsplein is een Duitse militaire aerodroom ingericht. Gisteren is omstreeks 9 1/2 uur bij het dalen een vliegtuigstel van op geringe hoogte neergestuikt. De luchtvlieger-officier werd ernstig gewond en zijn aeroplaan is zwaar gehavend.

3 maart 1915

De Duitse bezetter is begonnen met langs de Kortrijksesteenweg op het gewezen paardenlooppolein van Sint-Denijs-Westrem een kazerne te bouwen voor de *Fliieger-Truppe*. De familie Van der Haeghen heeft daarvoor een deel van haar grondeigendommen moeten afstaan.

4 mei 1916

De Duitse bezetter benut sedert het begin van de oorlog het koersplein van Sint-Denijs als oefenveld voor de militaire vliegtuigen. De aanpalende, moerassige velden worden gedraineerd om er het *Etappen-Flugzeugpark n° 4* uit te breiden. De kazerne is afgewerkt en wordt weldra samen met de omringende villa's betrokken.

25 mei 1917

Het militair vliegplein van Sint-Denijs is thans met de omliggende meersen uitgebreid en in oppervlakte drie maal groter dan voorheen. Het bevat tientallen toestellen van het nieuw model *Gotha IV* welke met drie vliegers bemand kunnen worden. Die Riesenflugzeuge kunnen een snelheid van 135 kilometer per uur bereiken en 300 kilogram bommen meevoeren.

Gisteren zijn 23 *Gotha's* opgestegen voor de *Operatie Turks Kruis*, teneinde bombardementen uit te voeren op de stad Londen. Wegens het slechte weder hebben ze echter hun bommen boven Folkestone aan de oostkust moeten afwerpen.

*** De Duitse bezetter trok zich uit Gent terug tussen 1 en 11 november 1918.*

5 november 1918

Alvorens de aftocht in te zetten hebben Duitse troepen het vliegveld van Sint-Denijs ontruimd en er alle voorzieningen en afhankelijkheden vernietigd. Onmiddellijk na de aftocht heeft de omwonende bevolking de kazerne leeggehaald, alsook de villa's welke daar in beslag waren genomen.

Ons leger zal eerst de ingeslagen ruiten en de uitgebroke keukeninrichting moeten vernieuwen. Patrouilles doen de ronde om te verhinderen dat men de voor iedereen openstaande villa's verder afbreekt.

13 november 1918

De Duitsers hadden in de laatste 14 dagen talrijke kanonnen te Heusden opgesteld. Zondagmorgen 10 november begonnen deze te schieten naar het Sint-Denijsplein, dat nu door de Bondgenoten is bezet om er een Engelse afdeling vliegtuigen op te richten. De schade was onbeduidend.

26 februari 1919

Men weet dat de Duitsers ons oefenplein op het grondgebied van de gemeente Sint-Denijs-Westrem veranderd hebben in een vliegveld door er veel aanpalende grond bij te nemen. Het gemeentebestuur van Gent had er reeds voor de oorlog aan gedacht dit oefenplein in een openbaar park te herscheppen, tevens voorzien van speel- en sportpleinen.

Die gedachte is terug opgekomen en men bestudeert zelfs het benutten van de reeds door de Duitsers effen gemaakte gronden. Men zou ze door onteigening

bij de gronden van de stad inlijven en aldus een grote laan kunnen maken van de statie Gent-Sint-Pieters naar dit nieuw park.

Het is wenselijk zoveel mogelijk die kant van de stad aan te trekken. Dan zal men daar een soort *Park van Tervuren* hebben, met een laan welke er heen leidt.

29 april 1919

De *Syndicale Kamer der Aannemers* heeft aan de bevoegde commissie van de stedelijke raad plannen bekend gemaakt om werk te verschaffen aan de bouwvakkers. Daarin is onder meer sprake van de afbraak van de kazerne in de Sint-Denijsdreef die door de Duitsers werd opgetrokken, de uitvoering van de ontworpen laan tussen de statie en het plein en de omvorming van het Sint-Denijsplein tot een volkspark.

12 mei 1919

In de onbewoonde herberg *Derby* aan de Kortrijksesteenweg tegen het Sint-Denijsplein heeft men in de kelder het lijk gevonden van een Duitse soldaat. De akelige ontdekking is gedaan wegens de geweldige stank die het verspreidde. Het was in een zover gevorderde staat, dat het bijna niet over te brengen was.

21 februari 1920

Eindelijk is het Sint-Denijsplein ontlast van de reusachtige vlieghallen welke de Duitsers er in het ijzer hadden gebouwd. Men vindt er daarentegen nog overblijfselen van enorme waterstands die op zichzelf een bezoek waard zijn. Men kan er tevens vaststellen dat het plein volledig ontdaan is van de prachtige, eeuwenoude beuken welke er omheen stonden. Hetzelfde vandalenwerk hebben ze verricht langs de Kortrijksebaan tussen *De Drie Koningen* en Latem.

Zoals men weet diende het Sint-Denijsplein voor de oorlog uitsluitend voor de legeroefeningen. De paardenkoersen gedurende de Gentse feesten trokken de laatste jaren weinig of geen nieuwsgierigen en belangstellenden meer aan. Een tijd lang is er sprake van geweest daar een park te maken, maar dit zou enorm veel kosten vergen en daarenboven kan men moeilijk een openbare tuin aanleggen waar slechts zand is en geen bomen meer worden aangetroffen.

8 april 1920

Het comiteit van de *Souvenir Patriotique* deelt mee dat de eerste legerdivisie op het Sint-Denijsplein een groot militair feest zal inrichten op zondag 9 mei. Op het programma ook de medewerking van het militair luchtvliegwezen

10 mei 1920

Het comiteit van de *Souvenir Patriotique* organiseerde op het Sint-Denijsplein met medewerking van de eerste legerdivisie een groot militair feest dat een menigte lokt die op ruim 30 000 man mag worden geschat en ons herinnerde aan de genotvolle tijd van de *Wereldfoor*, toen het plein ook zwart zag van het volk om de voorstelling bij te wonen van de vermaarde, voor het vaderland gesneuvelde Adolphe Pégoud.

Gedurende de oefeningen kwamen een drietal luchtvliegtuigen het plein overvliegen. Eén van de beschietingstuigen verwekte veel belangstelling door ras naar beneden te komen en zeer snel weer in de hoogte te stijgen. Opmerkelijk was ook de *looping*, uitgevoerd door een jachtvliegtuig.

10 juni 1920

Van de geplunderde Duitse kazerne aan de Kortrijksesteenweg te Sint-Denijs zijn thans enkele gebouwen hersteld. Een regiment aanvalswagens is er ingekwartierd.

Het regiment werd vorig jaar opgericht tijdens de bezetting van Oberkassel in Duitsland. Het eskadron is samengesteld uit gevechtswagens van Franse makelij, afkomstig uit het gesticht van de automobielen Renault. In het totaal worden er 47 voorzien, heden zijn er 16 in werking.

Het oefenen met deze *chars d'assault* gebeurt op een gedeelte grond langs het vliegveld en ook langs de baan Afsnee - Zwijnaarde, op een terrein dat toebehoort aan het manoeuvreveld van de artillerie.

15 augustus 1920

Sedert enige dagen maakten verdachte personen de wijk Maaltebrugge onveilig. Een oogje werd in het zeil gehouden. 's Avonds werd één van deze verdachten opgespeurd.

Men veronderstelde dat zij nestelden in één van de vernielde gebouwen aan het plein van Sint-Denijs en weldra was men overtuigd dat deze vermoedens juist waren.

De geburen omsingelden het hol waar zij hun intrek genomen hadden en de gendarmerie van Gent werd van de ontdekking op de hoogte gebracht. Drie personen, een jonge kerel van 19 jaar oud, een vrouw en een kind werden gevat en meegeleid. Ze zijn oorspronkelijk van de Kerkstraat in Gent. Volgens de mening van de inwoners uit de buurt waren zij in betrekking met nog een paar andere lieden van hun soort.

17 september 1920

Er zou besloten zijn dadelijk te beginnen met het bouwen van nieuwe kazernes aan het Sint-Denijsplein. Daar zouden de ruitery en de artillerie worden gehuisvest.

29 november 1920

Bij Koninklijk Besluit van 20 november heeft de Belgische staat te Sint-Denijs-Westrem voor 45 000 frank een perceel grond van 1 ha 62 a 60 ca aangekocht langs de Kapellenstraat, vlak naast de kapel *Het Putje*, toebehorende aan de heer ingenieur Ferdinand Bovy.

Op dat gedeelte grond staan onder meer de resten van de gewezen afspanning *Het Peerdeken*. Daar zullen twee loodsen en een werkhuis voor de aanvalswagens van de artillerie worden opgericht.

De heer graaf de Hemptinne, eigenaar van een belendend perceel, heeft voorgesteld bij de afpaling van het militair domein de scheiding in rechte lijn te laten geschieden. Hiertoe is echter een omwisseling van grond noodzakelijk.

11 februari 1921

Het Sint-Denijsplein, dat nu omtrent 20 ha meet, gaat merkkelijk vergroot worden om dienst te kunnen doen als vliegplein en als oefenveld bestemd voor de tankwagens. Het plein zou dan een oppervlakte beslaan van ongeveer 80 ha.

21 april 1924

De gronden van de familie Van der Haeghen langs de Pleinstraat te Sint-Denijs-Westrem, welke in 1915 door de Duitse bezetter werden aangeslagen om er hun kazerne op te bouwen, zijn bij notariële akte van 15 april aan de Belgische staat verkocht, teneinde er een hangaar, een magazijn en een werkhuis voor de strijdwagens op te richten.

Er zal ook worden voorzien in een open loods om er de *Minerva-tractoren* en de platte wagens onder te brengen. De tractoren zijn van Belgisch maaksel. Daar de gevechtsvoertuigen de niet-verharde wegen rond het oefenveld erg beschadigen, zal men ze op de platte wagens naar de oefenplaats rijden.

10 oktober 1925

De nieuwe hangaar en de werkloods voor de strijdwapens in de kazerne te Sint-Denijs-Westrem zijn thans in gebruik gesteld.

8 mei 1926

Zondag 16 mei is tot *vliegtuigendag* uitgeroepen. Om 10 uur wordt in de cinema Select aan het Wilsonplein de film *Per vliegtuig boven België* vertoond. Van 13 tot 18 uur voorziet men op het Sint-Denijsplein vluchten met de grote vliegtuigen van de maatschappij *SABENA*.

27 januari 1927

Er is sprake van dat het militair oefenveld aan *De Sterre* zou verlegd worden naar een terrein op het Sint-Denijsplein, daar door de uitbreiding der gebouwen de overgebleven plaats te klein is geworden.

16 april 1927

Op het terrein van de strijdwapens te Sint-Denijs is men bezig een watertoren te bouwen. Tegen het volgend jaar voorziet men een hangaar welke dienst zal doen als bijgevoegd magazijn en een latrinepaviljoen.

24 juli 1927

De luchtvlieger Praet is met zijn vliegtoestel *Centaur* op het Sint-Denijsplein aangekomen en doet dagelijks vliegtochten boven Gent en omstreken.

25 juli 1927

Na een reeks tochten was de luchtvlieger Praet zondag om 7 uur 15 voor zijn laatste vluchtreis van het Sint-Denijsplein vertrokken met als passagiers de heren Delannoy uit de Bernard Spaelaan en Vandermotten uit Sint-Amandsberg. In het naar beneden komen schoot plots één van de vleugels af

en het toestel plofte ten gronde.

De drie inzittenden werden gekwetst. Delannoy had een gebroken been en Vandermorten bekwam slechts lichte verwondingen. Met de vliegenier was het slechter gesteld. Zijn voorhoofdsbeen was gebroken en hij bekwam meerdere zware kneuzingen. Over zijn toestand kon nog geen uitspraak worden gedaan.

27 juli 1927

De luchtvaarder Praet heeft een gelukte schedelboring ondergaan maar zijn toestand is nog zeer ernstig, zodat hij nog niet kon verhoord worden. Het parket is op het Sint-Denijsplein afgestapt om de ooggetuigen te ondervragen.

6 september 1927

Bericht aan alle amateur-luchtvliegers! Vanaf zaterdag 10 september zullen de loodsen Petermans en Buysse elk met een degelijk en modern vliegtuig propagandavluchten met reizigers ondernemen boven de stad en de omgeving. Veertien dagen lang zullen zij van rond 10 uur 's morgens van het Sint-Denijsplein opstijgen voor hun luchtreisjes, waarvoor de belangstelling zeker niet zal ontbreken.

Allen die hen op hun tochten willen vergezellen mogen zich aldaar aanmelden. Een reis van 10 minuten, opstijgen en dalen inbegrepen, kost slechts 60 frank.

24 februari 1928

Woensdagnamiddag is om 4 uur 30 brand ontstaan in een houten barak recht over het koffiehuis *Derby* op het Sint-Denijsplein. Het gebouw deed dienst als naftedepot voor de strijdwagens van het leger. De pompiers van Gent gelukten er in korte tijd in het vuur te bestrijden. De schade is niet groot.

4 april 1928

Gisteren had in de kazerne van de strijdwagens te Sint-Denijs-Westrem een indrukwekkende plechtigheid plaats. Koning Albert, vergezeld door generaal-majoor Swaigen, aide-de-camp en graaf de Meeus, ordonnantie-officier, kwam om 10 uur per auto in de kazerne aan om kolonel Deprez een vaandel te overhandigen.

Na een korte wapenschouwing vormden officieren, onderofficieren en solda-

ten een *carré* rond de hoge gast. Koning Albert hield een korte toespraak, eerst in het Vlaams, daarna in het Frans. Hij schetste in een paar woorden de wordingsgeschiedenis van de strijdwagens en bewees aan de hand van historische feiten uit de wereldoorlog, het groot strategisch belang van dit nieuwe wapen. Na het défilé onderhield de vorst zich op minzame wijze met de officieren en onderofficieren. Hij bezocht kort de kazerne en enkele strijdwagens. Daarna vertrok hij terug naar Brussel.

16 april 1928

De krijgsoverheid heeft het inrichtingscomitee van de Gentse *Floralien* het vliegveld van Sint-Denijs ter beschikking gesteld om er het neerdalen toe te laten van Franse, Engelse en Hollandse vliegtuigen. Ze zullen op 18 en 19 april de schoonste bloemen van onze naburige kwekers aanbrengen.

28 september 1928

Het luchteskadron van de welgekende vlieger Peetermans zal zondag om 2 uur 30 op het Sint-Denijsplein een vliegfeest geven met acht moderne vliegtuigen.

Voor de eerste maal in België zal de befaamde trapezewerker Romaneschi zijn ongehoorde luchttoefeningen uitvoeren, waaronder een daling met valscherms en andere buitengewone acrobatieën.

Het eskadron zal groepsvluchten aangaan en *loopings* waarvan de bijval in de grote Belgische steden alles overtroffen heeft.

2 oktober 1928

De vliegmeeting heeft zondag een grote menigte naar het Sint-Denijsplein gelokt. Men heeft er de exhibities per valscherms kunnen bewonderen van mejuffer Olga Thiova en de heer Vincent. Nooit werden dalingen per valscherms met zoveel meesterschap, koelbloedigheid en bijval verwezenlijkt.

De heer Romaneschi deed aan de trapeze onder het vliegtuig een rilling door de menigte gaan over zijn stoutmoedigheid. Die nummers hebben ruimschoots de ontgoochelingen vergoed welke gewoonlijk bij vliegmeetings als deze oprijzen.

Gezien de hevigheid van de wind kon het ook hier gemakkelijk op een fiasco uitgelopen zijn, doch de kundigheid van de luchtacrobaten stond borg voor het succes van de vertoning.

28 december 1928

Een onderzoek van commodo en incommodo is open aangaande het plan van geschiktmaking van het kwartier aan het Sint-Denijsplein. Het bevat de doding, verplaatsing, verbreding en opening van verscheidene straten, wegen en wegels en de demping of verplaatsing van verscheidene onbevaarbare en onvlotbare waterlopen.

22 maart 1929

Aan de Kapellenstraat te Sint-Denijs bouwt men een verkeerstoren voor de vliegtuigen. Hij zal naar het schijnt veel weg hebben van een vuurtoren aan de zee kust en een hoogte bereiken van 21 meter. De draaiende verlichting zal 1500 kaarsen sterk zijn en dienen als richtbaken tijdens nachtelijke vluchten.

18 juli 1929

De vliegmeetings van 21 en 22 juli te Sint-Denijs zullen alle verwachtingen overtreffen. Naast de deelname van de befaamde parachutist Romaneschi is de toetreding verzekerd van de heer Vincent, de meester der acrobaten. Hij zal voor de eerste maal de oefening tonen die hem wereldberoemd maakte. In de lucht hangend met het hoofd omlaag zal hij tot op drie meter van de grond neerkomen, om met de hand een vlaggetje weg te nemen, gehesen tussen twee palen.

30 oktober 1929

Rondom het terrein van de kazerne voor de strijdwagens te Sint-Denijs werkt men thans aan de voltooiing van de omheining uit cementplaten, bovenaan voorzien van glassplinters.

In tegenstelling met wat algemeen wordt gedacht moet deze voorzorg niet dienen om de *vijand* te beletten binnen te dringen, maar wel om de piotten te verhinderen gedurende de nachtelijke uren *buiten* te geraken, om op pad te gaan naar zekere ontuchtige etablissementen in de buurt!

27 november 1930

Het stadsbestuur heeft met de Belgische staat onderhandelingen aangeknoopt om op het Sint-Denijsplein een vlieghaven op te richten.

ERIK DE KEUKELEIRE

Fragmenten uit “Sint-Pieters-Aalst, Sint-Pieters-Aaigem en Sint-Denijsplein - deel 2 (1902-1918)”, 302 pagina's en “deel 3 (1919-1940)” - 290 pagina's - oktober 2004 - uitgaven in eigen beheer.

***GHENDTSCH*E TOESTANDEN**

NACHTBARGEN EN BEURTSCHEPEN ANNO 1842

De comfortabele, zelfs luxueuze bargedienst in de jaren 1600 - 1700 tussen Gent en Brugge staat ingeprent in het Gentse collectieve weten. De vele artikels er aan gewijd in kranten en tijdschriften houden de herinnering levend. En zeker niet in het minst ook de replica met bijhorende stevige dame als boegbeeld, aangemeerd aan het oude Justitiepaleis. Dat het vervoermiddel relatief luxueus was, kunnen we ten overvloede nog afleiden uit de titel van een boekje *Een trekschuit voor koningen. De barge tussen Gent en Brugge* uitgegeven in 1993 bij een tentoonstelling rond de studies en het bargemodel van Walter Birnie in de oude Bijloke.

‘DE’ barge: een uitzondering

De barge (in het Gents: bargie) die we allemaal kennen, was eigenlijk een uitzondering. De verhalen daar over geven ons geen representatief beeld van de wijd verbreide en behoorlijk georganiseerde regelmatige vervoerdiensten over onze binnenwateren. Jan Parmentier geeft in zijn goed gedocumenteerde en uitgebreide bijdrage in *Een trekschuit...* aan hoe dat in mekaar zat. De organisatie van de bargedienst Gent-Brugge-Gent, en enkel van deze dienst, bleef vanaf het begin in 1623 het hele ancien regime door in handen van de Staten van Vlaanderen. Via een monopolie op de eigendom en het verpachten van de schepen die de dienst op Brugge verzekerden, konden ze eisen stellen. Maar vooral konden ze een deel van de kosten gemaakt voor het graven van het kanaal Gent-Brugge (opengesteld in 1623, toen Zuidleie of Zeule genoemd)

recupereren. In de Franse en Hollandse tijd ging dat voorrecht over naar de departementen en later naar de provincies. Het werd een ‘provinciale barge’. Toen was de glorie tijd echter voorbij, zoals Noël Kerckhaert beschrijft in zijn hoofdstukje *De teloorgang van de provinciale barges* in hetzelfde *Een trek-schuit...* Ondertussen was immers een relatief degelijk wegennet met regelmatige vervoerdiensten van personen en goederen tot stand gekomen en de eerste spoorwegen werden aangelegd. Het doek viel in 1839 toen de provinciale vaartuigen te koop gesteld werden.

Maar er waren naast de ‘officiële’ barge nog tal van andere schepen en scheepjes die op meestal op vaste dagen en min of meer vaste uren de trafiek tussen Gent en diverse steden en dorpen verzekerden. De regelmaat van de verbindingen die ze verzekerden (beurten of beurtdiensten genoemd), onderscheidde hen van de gewone binnenschepen. Vandaar dat men ze marktschepen of beurtschepen (niet buurtschepen!) noemde. Ze werden meestal getrokken (geketst) door mensen of paarden, behalve wanneer men gebruik kon maken van een gunstige wind. Niet altijd evident. Langs veel kanalen hinderden hoge bermen de wind en bleef het zeil veelvuldig slap hangen.

Na het verdwijnen van de ‘provinciale’ barge bleef een nachtelijke dienst op Brugge bestaan. Deze werd gerund door privéreders. Parmentier plaatst al deze binnenscheepvaartlijnen in een bredere context vanaf het ontstaan tijdens de 15^{de} eeuw van regelmatige scheepvaartverbindingen langs rivieren en kana-



Enkele statige huizen aan de Zuidkaai getuigen nog van de welvaart die het haventje aan de Brugse Vaart gedurende een paar eeuwen meebracht (foto 2011). Met prominent daarin (tweede van links) het grote Louis XVI huis Zuidkaai 6 uit 1783 (Bouwen door de eeuwen heen, Stad Gent 4nc, p. 341-342).

len in Noord-Italië en in het graafschap Vlaanderen. In de 16^{de} en vooral de 17^{de} eeuw ontwikkelde de in deze vorm georganiseerde transport zich ook in Brabant (veeleer sporadisch) en kwam er een spectaculaire uitbreiding tot stand in de Noordelijke Nederlanden, trekschuitenland bij uitstek. Een korte samenvatting van wat er geweten is over de Gentse markt- en beurtschepen vanaf de 16^{de} eeuw is te vinden in Gent op de wateren en naar de zee van Johan Decavele en René De Herdt.

Wat hieronder volgt is een momentopname van de situatie in en rond Gent uit 1842 aan de hand van de dienstregelingen opgenomen in de bekende *Wegwijzer der stad Gent en Provincialen Almanach van Oost-Vlaenderen*. Dit sluit aan bij de schets die Kerckhaert tekende van de beurt- en marktschepen van Gent naar Brugge en Oostende in de eerste helft van de 19^{de} eeuw. Het geeft een idee van hoe het er in die tijd toch wel enigszins anders aan toe ging dan nu.

Nachtbargen

Vele onder ons zullen uit het preTGV tijdperk nog aangename (of minder aangename) herinneringen overhouden van de nachttrein naar het Franse zuiden, naar de Alpen, of van de nachtelijke mailboat (per trein) naar Dover en Londen. Iets dergelijks had je vroeger al, alhoewel... op ietwat kleinere schaal. In 1842 kon je de *nachtbargie* nemen op de Brugse Vaart, of je koffers, je pakken en zakken met dezelfde barge laten vervoeren. Je vertrok aan het begin van de huidige Phoenixstraat en de Zuidkaai. Daar ontwikkelde zich rond de Brugsevaart (tot 1752 het eindpunt van de waterweg naar Brugge) een kleine agglomeratie, toen als ‘Buiten de Brugse Poort’ aangeduid, met een flink aantal herbergen en kroegen. Daar kon je inschrijven en betalen in ofwel Den Gouden Appel (toen huisnr. 21) bij de rederij Torreborre-Bogaert of in Sint-Anthone (toen Buyten de Brugse Poort nr. 25) bij de rederij De Moerloose. Deze barge-eigenaars waren niet zomaar kleine schippers. De Moerloose had al in 1825-1826 een aanvraag ingediend en toelating gekregen om een stoombootdienst in te richten tussen Gent en Oostende. De laatste uitbater was de firma Pardoën-Galeyen en die hield stand tot in 1909. Men sprak toen al lang niet meer van de barge, maar van de ‘beurt Pardoën’.

In 1842 verdeelden Torreborre en De Moerloose onder elkaar netjes de reizen, één per weekdag. Zondag was rustdag. De nachtbarge vertrok om 10u in de avond. Aankomst te Brugge om half zes in de morgen. En vice versa op dezelfde tijdstippen voor de afvaart uit Brugge en aankomst te Gent. Natuurlijk deed je er goed aan wat vroeger op te trekken voor zo’n groot avontuur. Immers, zo schrijft in weeral *Een trekschuit...* Leen Charles: *Het (uit-*

hang)teken 'De Gouden Appel' of 'Het Vliegend Paard' kan men moeilijk voorbij lopen. Waar brandewijn wordt geschonken, wenkt een paneel met een geschilderde afbeelding van een fles met glaasjes. Passagiers voor de barge treffen elkaar in de gelagkamers, ruimschoots vóór het vertrekuur; in afwachting van het inschepen worden er pakjes en goederen opgestapeld, worden brieven afgegeven en de laatste nieuwtjes uitgewisseld.

Beurtschepen: de kleintjes

Op de Brugse Vaart voeren nog meer schepen en scheepjes die dichterbij gelegen dorpen bedienden. Om te beginnen al *Merendré, wijk Durmen, Schipperin de wed. van Francies van Bastelaere*. Alle vrijdagen, ten twee en half uren naer middag, buyten de Brugschepoort. Zich voor de vracht en commissien



'In de Roos' (foto 2011) met koetshuizen en gewezen stallen aan de Sluizekenkaai, tot voor ongeveer 25 jaar nog herberg 'Het Roosken'. Het is een zeldzaam intact bewaard gebleven hostellerie annex bureau voor weg- en scheepvaartverkeer naar het noorden van de provincie.

Op de sluitsteen boven een van de poorten die toegang gaven tot de paardenstal en opslagplaatsen werd vermoedelijk relatief recent het jaartal 1722 gekapt of herkapt, naar een in dat jaar gedateerde bouwaanvraag voor de paardenstal. De Schipgracht werd hier omgevormd tot buurtparkje. De kaaimuur van de Sluizekenkaai zit grotendeels nog onder de grond.

aen bieden in het Schippers-Huys aan de Brugse vaart. Wie ‘marchandiese’ naar Bellem wou sturen of wie misschien zelf meevaren, had keuze te over. Die bestemming werd bediend door niet minder dan drie schippers, allen op vrijdag in de vroege namiddag. Voor schipper Constantinus Steyaert en zijn collega (of concurrent) Frederik Verguldt die enkel Bellem als bestemming vermeldden, kon je *In de Kroon* terecht, uiteraard *buyten de Brugschepoort*. Jean-Baptiste Rambaut, *woonende te Ursel*, deed eveneens Merendree aan en *vaert nae Lovendeghem, Somerghem, Hansbeke en Aeltre*. *Zich voor de vracht en de commissien aen bieden in het Vliegende Peerd buyten de Brugschepoort*. Wie zijn *commissien* de andere kant uit wou sturen, naar het noorden, moest naar de herberg *In de Roos* aan de Sluizekenkaai, ook een druk vertrek- en eindpunt van voerwagens in die richting. Schipper *P. Van Poucque in compagnie met de weduwe van Jacobus De Buysscher overhands* ontfermde zich over die vracht. Dat gebeurde eveneens de vrijdag. Het Sluizeken, alias de Torfbriel, alias De Zeeuwse Aard, was van oudsher het haventje voor trafiek in noord-oostelijke richting. Vrachtvaart via de Schipgracht, omgevormd tot Meerhemkanaal, was ten tijde van Van Poucque al lang niet meer mogelijk. Zijn schip vertrok van aan de *sassen buyten de Muydepoort* via Rodenhuize op het nieuwe Zeekanaal en dan via Sint-Kruis-Winkel op de Moervaart naar Wachtebeke. Wie het wenste, kon zijn spullen door de weduwe De Buysscher *overhands* van Wachtebeke verder naar Lokeren laten brengen. Dat gebeurde op woensdag. Time was nog geen money. Instant delivery was nog niet uitgevonden.

Beurtschepen: de grote broers

Voor de beurtschepen met verdere bestemmingen was de binnenhaven tussen de Sint-Michielsbrug en de Grasbrug het vertrekpunt bij uitstek. Verschillende 19de-eeuwse afbeeldingen, mooi samengebracht in het boek *La Cuve de Gand à l’Epoque romantique* (1976) van d’Udekem d’Acoz, tonen een drukke binnenhavenactiviteit. Een enkele, niet bepaald representatieve voorstelling geeft ook zeeschepen weer op die plek, maar dat was ‘stoef’. Ooggetuigen beschrijven hoe die slechts met de grootste moeite ooit een enkele keer naar toe gesleept werden over de ondiepe en moeilijk op peil te houden Brugse Vaart.

De beurtschippers in de haven ‘Tussen Bruggen’ (tussen Sint-Michielsbrug en Grasbrug) werkten met facteurs (agenten) die hun bureel hadden aan de Korenlei. Twee ‘firma’s’ bedienden precies dezelfde bestemmingen, de ene overwegend op welbepaalde dagen, de andere op onbepaalde dagen. De ene legde aan bij de Grasbrug, de andere dichter bij de Sint-Michielsbrug. Twee



Drukke activiteit in de binnenhaven 'Tussen Bruggen' (overgenomen uit *La Cuve de Gand*).

of drie keer per week voer elk van hen naar Antwerpen, naar Brussel, Leuven (via Mechelen) en naar Kortrijk-Menen-Rijsel en ook naar Oostende via Brugge, met - minder frequent - mogelijkheid om door te reizen naar Veurne, Duinkerke of Diksmuide en Ieper. Beide ondernemingen verzekerden een keer per week een reis naar Oudenaarde en verder door naar Doornik. Beiden hadden met naam genoemde correspondenten in de tussen- eindbestemmingen. De ene hield bureel in het huis Korenlei (toenmalig nr. 24); de andere even verder in huis nr. 30. Heel uitzonderlijk is wel dat hier geen herbergnamen bij vermeld worden.

Buitenbeentjes

Sommige handelaars in goederen uit specifieke streken of steden namen zelf het initiatief om een eigen dienstlijn ('toer') uit te baten en ze huurden daarvoor ervaren schippers in. Zo was er de *Beurt-Schuyt vertrekkende onder het*



Aan 't Sluizeken van Armand Heins. De spijtig genoeg verdwenen herberg *Vlissingen* - de naam verwijst nog naar de Zeeuwse Aard - aan de hoek met het pleintje, verbergt herberg *In de Roos*. De daar geparkeerde voerwagens verzekerden de vracht- en personenvervoer naar het noorden, eventueel ook naar de Muide, waar een beurtschip als dat van schipper Van Poucque de vracht, of een deel er van, kon overnemen.

bestier van J. Beckx, biersteker en koopman in mechelschen kalk, Pensstraat 1 (tussen Korenlei en Drabstraat, later tot Gruuthuusestraat bevorderd). Die vertrok naar Loven (het zeer gewaardeerde Leuvense bier, weet je wel). Alle vrijdagen, ten 3 uren naer den middag, van op de Grasley. Neemt vracht voor Rupelmonde, enz.

Scheepsmakelaar Ferdinand Leys, Korte Zilverstraat 2, verzorgde naast meer gebruikelijke bestemmingen zoals Brussel, Doornik, Veurne en Ieper, ook transport van vrachten en personen naar Rotterdam: *alle tien dagen, van aen den Entrepot (Coupure). Neemt vracht voor geheel Noord- en Zuyd-Holland. Dezen dienst wordt verricht door snel-zeylende Beurtschepen en geschied vice-versa. Het bureel deser beurtschepen is Burgstraat n^o 15, alwaer men zich voor verdere informatie kan adresseeren.*

Tot slot was er nog een oude getrouwe die zelfstandig opereerde. *Het Beurtschip op Dendermonde: alle vrijdagen des avonds of des zaterdags des morgens vertrekt den Beurtman Joseph Raemdonck van aen de Pasbrug uyt Gend nae Dendermonde, langs Wetteren. Men kan zich voor de vracht en commissien aanbieden in de Dry Koppen, tusschen 't Pas.* Het vertrekpunt van dat beurtschip lag van oudsher aan de Pasbrug en dateerde nog uit de tijd (voor 1752) dat de Passtuw (Rodetorenstuw) de scheepvaart daar fel bemoeilijkte en er heel wat havenwerk verricht werd door de 'Arbeiders (scheepslossers) van de Zilverenberg' aan de Wetterse Aard (Oude Beestenmarkt). Net als aan het Sluizeken zien we ook daar dat de oude havengebonden activiteit nog decennialang bleef bestaan nadat de scheepvaart verlegd was. Dat Raemdonck het schijnbaar niet zo nauw nam met de vertrektijden, had waarschijnlijk te maken met de steeds wisselende eb en vloed. De scheepvaart op de Nederschelde profiteerde van de opkomende en aftrekkende getijden, maar was ook sterk daaraan gebonden.

Luc Devriese

GENTSE MEMORIEDAGEN: 5.6-7 DECEMBER

5 December 1244

Dood van Johanna van Constantinopel.

Men kan zich natuurlijk de vraag stellen waarom een Gravin van Vlaanderen “van Constantinopel” heette. Die naam had zij te danken aan haar vader

Boudewijn IX die naar de kruistochten trok, er zich onderscheidde en de titel meekreeg “van Constantinopel”. Toch niet zo’n gelukkig idee van Boudewijn om naar die kruistochten te trekken en zijn jonge vrouw Marie de Champagne mee te nemen. Zij stierf in een ver land en hem verging het niet beter, want in de Slag van Andrinopel in 1205 werd hij gevangen genomen door de Koning der Bulgaren die hem ter dood liet brengen.

Dat was iets waar de Franse Koning Philippe-Auguste niet kon om treuren, want enkele jaren voordien had Boudewijn het Frans leger een flinke rammeling gegeven nabij Ieper.

In 1208 liet hij de 2 dochters van Boudewijn, Johanna en Margareta, ontvoeren uit het Gravensteen. Hij liet ze opvoeden aan het Frans Hof in een geest die strookte met zijn belangen. Op dit ogenblik was Johanna 8 jaar



GRAVIN JOHANNA

en haar jongere zus 6.

Denk niet dat het in de Middeleeuwen altijd plezant was om van edele bloede te zijn. Johanna werd op haar 12e in Parijs uitgehuwelijkt aan Ferrand van Portugal. Zo gelukkig was die keus van de Franse Koning ook weer niet, want Ferrand nam het tegen hem op in 1214. Hij werd evenwel gevangen genomen bij de Slag van Bouvines, aan handen en voeten gebonden en netjes gedeponeerd in een kerker in het Louvre. Daar mocht hij 13 jaar uitrusten.

In 1227 kon hij dan eindelijk regeren als Graaf van Vlaanderen, maar 6 jaar later stierf hij.

In 1237 hertrouwde Johanna met Thomas van Savoie wie ze eveneens overleefde.

Men kan in Gent nooit ver gaan zonder iets tegen te komen dat aan haar herinnert. In 1227 liet zij met haar pas uit gevangenschap teruggekeerde echtgenoot het vrouwenklooster uit de Onderbergen overbrengen naar de meersen aan de Leie waar het zou uitgroeien tot de Bijloke-abdij en -hospitaal. Dit was om de plaats te ruimen voor de Dominicanen.

In 1234, zij is dan reeds weduwe, sticht zij het Klein Begijnhof op den Hooie, nu Lange Violettenstraat en in 1242 het Groot Begijnhof “op den Brouc”, anders gezegd ons Oud Begijnhof.

Zij overleed in de door haar gestichte Abdij van Marquettes nabij Rijsel. Zij werd er begraven bij haar eerste echtgenoot Ferrand van Portugal.

“De Vrienden van het Oud Begijnhof” lieten op 28 April 1966 haar beeld plaatsen in een nis boven een der ingangen van de Decrolyschool. Het werd gemaakt door de beeldhouwer Bert Coolens.

5 December 1868

Dood van Mathias Geswein.

Deze Conducteur van Bruggen en Wegen werd hier geboren in 1809.

Bij testament schonk hij zijn aanzienlijk bezit (100.000 fr.) aan de Burgerlijke Godshuizer. Vandaar dat een straat in het Oud Begijnhof naar hem genoemd werd.

5 December 1905

Geboorte van de kunstschilder Robert Van Cauwenberghe. Zie “Ghendtsche Tydinghen” - 2011 - N° 2 - pp. 168-170

5 December 1906

Geboorte van Louis Mortier.



Het nieuwe beeld van de maagd van Gent aan het Emiel Brauninstituut in de Voldersstraat, van beeldhouwer Achiel Andries (Foto Sted. Dienst).

Zie "Ghendtsche Tydinghen" - 2011 - N° 1 - p. 88

5 December 1944

Dood in een concentratiekamp van Henri Story.
Zie "Ghendtsche Tydinghen" - 2010 - N° 5 - p. 401

5 December 1972

Een beeld van de Maagd van Gent, van de hand van Achiel Andries, wordt geplaatst in de nis boven de ingang van het Emile Brauninstituut.

6 December 1034

Dood van Othelboldus, de 25e Abt van de St-Baafsabdij. Hij nam die functie waar vanaf 1019.
Een grafsteentje van hem bevindt zich in de St-Baafsabdij.

6 December 1446

Ste-Colette komt zich een 2e maal in Gent vestigen.
Zie "Ghendtsche Tydinghen" - 2003 - N° 5 - pp. 336-337

6 December 1525

Aankomst in het Kasteel van Zwijnaarde van Isabella van Oostenrijk. Zij zal er zes weken later overlijden.
Zie "Ghendtsche Tydinghen" - 1999 - N° 1 - pp. 37-38

6 December 1825

Plotselinge dood in Den Haag van Burgemeester Piers de Raveschoot.
Zie "Ghendtsche Tydinghen" - 2005 - N° 3 - pp. 184-185

6 December 1862

Dood van de kunstschilder Félix De Vigne.
Hij werd hier geboren op 16 Maart 1806.
Hij was de zoon van de schilder Ignace, de broer van de beeldhouwer Pierre, de vader van de architect Edmond, van de Schepen en Volksvertegenwoordiger Jules en van Elodie die getrouwd was met een van zijn leerlingen, de gekende schilder Jules Breton.
Zo veel verdienstelijke Gentenaars in dezelfde familie, ga het maar eens zoeken. En we hebben dan nog niets gezegd van de kinderen van zijn broer Pierre. Eén probleem werd althans op een elegante manier opgelost: in het Park werd

een dreef genoemd naar de “Familie De Vigne”. Komt men niet zo veel tegen. Félix was leraar aan de Academie en men kan zich een beeld vormen van zijn waarde wanneer wij zeggen dat één van zijn leermeesters Jozef Paelinck was en één van zijn leerlingen Lieven De Winne.

Hij was een historie-, genre- en portretschilder. Hij maakte een studie van de historische klederdrachten en deed daarvoor opzoekingen in Duitsland, Engeland en Frankrijk. De resultaten van deze studie werden gebundeld in zijn boek “Vademecum ou Recueil des costumes du Moyen-Age pour servir à l’histoire de la Belgique et des pays circonvoisins”. Daarin komen een 1000-tal tekeningen voor.

Toen De Busscher zijn gekend boek “Album du Cortège des Comtes de Flandre” publiceerde was De Vigne de man om het op een verantwoorde manier te illustreren.

Tal van zijn prachtige schilderijen kunnen nog bewonderd worden, zó “De Foor te Gent in de 15e eeuw” en “Een doop in Vlaanderen in de 18e eeuw” in ons museum in Gent. “De Hoppeoogst” in het Museum van Antwerpen, “Winteravond” in het Museum van Brussel en in het Museum van Kortrijk “De Vleeshalle in de Middeleeuwen”. Een ander gekend werk van hem is “Maria van Bourgondië vraagt in 1477 vergiffenis voor haar Ministers Hugonet en Humbercourt”.

Andere gekende werken van hem zijn “Het Kabinet van de oudheidkundige Goltzius” en “Filips Van Artevelde maakt aan het Gentse volk de vernederende voorwaarden bekend van Lodewijk van Male”.

Félix De Vigne werd begraven op het Campo Santo.

6 December 1926

Viering aan de Universiteit van Henri Pirenne.

Zie ook “Ghendtsche Tydinghen” - 2009 - N° 4 - pp.298-299

6 December 1969

Dood van de schilder Robert Arens.

Hij werd hier geboren 31 Augustus 1883.

Na de Nijverheidsschool ging hij naar de Academie.

6 December ...

is natuurlijk ook Sinterklaasdag.

In tegenstelling met het Vaticaan beschouwen wij die brave man nog altijd als een Heilige en wij willen 6 december niet afsluiten zonder eens te herinneren

aan de nu sinds lang verdwenen “Klaaskeskramen” waar het speelgoed van toen verkocht werd.

Er was toen nog geen sprake van gesofisticeerd speelgoed. Erg was dat feitelijk niet want veel kinderen blijven maar een beperkte tijd geïnteresseerd in dat modern speelgoed, het nieuws is er vlug af en de voorkeur gaat vaak uit naar eenvoudige dingen waarrond het kind ongebreideld kan fantaseren.

Grote magazijnen die uitpilden van speelgoed afkomstig van gespecialiseerde fabrieken waren er niet. Kijk- en kooplustigen moesten naar de speelgoedmarkt trekken op het Veerleplein. Daar waren vanaf 15 november de zogenaamde “klaaskeskramen” opgesteld. Dààr was speelgoed te koop.

Welk soort speelgoed? Zeker niet de producties van die gespecialiseerde bedrijven, maar wel van plaatselijke ambachtslieden die zich de maanden voordien afgesloofd hadden om iets te maken dat de jeugd van toen aan het dromen zette. Allemaal zeer eenvoudig speelgoed, vervaardigd uit hout of ijzer en bestemd voor de kinderen van nederige lieden, maar in die tijd waren de meeste Gentenaars nederige lieden.

Wat kon men allemaal zien liggen in die kramen? Trommels, trompetten, houten geweren en sabels, tollens, of juist gezegd “toppen”, want in Gent sprak niemand van een tol. Daar waren ook ijstoppen die men draaiende moest houden met een zweep. En natuurlijk poppen; geen sprake van porselein, het materiaal was hout en was. Het meest eenvoudige was een klein popje uit hout gesneden, het zogenaamd “notepupke”, een naam die oude Gentenaars wel vertrouwd in de oren zal klinken. Maar hoeveel kinderen hebben niet uren lang gespeeld met zo een stom notepupke?

Verder nog bouwdozen met grof gezaagde blokken en “komedies”, anders gezegd vellen papier waarop kleurrijke afbeeldingen stonden die op karton moesten geplakt worden en aldus de basis vormden voor het decor van een primitieve poppenkast.

Ook zeer gegeerd waren de decalcomanies, zij het ook dat dit toen een ongekend woord was, men sprak van “afplakkerkes”.

Klassieke sneukelderijen waren de appelsienen en de speculoos en de nu verdwenen marsepeinen scheepkes, een vaartuigje dat er moest aan herinneren dat Sint-Niklaas ook de patroon was van de schippers.

En aangezien wij nu toch bezig zijn over Sint-Niklaas willen wij enkele woordjes zeggen over zijn zwarte knecht. De van Holland overgewaaide Zwarte Piet was hier een ongekend begrip, het was Nicodemus, en niemand anders. De klaaskeskramen bleven ‘s avonds zeer laat open. Normaal, want de meeste mensen werkten tot ‘s avonds. De kramen werden verlicht met petroleumlampen en het Veerleplein moet toen een toch wel feeëriek uitzicht geboden hebben tegen de achtergrond van het Gravensteen.

Ook dat is al lang weer voorbij.

7 December 1625

Aartshertogin Isabella legt de eerste steen van het nieuw koor van de Ekkergermerkerk.

7 December 1771

Josse Clemmen koopt het huis in de Veldstraat van de weduwe van David 't Kindt.

Zie ook "Ghendtsche Tydinghen" - 2007 - N° 5 - pp. 312-313

7 December 1790

De Oostenrijkers komen terug Gent binnen.
De eerste Oostenrijkse Restauratie.

7 December 1796

Geboorte van Mgr. Delebecque.

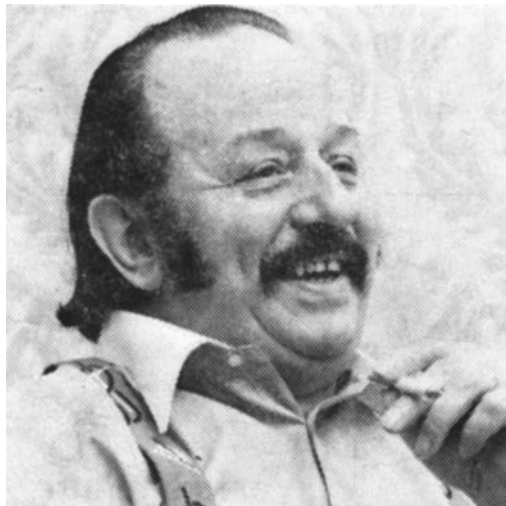
Zie "Ghendtsche Tydinghen" - 2008 - N° 6 - p.382

7 December 1810

De geestelijkheid van de St-Michielskerk weigert het schilderij van de Brusselse schilder Andreas Lens, de Maria-Boodschap voorstellend, omdat de engel Gabriël - in strijd met de opinie van de H. Ambrosius - geen vleugels heeft. Lens werd verplicht een paar vleugels bij te schilderen.

7 December 1915

Geboorte van
Romain Deconinck.



Romain Deconinck - 1915-1994.

7 December 1952

Onthulling in de Drabstraat van een gedenkplaat aan de woning van Professor Jozef Vercoullie.

Zie "Ghendtsche Tydinghen" - 1999 - N° 3 - p.162

Hugo Collumbien

**DE WIJK VAN HET SPANJAARDSKASTEEL IN 1846
(SINT-BAAFSABDIJ)**

De heer André Buysse bezorgde ons onderstaande tekst.

Allicht is het u ook al overkomen dat je in een Gentse buurt komt, waar je in lange tijd niet meer geweest bent. Het is natuurlijk een feit dat, hoe ouder je bent, hoe meer het je overkomen zal, maar veranderingen merk je altijd. Oude, soms zeer mooie huizen zijn gesloopt en hebben plaats gemaakt voor appartementsgebouwen. Mooie lanen met bomenrijen zijn groenloze stadsautobanen geworden. Soms zijn ganse wijken eenvoudig verdwenen. Vaardekens, grachten gedempt. Fabrieken, waar vroeger honderden mensen werkten, bestaan niet meer. De stad neemt uitbreiding door bebouwing van velden en landerijen die aan de oude stadsgrenzen lagen. Lintbebouwing doet je ongemerkt overgaan van het eene dorp in het andere. Een stad of dorp moet mee met zijn tijd. Daardoor ontstaan grote veranderingen die, verantwoord of niet, op relatief korte tijd ganse wijken onherkenbaar veranderen. Dat gebeurde meermaals, zelfs zeer veel, in onze Gentse stede.

Onlangs kocht ik een samenbundeling van wekelijkse afleveringen uit 1895 en 1896. Afleveringen van het "Gentsch Museum" uitgegeven en of gedrukt bij een zekere A. Debrabandere, St.-Jansvest, 15, Gent. Leuke bijkomstigheid:

prijs 1,25 fr. per trimester of 10 centimen per aflevering.

Onder veel andere interessante artikels viel mij de bijdrage van een zekere W.R. op, in de aflevering van 26 januari 1896. Opsteller W.R. geeft ons een beschrijving van **“De Wijk van het Spanjaardskasteel”** (= St- Baafsabdij), hoe die er in het jaar **1846** uitzag. Die mijnheer *W. Rogghé* heeft die toestand zelf gekend en meegemaakt en 50 jaar later, in 1896, in een artikel beschreven. Ik vond dat een zeer mooi en interessant artikel, temeer dat het geschreven werd door een “ooggetuige” uit die tijd, zodat ik onze lezers wil laten meegenieten. Ik verkoos het artikel te laten (her)verschijnen in de stijl en in de grammatica van het jaar 1896 waarin het geschreven werd.

Neem het artikel mee, stel u op in de onmiddellijke omgeving van de huidige Van Eyckbrug en met een beetje fantasie zie je hoe het er aldaar uitzag in het jaar 1846, dus 165 jaar geleden.

A. Buysse - 2009

“Nu goede vijftigjaar geleden (lees nu 165 jaar geleden) vormde de wijk van het Spanjaardskasteel, thans eene volbouwde en volkrijke stad geworden, een soort van afgezonderd, bijna onbewoond schiereiland, waarvan wij eene topografische schets zullen maken.

Noemen wij eerst den westkant. Op heel de lengte der Visscherij, van aan de Pasbrug tot aan de Keizerpoort stonden maar een gering getal huizen; er waren eenige kleine papiermolens, daartusschen afgesloten hovekens en ook deelen onbenuttigde verwilderde grond, echte woekerplaatsen van distelkruid. De Neder-Schelde daar ter plaats leverde, vooral des zondags, een eigenaardig uitzicht op; langs hare oevers, door de werking des strooms grillig en woest uitgetand, kwamen in grooten getalle de hengelroevisschers op de bermen post vatten en vonden er ruim loon voor hun geduld. Het kriede in de Schelde van baars, karpel, zeelt (tinke), paling enz. en zoo helder en zuiver was toen het Scheldewater, dat men bijna tot op den bodem den visch kon zien zwemmen en dartelen. Welk verschil met tegenwoordig!

De Schelde, de eens kristalheldere, kruit thans niets anders meer dan eene zwarte, vette en gistende modder, die niet alleen den vischrijdheid heeft te niet gedaan, maar nog door hare vreeselijke walmen de lucht in Gent en in een groot deel van Vlaanderen verpest. In de Leie eveneens heeft de waterplaag hare verwoestingen aangericht. Ook daar is de visch verdwenen. En hij was er overvloedig. (* De watervervuiling is dus niet alleen van onze tijd!). Ik herinner mij dat des zomers dicht bij den waterspiegel myriaden grondelingen zich bewogen* (= kleine, ongev. 10 cm grote zoetwatervisjes) waarop*



de hengelaars kwamen jacht maken. Vooral tusschen middag en twee uur zag men op al de bruggen, zonder uitzondering, kleine burgers en werklieden, met de lange hengelroede gewapend, zich beijveren om een portie van die lekkere vischjes te vangen. Het uitzicht onzer bruggen en kaaien leverde daardoor waarlijk iets karakteristieks op.

Wij noemden den wijk van het Spanjaardskasteel een soort van afgezonderd schiereiland Het was wel zoo, want op de gansche uitgestrektheid der Visscherij waren er toen maar twee bruggen. De St.-Machariusbrug ten noorden en de later gesloopte wipbrug bij de Keizerpoort. Zoo stil en eenzaam was het daar, dat voornamelijk burgers er zich zomerlusthuizen bouwden. Het eerste dat zich daar verhief was de lieve villa in Italiaanschen trant van hoogleraar Verbeke (thans eigendom van den heer consul De Grootte), wiens prachtige tuin zich aanvankelijk uitstreckte tot tegen de tegenwoordige Kasteellaan. Wat lager af op zelfden linker oever, bouwde de heer doctoor Dumont zich een nederig lusthuisje (nu eigendom van de heer Picha), en van lieverlede schaarde het eene tuintje zich naast het andere. Het was een begin van leven dat zich daar vertoonde.

Ten noordkante, dicht bij de Dampoort, was er een meer bevolkt uitpunt, namelijk de Machariuswijk, die toen grootendeels achter hooge vestingsmuren lag verscholen. Het middendeel bestond uit het beroemde puin van de St.-Baafsabdij, waarvan het groot gebouw, nu eene museumzaal, tot kerk diende, als succursale van St.-Jacobsparochie.

Voor het abdijgebouw stond nog niet de kerk van tegenwoordig. Het pleintje had zoo iets van de marktplaats van een dorp. In het onderdeel van het nu nog bestaande gebouw, noordkant van het plein, was er eene kelderherberg waar ik, nog een vlasbaard, mijn eerste zondagpintjes ging orberen. Ik spreek hier enkel van die herberg bij de herinnering aan eene treurige gebeurtenis. De groote aantrekkelijkheid van dien kelder voor talrijke jongelingen, sproot voort uit de ongewone schoonheid van juffer All..., de dochter des huizes, een achttienjarige bloem uit het volk, en bijna even bekoorlijk was een vriendinnetje van haar, dat men zeker was elken zondag nanoen er aan te treffen.

Het waren geen lichte deernen, verre van daar, maar zij konden zoo lodderig kijken en zo lustig snappen! Oordeel over de verslagenheid harer bewonderaars: zekeren dag werden beider lijken, met een touw saamgebonden, uit het water opgehaald. Er werd verteld dat zij uit liefdeverdriet gezamenlijk een einde aan haar leven hadden gesteld.

*Rond die vlek zag men de overblijfselen van het berucht kasteel, in de XVI^o eeuw, tot fnuiking van de macht der woelige Gentenaren, door Keizer Karel opgeworpen**

*(*De werken van het Spanjaardskasteel vingen aan den 24 April 1540; door 3 à 4000 arbeiders doorgezet waren zij af in begin 1554. de kosten bedroegen, voor dien tijd, de ontzachtelijke som van 411.344 livres, welk geld gedeeltelijk bijeen gebracht werd uit den verkoop der roerende en onroerende goederen van de 59 gilden en neringen van Gent, die de keizer had aangeslagen.*

In 1828 werd een deel der bolwerken van het kasteel afgebroken; de andere stadswaarts liggende verdwenen opvolgenlijk tusschen 1830 en 1834, en rond 1850 bleven enkel de gedeelten over, die wij willen bespreken.)

Waren het langs den kant der Visscherij en der Heirnisse enkel ordelooze heuvels en diepten, die van de bolwerken overbleven, langs de noordkant stond nog een belangrijk deel der vesting overeind namelijk een zeer hooge muur, in rooden baksteen, waarin schietgaten, om van in de ruime kazematten te worden benuttigd. De muur vormde een rechthoek, wiens punt rechtover den Dok stond, en waarvan de uiteinden langs den eenen kant tot aan de Machariusbrug en langs den anderen tot in de Heirnisse liepen.

Bij de omwenteling van 1830 was de vesting nog bewapend geweest; uit vrees dat Hollandsche kanonneerbooten den Dok zouden opvaren, hadden de patriotten er kanonnen doen plaatsen.

De walmuur oost verhief zich juist op de lijn, waar nu, van dicht bij den Dok tot aan de Veemarkt, de Kasteellaan loopt.

Boven op de noorder - kazematten stond een vierkantig, grof in arduinsteen opgetrokken gebouw, dat men het poermagazijn heette. Het had een spookachtig voorkomen, met zijne ruig zwarte gevels, zijn vervallen puntdak en zijne poort zonder deuren. De vestingmuren hadden ook door het werk van menschenhanden en tijd erg geleden. Bij de Machariusbrug was de walmuur schuinweg gesloopt en afgebrokkeld en langs die helling was het dat men op de hoogte der bastioenen geraakte.

Immers, rondop, en in het gevaarte leverde alles een aanblik van verwoesting, alsof een langdurige belegering dit werk van verdelging had aangericht. Binnenwaarts bemerkte men wijde bressen, langs welke grondhellingen men zich in de donkere diepten der kazematten kon laten neerglijden. Dat het van straatbengels, die altijd verzot zijn op halsbrekerijen, in het Spanjaardskasteel krioelde, is zeer natuurlijk, en wat men toch niet onnatuurlijk zal vinden, is dat ook vrijers en vrijsters hun oog hadden laten vallen op die plekjes, een echt oord voor dreamers, vooral op het avonduur, wanneer een diep melancholische poëzie er over alles heenzweefde. Maar 't kwam zoo verre dat de politie argwaan opvatte toen zij gewaar was geworden dat de meisjes evenmin dan de knapen er niet voor schrikten de afvaart te wagen om in het heldonkere dier spelonken te gaan spelemeien. De bressen werden versperd. Rond het kasteel liepen breede wallen, die gevuld werden door het water der

Leie. Opzettelijk daarvoor werd onder Keizer Karel de Visscherij gegraven, die in de Neder-Schelde afvloeit, terwijl de arm noordwaarts, om den hoek van het kasteel keerende uitkwam in de toen vrij breeden Rietgracht, wiens verschillende vertakkingen door de Heirnisse heen eveneens in de Neder-Schelde afliepen.

Van op de hoogte der vesting werd het oog getroffen door een verrukkelijk panorama. Langs den eenen kant ging de blik over de heele lengte van den Dok heen, terwijl men in de verte Meulestede en Oostakker zag liggen. Zuid - Oostwaarts nam het tafereel een nog meer boeiend, gansch landelijk karakter aan. Even over den vestingswal, wiens spiegel daar door het spichtig riet en de woekerende waterplanten aan een drabbig moeras geleek, spreidde zich het onmetelijk grastapijt der Heirnisse uit, tot aan de Schelde, alles effen en vlak; op al dit groen zag men enkel hier en daar een koewachtershokje, een schaduwpunt afteekende. Op die uitgestrekte weide zonden de boeren van Oostakker hunne koeien te grazen, en wanneer, bij zomerdag, honderden runderen daar rondzwierven en de zon de bonte tinten van hun glimmende vachten nog meer kleurenkracht en pracht bijzette, dan werd men ontroerd door de heerlijkheid van dit toneel, dat nog bijwon door de schilderachtigheid van den achtergrond: verbeeld u, over de groene Heirnisse heen, de stroom der Schelde, wiens loop het oog kon volgen, en als een vloeiende zilveren lijn den eindpaal van Gents grondgebied afteekende; op den overkant het onbelemmerd vergezicht op de gemeenten Ledeberg en Heusden, met hunne huizen en pachthoeven, om- en overkrant door het donkergroen der daar veelvuldig verspreid liggende lustkastelen, en boven dit alles de fier uitstekende torens en spitsen der dorpskerken, en gij zult eene gedachte hebban van het verrassend relief dat zulke achtergrond aan al het verhevene en lieflijke van het onmetelijk voorplan verleende.

Niets ontbrak bij dit bij uitstek Vlaamsch landzicht, zelfs niet de windmolens. Zulk een bevond zich op de gronden van het Spanjaardskasteel, en het lustig spel zijner wieken was ook iets dat tot elks gemoed van echt landelijk leven sprak.

De Heirnisse was dan ook een geliefkoosde studieplaats voor onze landschapschilders; den voornaamste arm van den Rietgracht kwam van aan het Spanjaardskasteel, liep dan gestadig kronkelend ten naaste bij door de lijn der tegenwoordige Eendrachtstraat en maakte daar t'halven een bocht om langs achter de later gebouwde huizen der Kasteel- en Lousbergslanen in de Schelde af te vloeien. Alom was die gracht begroeid met waterwilgen en struikgewas en uit zijn grillige bochten en krekten tooverden er van die heimelijke plekjes op, die onweerstaanbaar de hand naar het penseel doen grijpen. Talrijk zijn de tafereelen en schetsen van Gentsche schilders uit dien tijd, die

uit de aanlokkelijkheid van Heirnisse en Rietgracht werden geboren.

De tijd zou eindelijk aanbreken, waarop het puin van het Spanjaardskasteel - die sarrende getuige van Keizer Karel's liefde voor zijn geboortestad Gent - zou verdwijnen.

Even als eene ramp den stoot gaf tot het aanvangen der slooping van de citadel op St. Pieters, zoo zou ook eene volksramp de afbraak van het Spanjaardskasteel verhaasten.

In Vlaanderen heerschte groote nood. Twee oorzaken, de aardappelziekte en de invoering der mechanische linnenbewerking, hadden de plattelandsbevolking letterlijk geteisterd. De weerslag op de bevolking der steden bleef niet uit, en de Fransche omwenteling van 1848, die eene geweldige stoornis in handel en nijverheid veroorzaakte, had er den toestand nog verslecht. Men vond op meer plaatsen lijken van ongelukkigen, die den hongerdood waren gestorven.

Duizenden te Gent waren zonder werk en zonder brood. De openbare besturen zochten naar bezigheid voor de werkloozen. Het Gentsch gemeentebestuur besloot met dit doel tot de in elk geval dringende herbouwing van het bovendeele van het Belfort en vervolgens tot de afbraak van het Spanjaardskasteel. In 1849 werd de vesting plat gelegd. De genie deed de reusachtige metselwerken springen en honderden arbeiders vonden bezigheid aan het wegruimen van het puin.

De quaestie van eigendom der gronden van het kasteel gaf aanleiding tot betwisting tusschen Staat en Stad. Toen eindelijk deze laatste eene som van 200.000 frank eischte voor de kosten van afbraak, stond de staat bij wet van 30 juni, de gronden aan de Stad Gent af. Deze laatste kocht volgend jaar den schilderachtigen windmolen voor eene som van 17.000 frank.

Zo stonden de zaken in 1851.

Van lieverlede werden nu belangrijke werken ontworpen en uitgevoerd op deze uitgestrekte gronden. Den 1 april 1857 werd ingehuldigd de verbindingspoorbaan van de groote statie (*= Gent Zuid) met den Dok. Die baan liep door de Tweebruggenstraat, dan over twee ijzeren bruggen (over de Neder-Schelde en de Visscher) en de boomendreef der Kasteellaan duidt juist de richting aan, die de spoorlijn tot aan de haven volgde. Aan die omstandigheid is het te danken dat die boulevard de bevallige zwaaiing heeft behouden, die hem van onze nieuwe straten, alle op de eentonige negentiende eeuwse rechte lijn getrokken, zoo gunstig onderscheidt.*

Maar weldra rezen er klachten op over de veelvuldige ongemakken aan den verbindingsspoorweg verbonden. De Staat leende daaraan gehoor, besloot tot het aanleggen van eenen ringspoorweg, extra muros, en in 1874 werd eene voor Gent uitzonderlijke voordeelige overeenkomst gesloten, waarbij de twee

ijzeren bruggen en den grond van den afgeschafte spoorweg aan de Stad werden afgestaan.

Door het inlijven dier twee bruggen bij den openbaren weg werd opeens het verkeer tusschen de Stad en den Spanjaardswijk vergemakkelijkt en verlevendigd. De toekomst van dit deel der Stad werd dadelijk ingezien en van lieverlede rezen de gebouwen uit den grond op de Visscherij, de Lousbergslaam, de Kasteellaan en de talrijke straten, waarmede thans de gronden van het Kasteel en de Heirnisse zoo goed als vol zijn bebouwd.

In dien wijk worden belangrijke instellingen gevonden, die er opvolgenlijk werden opgericht, namelijk het slachthuis, gebouwd in 1854 - '55; Lousbergsgasthuis, begin 1860 ; de gemeenteschool "Zonder Naam", de koopwarenstatie , de nieuwe Machariuskerk enz.

Alles saamgenomen, is er dus ten noord-oostkante van het oude Gent, in de laatste veertig jaar (* vergeet niet, dit artikel werd geschreven in januari 1896 !) eene gansche kleine stad uit den grond gerezen.*

get. W.R
"Gentsch Museum" 26 januari 1896
aft. 22 - 1^o jaar

De initialen W.R. duiden Willem Rogghé aan. Wij vinden hem terug in het "Letterkundig Woordenboek" van K. Ter Laan - met medewerking voor België van L. Roelandt - 1952.

Willem Rogghé (1824 - 1896)

- was aanvankelijk boekdrukkersknecht te Gent, werd hoofdopsteller van de Gazette van Gent, boekhandelaar 1856-74, raadslid 1879-'85 , dichter.

- Gedenkbladen, met inleiding van Max Roose, Gent, 1898.

- Julius Vuylsteke nam in 1879 zijn uitgeverszaak over.

De door hem geschreven artikels over Gent, zijn dan ook letterlijk verslagen van een ooggetuige.

A. Buysse

VERGETEN GENTSE SCHRIJVERS
VAN ZEVE(N)COTTE JACOB (GENT 1596
HARDERWIJK (NL) 1642)

Augustijn, hoogleraar in welsprekendheid, dichter, dramaturg
Jacob Van Zeve(n)cotte werd geboren in 1596 in de Lange Steenstraat als zoon van François en Maria uten Eeckhoute, beiden uit een oude patriciërsfamilie. Zijn grootvader François was procureur bij de Raad van Vlaanderen. Verwant met de families Heinsius en de Harduwijn. Aanvankelijk onderwijs kreeg hij bij de pastoor van de Sint-Michielsparochie die hem de klassieke wereld verklaarde, Latijn leerde en hem in sterren- en aardrijkskunde onderwees.. Hij studeerde in het college van de Augustijnen te Gent en daarna rechten te Leuven. Wordt advocaat. Na een reis naar Rome (1614), waar hij overvallen werd door malariakoorts, trad hij in bij de Augustijnen te Gent (1616). Even voordien was zijn moeder overleden. Bij die intrede trad Franciscus Van Zevecote, notaris te Gent, op als getuige. In 1619 legde hij de kloostergeloften af, in 1620 werd hij tot priester gewijd. Leraar in de retorica, eerst bij de Augustijnen te Gent, daarna te Brussel. Uitgetreden in 1623. Week uit naar Leiden bij Daniël Heinsius en werd er protestant. Hij gedroeg zich dapper tijdens het beleg van Harderwijk door de Spanjaarden en trad er in het huwelijk met Maria Wouters in 1626. In 1627 hoogleraar in de retorica te Harderwijk, waar hij zich hoofdzakelijk aan filologische arbeid en rechtsgeleerdheid wijdde. Het overlijden van zijn vijfjarig dochtertje in 1635 was een slag die hij niet meer te boven kwam. Overleden te Harderwijk in 1642.

Jacob schreef Nederlandse en Latijnse gedichten. In 1621 verschenen zijn **Emblemata of Sinnebeelden met dichten verciert**, met 72 kopergravures. Achterin de bundel bevinden zich de Nederduytsche gedichten die hij te Gent, gespreid over enkele jaren, had geschreven, o.a. de erotische liefdesgedichten voor Thaumantis, een gefingeerde naam voor een meisje voor wie hij in zijn jongere jaren een onbeantwoorde liefde had gekoesterd. Zijn Nederlandse gedichten, vooral zijn minnedichten, getuigend van een opmerkelijke frisheid en een ongekende zuiverheid, werden in de 19e eeuw hoog geprezen door o.a. J.F. Willems, Blommaert en Serrure die hem de "prins der Vlaamse dichters" noemden. Helaas werd hij door een zwakke gezondheid, een onstandvastig karakter, een ingebeelde miskenning, doodsgedachten die hem ongenadig achtervolgen en ongunstige tijdsomstandigheden afgeremd. Had hij te Gent omstreeks 1615 een uitgever kunnen vinden voor zijn minneliederen, dan was hij waarschijnlijk van groter betekenis geworden voor de Vlaamse letteren. In

Nederland waren zijn kansen verkeken toen Vondel, Hooft en Bredero het woord namen. “De schaduw van Heinsius... maar als dichter staat hij hoger dan de door hem zo zeer bewonderde en benijde Heinsius.” In 1626 en 1630 verschenen ook nog twee treurspelen, eigenlijk declamatoria met reizangen, **Belech van Leyden** en **Ontset van Leyden. Blyeindich spel**. Als beschermeling en bewonderaar van Daniël Heinsius, dichter en historicus, vertaalde hij diens “De contemptu mortis” als **Verachting des doods** (1625).

Als Latijns dichter schreef hij **Poëmata** (1622), herhaaldelijk herdrukt. Hij schreef ook toneelstukken: **Elegiae et Silvae** en drie toneelstukken die in 1621 samen uitgegeven werden als **Rosimunda, Esther** en **Maria Stuarta**. Het laatste werd na zijn overgang tot het protestantisme omgewerkt tot **Maria Graeca** in gereformeerde zin. Al deze Latijnse werken staan sterk onder de invloed van zijn neef Daniël Heinsius.

Literatuur

Ph. Blommaert, *De Nederduytsche schrijvers van Gent*, Gent, 1861.

O. Dambre, Marginalia bij Jacob van Zevecotte's Nederduytsche dichten, *Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde*, nr. 26, 1938.

A. Keersmaekers, Rosimunda, *Kultureel Jaarboek voor de provincie Oost-Vlaanderen over het jaar 1955* (1960).

Nationaal Biografisch Woordenboek, deel IV, p. 987-996.

Daniël Van Ryssel

Noot van de redactie: Onze huidige Vrouwebroersstraat kreeg die naam in 1942. Voorheen was dit de Kuiperstraat. Op een gegeven moment werd die naam gewijzigd en werd het Jacob van Zevecotestraat, waarna het toch weer Kuiperstraat werd. We kennen de reden niet van dit intermezzo.

Foto, zie “Patershol - Façades” p. 117.

HET KRONIEKJE VAN EEN OUDE GENTENAAR

Vandaag met de R.

Rammelkasse: wordt gezegd van iets dat erg versleten is, een auto, een piano, etc.

Râope: raap. In iemand zijn râope schijte. = hem ongemak aandoen.

Raske de Piek: dievenras.

Râon: iemand die niet deugt, een gemene kerel.

Rabie: dief.

Reenûure: rainure (groef).

Reesonâobel: redelijk.

Reesoneere: redeneren.

Râoke: een hark.

Rammenast: een radijs.

Rammel: slaag. Rammel krijgen.

Rancûune: wrok. Op het einde van een twist, een hoge woordenwisseling, zegt men vaak “sans rancune”, anders gezegd: ‘t is vergeten, wij blijven vrienden.

Rangeere: ordenen.

Ransel: schooltas. Oorspronkelijk rugtas van een soldaat.

Râopeschelle: vroeger, een stijve col.

Rappeleere: herinneren.

Ratatoe: soldatenkost.

Rattestirt: een kleine, puntige ronde vijl.

Rebbe: rib. Da blijfd an mijn rebbe hange. Dat doet geen deugd, dat zal ik niet vlug vergeten.

Rebu: afval.

Reediegeere: opstellen.

Refuzeere: weigeren.

Reedeingote: lange jas. Vervorming van het Engles “riding coat”.

Reegatte: Bûutsesvâorijnge.

Remarke: opmerking.

Renneweere: ruïneren.

Renon: in het kaartspel, een ontbrekende kleur. Wanneer men bij het delen der kaarten bvb. geen enkele harten krijgt, kan men achteraf zeggen: “k âo ne

- renon in d'hertens”
- Repoo:** rust, pauze.
- Respekteere:** eerbiedigen.
- Renonceere:** verzaken aan.
- Retaar:** “diene trein hao weere veel retaar”.
- Retritte:** retraite.
- Rèw:** rauw.
- Reveilde:** wekker “réveille”.
- Rietepetiete:** kan verscheidene betekenissen hebben = “hij krijgt de rietepetiete” = hij wordt erg zenuwachtig. “Sebiet krijgt” hij de rietepetiete” = gaat hij zich erg kwaad maken.
- Rijjer:** mannetje van een konijn. Wanneer men van een persoon zegt dat hij zeer mager is, antwoordt deze vaak door te zeggen: “ne goeie rijjer ès nûut nie vet”.
- Rijkoker:** schommel.
- Rijkûurde:** een veter.
- Rijspapgat:** een dik achterste. Zo wat een eeuw geleden trokken veel Gentenaars naar Noord-Frankrijk om werk te vinden. Zo kwam een groep Gentenaars regelmatig samen in hun stamcafé in Rijsel. De waardin was een vrouw met een zeer genereus achterwerk. Het braaf mens verstond geen woord Vlaams. Dat was een buitenkansje voor die Gentse “lollekeshieres: ze zegden haar, we gaan u een liedje leren, waarmee gij zeer veel succes zult hebben bij al uw Vlaamse klanten. Dat wilde zij best doen om het cliënteel te plezieren, zo kwam het dat zij iedere avond een daverend succes kende met wat zij zong, namelijk “Wie zoet er mij nie wille, mee mijn dikke vette bille, mee mijn rijspapgat, mee mijn rijspapgat”. Die dame was daar zeer gelukkig mee, maar heeft nooit geweten wat zij zong.
- Rijspapgilee:** een wit gilet.
- Romaties:** rheuma.
- Rond Punt:** Hippoliet Lippensplein.
- Rosbuuf:** Roastbeef.

Hugo Collumbien

BIBLIOGRAFIE

Bij het Liberaal Archief verscheen **“Student in het verzet. Mijn herinneringen aan de Tweede Wereldoorlo.”**

Het werd geschreven door de nu 91-jarige Doctor in de Scheikunde Karel Poma.

Het is een bijzonder interessant boekje geworden en daaruit blijkt dat men nooit te oud is om iets positiefs te realiseren.

Dezen die ons iets interessants kunnen vertellen over de bezettingsperiode 1940-1944 worden met de dag schaarser. Wij weten dat er personen zijn die in dat verband zeer boeiende, ongekende feiten zouden kunnen vertellen: ze moeten enkel maar de inertie kunnen overwinnen om dat op papier te zetten. Doen zij dat niet dan gaan zeer veel waardevolle inlichtingen definitief verloren. En dat is spijtig, want het hoefde niet. Wij begrijpen best dat de meesten niet in de mogelijkheid verkeren om een boek te schrijven en het te laten uitgeven, maar dat hoeft ook niet: zij kunnen deze precieuzen inlichtingen op papier zetten en ze doorspelen aan “Ghendtsche Tydinghen” die ze met plezier zal publiceren.

Daarom zijn wij dank verschuldigd aan Karel Poma omdat hij die inertie wèl heeft kunnen overwinnen. Wij hebben aldus een beter inzicht gekregen in feiten die ons onbekend waren. Wij denken moesten wij de dag van vandaag aan de doorsnee Gentenaar vragen: “Hebt gij er weet van dat er gedurende de bezetting verzet was aan de Universiteit?”

Wij vermoeden dat wij daar geen positief antwoord zouden op ontvangen. De meesten zouden wellicht zeggen: “Tiens! is er dat geweest? Dat wist ik niet.” Jawel, dat is er zeker geweest en Karel Poma die er deel van uitmaakte, o.m. bij de clandestiene pers, kan ons daar veel over vertellen. Allemaal zaken waarover wij in feite niets afwisten. Dit verzet heeft dus wel degelijk bestaan en per academiejaar 40-41 tot 43-44, periode in dewelke hij zijn studies deed, krijgen wij daar inlichtingen over.

Bijzonder merkwaardig is het feit dat na de Bevrijding Rector Blancquart en enkele universitaire overheden een vijandige houding aannamen t.o.v. dit verzet. In plaats van daar terecht fier op te zijn, schenen zij zich daarover te schamen en deden al het mogelijke om deze heldendaden in de doofpot te stoppen, iets waar zij overigens in slaagden. Begrijpe wie begrijpen kan.

Men mag gerust spreken van heldendaden, want deze die er aan deelnamen, namen grote risico's en meerderen onder hen hebben dat met de dood moeten bekopen in een concentrateikamp.

Het is normaal dat dergelijke herinneringen zeer boeiende lectuur vormen voor de ouderen onder ons. Zij hebben immers deze periode meegemaakt en oude feiten en toestanden werden weer wakker gemaakt.

Maar wij hebben ons al dikwijls afgevraagd: “Hoe reageren jongeren op dergelijke boeken? Vinden zij het interessant omdat zij aldus iets leren over een periode die zij niet meegemaakt hebben en bijgevolg niet kennen? Of vinden zij dat een saai ver van hun laptop verwijderd, gedoe? Of is dat voor hen wat gelul van oude zakken? Of, minder brutaal, staan zij daar volledig onverschillig tegenover?”

Dat zouden wij wel eens willen weten. Misschien een interessant thema voor een enquête.

Het boek heeft een formaat van 15,5 x 20,5 cm., telt 111 bladzijden en kost € 12,50.

Te bekomen in het “Liberaal Archief” - Kramersplein 24 te 9000 Gent.

Te1. 09.221.75.05

De stroom publicaties over Gent gaat onafgebroken verder.

Bij “Academia Press” verscheen **“Het geheugen van Nederland in Gent.”**

Het werd samengesteld door Herman Balthazar en Johan Decavele.

Het gaat over de gezamenlijke geschiedenis van Nederland en Gent in de loop der eeuwen. Het is merkwaardig, men realiseert het zich niet, maar men kan in Gent geen 50 meter ver gaan of men komt iets tegen dat verband houdt met onze Noorderburen.

Het is niet alleen de Universiteit en het Kanaal van Terneuzen die wij te danken hebben aan Nederland, maar ook de heropbloei van de economische activiteiten na de val van Napoleon.

In die korte periode (1815-1830) dat wij samengewoond hebben werden hier enorm veel positieve zaken gerealiseerd. Als wij teruggaan in de geschiedenis komen wij tot de vaststelling dat in de verhoudingen tussen Vlaanderen en Nederland, Gent toch wel een zeer belangrijke rol gespeeld heeft. Denken wij maar aan het feit dat gedurende een 4-tal jaren Willem van Oranje gemiddeld een maand per jaar in Gent verbleef. En de “Pacificatie van Gent” dat zegt toch ook iets.

Aan wie hebben wij onze unieke beiaard te danken?

Wij gaan hier geen inventaris opstellen van de inhoud, maar u zal er wel wetenswaardigheden in tegenkomen over het Van Peteghemorgel dat, geboren in Gent, naar Vlaardingen vertrok. Al gehoord van de St-Bavokerk in Nederland?

Over het Citadelpark, de Protestantse kerk in Gent, de bezoeken van Multatuli?

Het boek heeft een formaat van 17 x 23,5 cm., bevat een 45-tal foto's en telt 74 bladzijden. Maar 74? Niet meesmuilen, ze zijn op een behoorlijke manier gevuld. Trouwens, de prijs bedraagt slechts 11,00 €. De dag van vandaag mag dat voor een boek als goedkoop beschouwd worden.

Te bekomen in de boekhandel en in het Stadswinkeltje aan het Zuid.

Een andere recente publicatie is **“De Buren van de Abdij”**. 800 jaar arm en rijk in de Machariuswijk.

In de “Inleiding” konden wij nog maar eens lezen dat de Abdij enkele jaren geleden gesloten werd voor het publiek “wegens een weinig dynamische werking en de versnippering van middelen over al de musea”.

Zo iets durft men schrijven. Een 50-tal personeelsleden van het SMAK betalen stelt geen enkel probleem, maar 2 man betalen voor het openhouden van ons oudste monument waarover de Michelingids destijds schreef “*mérite un détour*”. Ongelooflijk, maar het geeft wel een duidelijk, maar zielig beeld van het totaal gebrek aan culturele vorming van het Beleid. Dit moesten wij even kwijt, maar heeft natuurlijk niets te maken met de waarde van dit boek dat er precies kwam op initiatief van de buurtbewoners die niet akkoord gingen met deze dwaze beslissing.

Het gaat niet zo zeer over de Abdij zelf waar niet zo veel nieuws over geschreven kan worden, maar over de St-Machariuswijk waar wel nog veel over verteld kan worden.

Aan bod komt vanzelfsprekend het Spanjaardskasteel en zijn onmiddellijke omgeving: Visserij, Astridpark, het Spaans militair hospitaal, het Slachthuis, de Nieuwe Beestenmarkt. Een interessant hoofdstuk is gewijd aan “De Proleten van ‘t Spaans Kasteel”.

Na de afbraak van dit kasteel kwam daar een woonwijk. Wij denken dat maar weinig Gentenaars daar echt veel over weten, hoe die open ruimte evolueerde naar een complete woonwijk, wie daar woonde, werkte, hoe het stratenpatroon er uitzag, etc.

Deze lacune zal opgevuld worden bij de lectuur van dit boek dat een formaat heeft van 19,5 x 27 cm., 112 bladzijden telt en een 70-tal afbeeldingen bevat. Alleen te koop in de Abdij op zondagnamiddag aan 10 €.

Het boek wordt verkocht aan 12,50 € in de Sint-Pietersabdij, het Gravensteen en de boekhandels Limerick (Elizabethlaan) en Walry (Zwijnaardsesteenweg)

H.C.

LEZERS SCHRIJVEN ONS

Opmerking van de heer **André Verbeke**:

“In “Ghendtsche Tydinghen” – 2011 n° 2 - werd op p. 182 een schilderij afgebeeld die als “trompe l’oeil” werd bestempeld en de titel meekreeg “Het brievenbord van een schildersatelier.”

Ik heb die reproductie aandachtig bekeken en heb er tot mijn spijt niets op gevonden dat op een “trompe l’oeil” lijkt. Dit schilderij valt eerder onder de stillevens.

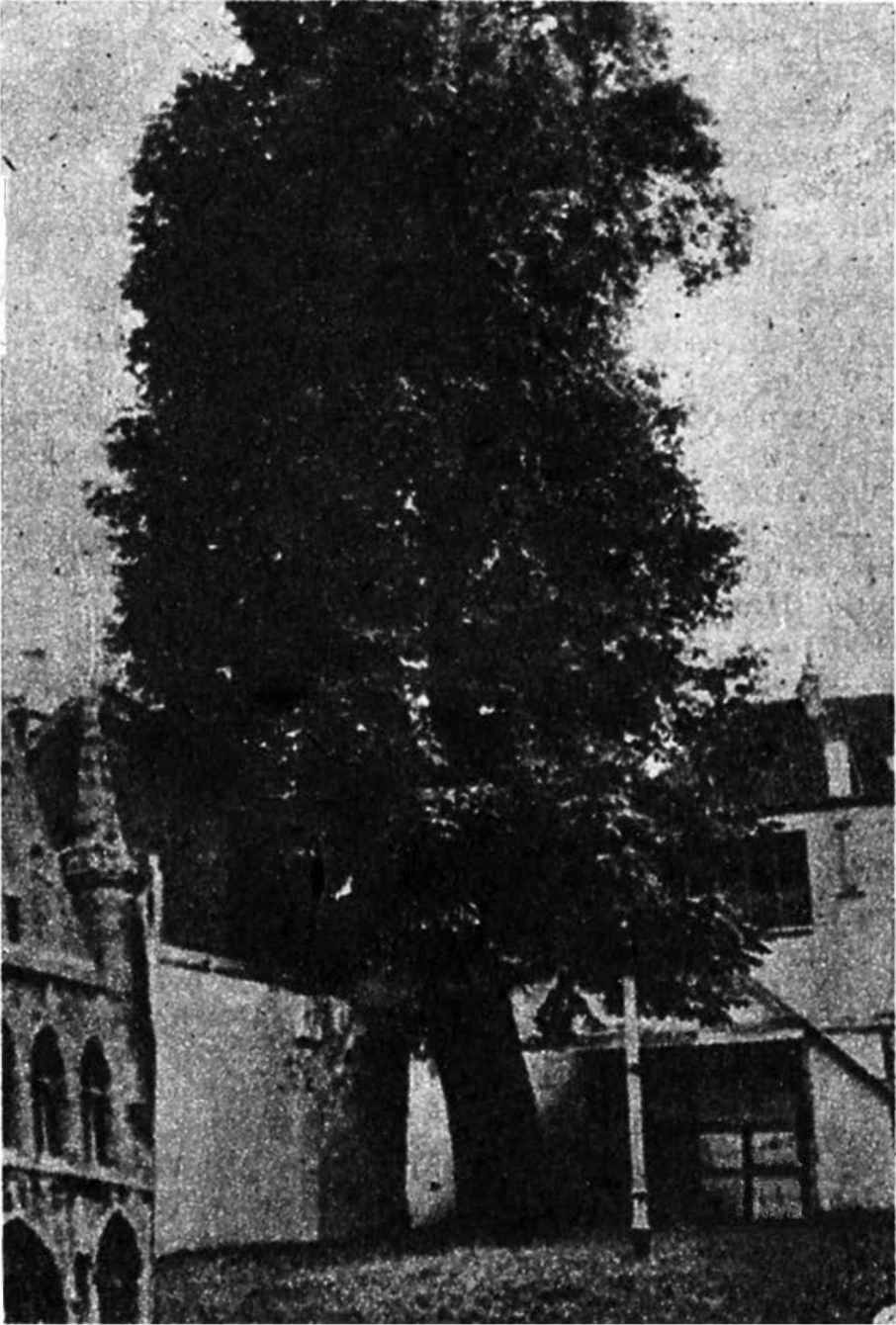
Verder ligt er op de legplank (van een schoorsteenmantel) een geopende brief links onderaan en geadresseerd “A Monsieur François van Ersecke, peintre demeurant au Santbriek à Gand”.

De schrijver van het artikel veronderstelt dat Santbriek hoogstwaarschijnlijk gelegen was aan de Korte Dagsteeg. Mij komt het voor dat Santbriek een zeer grove verbastering is van Zandberg. Ofwel is dit geschreven door iemand die het Nederlandse woord niet al te goed begreep.”

De heren **Luc Devriese** en **Harry Verwee** zorgden voor de volgende interessante aanvullingen:

Bij het lezen van het antwoord van Luc Devriese en Harry Verwee op de vraag naar de oudste Gentse boom herinnerde **André Verbeke** zich een heel speciale oude (oudste?) Gentse boom die echter al bijna een halve eeuw geleden het leven liet. Dat was een majestueus exemplaar aan de Paddenhoek die, volgens het verhaal dat de ronde deed, ‘wellicht’ de enige toen nog levende getuige was van Jacob van Artevelde’s wedervaren en gewelddadige dood in 1345. Het was inderdaad een indrukwekkende boom, getuige de afbeelding overgenomen uit een fotomontage over Jacob van Artevelde verschenen in 1938 in de 7de jaargang van het geïllustreerde weekblad ABC (nr. 31, 21 augustus). Onnodig hierbij te vermelden dat dit document bewaard bleef (en teruggevonden werd!) in de verzameling van André zelf.

Jos Vermeulen, naoorlogse schepen van Handel, Nijverheid en Feestelijkheden (en Folklore, voegde hij er zelf graag aan toe) schreef er over in zijn studie over de 19de- en 20ste-eeuwse Arteveldeverering ‘De groei en de bloei van de van Artevelde figuur in de Vlaamsche volksziel’ (Oostvlaamsche Zanten, Gent, 1938, nr.6 p. 231). Het was geen beuk, zoals in ABC aangegeven, maar een linde en die soort kan inderdaad zes eeuwen halen. Deskundigen zouden moeten uitmaken of de Paddenhoekboom inderdaad zo oud was



De 'Arteveldeboom' aan de Paddenhoek in 1938. Uit een fotomontage in ABC
(verzameling André Verbeke).

en, zo ja, dan moest hij geklasseerd worden, zo vond Vermeulen.

De boom verdween in 1963 toen de VTB er haar kantoren en feestzaal optrok (knipsels 'Paddenhoek' in collectie Vliegende Bladen in het DSMG documentatiecentrum, Begijnhof, Sint-Amandsberg, bevestigd door Luc Lekens). Nu is dat gebouw een onderdeel van het universitaire complex Universiteitsstraat - Volderstraat en herbergt o.a. een filmzaaltje.

Vroeger verbond men oude bomen graag met beroemde historische figuren, denk aan de onwaarschijnlijke Julius Cesarboom te Lo bij Veurne. Vermeulen wist nog van een ander dergelijk geval. In de tuin van de paters ongeschoeide karmelieten (Burgstraat) stond er minstens tot omstreeks 1900 een oude perenboom, 'meer toegemetsd dan wat anders' die heette uit keizer Karel's prinselijk hof te komen en keizer Karel genoemd werd. 'Ik weet niet of deze keizer Karel nog leeft', voegde Vermeulen er aan toe. Perelaars worden overigens zelden oud.

Arthur De Decker stuurt ons een kopie van een artikel uit 1912 uit *Le vingtième Siècle* (31 oktober, jg. 3), waarin bericht wordt over een nog veel oudere boom, een kastanjelaar, echter niet op Gents maar op Merelbeeks grondgebied (Lemberge) en al lang verleden tijd. Die had toen een stamomtrek van bijna 7 m. en zijn leeftijd werd geschat op 670 jaar. Dit wordt bevestigd door nog een andere bron medegedeeld door Arthur. In het werk van E. Simoens de "Geschiedenis der gemeente Lemberge" uit 1938 lezen we dat men nog de stam kan bewonderen van een reusachtige kastanjeboom met een omtrek van 6,25 m in de boomgaard van het Goed 't Idegem (een historische hoeve). Volgens deskundigen, steunend op het aantal jaarringen, mag zijn ouderdom op minstens 650 jaar geschat worden. In 1924 werd deze reus geveld. Hij dreigde om te waaien.

Wel op (het huidige) Gents grondgebied, nog levend en even eerbiedwaardig, is een linde te Mendonk waarover we via onze zustervereniging De Oost-Oudburg een bericht ontvingen van **Luc De Maesschalck**. Hij schrijft het volgende: 'In de Oostdonkstraat (ook wel de 'Mendonkse dreef' genoemd) ligt een oude hoeve, het Groothof. Jammer genoeg begint deze hoeve er nu vervallen uit te zien. Op dit hof, dicht bij de straat, staat een oude linde. Deze is ooit het onderwerp geweest van een artikel verschenen in de Sint-Laurensklok, het tijdschrift van het Sint-Laurensinstituut van de Broeders van Liefde in Zelzate. Meer bepaald gaat het om het nummer 2 van jaargang 50 (schooljaar 1977-1978). Volgens de auteurs, de broeders Leopold en Justinus, zou de boom toen een leeftijd gehad hebben van 420 jaar. Een analyse van een boommonster uitgevoerd door de Vlaamse Bosbouwvereniging (jaartal niet

vermeld) leverde een ouderdom op van minstens 350 jaar. De stamomtrek (gemeten op 40cm hoogte) was toen 405cm. Zijn kruin - op de grond gemeten - had een diameter van 16,50 meter. Meer dan waarschijnlijk is ook deze linde, net als de meeste Gentse platanen, een kruising : een zogenaamde Hollandse Linde (*Tilia x vulgaris* of *Tilia x europaea*). De boom kreeg recent een hoognodige snoei buurt en ook de toekomstperspectieven van de hoeve zouden nu beter zijn (Bert Vervaet, persoonlijke mededeling).

De conclusie is duidelijk, meent de jury (**Luc Devriese** en **Harry Verwee**). Voorlopig gaat de titel van oudste (nog levende) boom op Gents grondgebied naar dit laatste exemplaar, minstens vier eeuwen oud. Herinneren we eraan dat de oudste Muinparkboom op niet veel meer dan 250 jaar geschat wordt. In dit Mendonkse geval is de titel van 'oudste Gentse boom' historisch gezien natuurlijk een anachronisme. Gedurende het allergrootste deel van zijn leven was de boom helemaal niet Gents. We mogen de 19de-eeuwse schrijver parafaseren: O gij edele stad van Gent, ween van spijt en werp uw kroon naar het nederige dorpje Mendonk!

Tot slot nog een volksverhaal in verband met de Groothoflinde dat we u echt niet mogen onthouden. We geven het weer in de bewoordingen van de auteurs in de Sint-Laurensklok. Het is een beetje opgesmukt en gemoderniseerd, maar toch archetypisch.

Kom de linde bezoeken... maar in godsnaam, doe het overdag. Want rond middernacht - zo wil het de legende - vullen geheimzinnige geluiden de lucht, spoken met lange witte nevels omhuld slingeren zich van tak tot tak of zweven rondom de dichte kruin. Onder het loof lopen duizend witte konijntjes met zwart vlekje tussen de lepeloren... adembenemend! Zodra je het waagt per fiets voorbij te komen, gaan alle witte konijntjes met de zwarte vlekken tussen de lepeloren op hun achterpootjes staan en ze wrijven met beide opgeheven pootjes hun snoetje. Dat is het signaal!. Een onzichtbare hand dwingt je tot stilstand terwijl je vluchten wil, en zie... uit de top van de linde glijdt een blanke doorzichtige nevel, een spook in ragfijn wit kleed naar beneden en neemt onhoorbaar plaats op de bagagedrager. De sneeuw witte keuntjes laten de voorpoten zakken en als gedreven door een magische kracht vlieg je, vlugger dan je trappen kan, over het bruggetje. Plots verzwindt de geest, je komt op adem. Je hebt Oostdonk verlaten.

Van de heer **Jean-Paul Marchal** kregen wij de volgende correcties:

“In zijn interessant artikel “*Die goeie ouwe tijd*” schrijft Gaston Aerens o.m. “waarop Poolse soldaten de eer hadden met de eerste Britse tank langs de Zwijnaardsesteenweg onze stad binnen te rijden.”

Mijn opmerking: De Polen zijn nooit langs de *Zwijnaardsesteenweg* Gent binnengereden. Zij kwamen langs de Drongensesteenweg (op 11 september en niet op 6 september) (Zie “*Gent, september ‘44*” van Jean-Paul Marchal (p.148).

“... Onze kazernes en stadsscholen werden door Engelse en *Canadese* soldaten...”

Mijn opmerking: De eerste Canadese eenheden zijn slechts op 4 november in Gent aangekomen. Zie “*Bevrijding van Knokke-Heist*” van Jean-Paul Marchal, p.118.)

DRIES DE SCHEPPER, stichter en secretaris V.T.B. EVERGEM 1942 Vertegenwoordiger vanaf 1945 tot 1986. Hoofdbestuurslid V.A.B. 1947-1993. Hoofdbestuurslid V. T. B. 1954-1993. Lid van het beheer V.T.B.-V.A.B.1977-1984, ontvingen wij volgend schrijven:

Op gevorderde leeftijd en gebonden door gezondheidsproblemen van steeds in eigen huis te blijven (voor zolang het nog gaat) herleeft men zijn verleden, herinneringen aan werk, aan vrije tijdsbesteding, gebeurtenissen, familie en vriendenkring. Zo raadpleeg ik nog regelmatig wat ik op mijn zolder heb bewaard als archief. Jarenlang actief in V.T.B.-V.A.B. (van 1942 tot 1989 bezit ik ook jaargangen van het tijdschrift (van 1922 tot 1986). Zo vond ik heel wat terug over mijn promotor en vriend Hektor Gyselinck en nam ik enkele kopijen betreffende deze vergeten Gentenaar. Mag ik de hoop uitdrukken dat U in Uw tijdschrift hem nog eens in de belangstelling stelt?

Een jongeling uit arme arbeidersmidden in het GENT van textiel, van krotten en beluiken krijgt in de toenmalige Gentse stadsscholen een vriendenkersopvoeding van de toenmalige, voor een groot deel, liberale flaminganten, wordt metaalarbeider maar dank aan zelfstudie(zijn levenlang) brengt het tot postbode.

Wonende op de Begijnhoflaan na zijn huwelijk schrijft hij bij de stichting van V.T.B.in 1922 een merkwaardige brief tot medewerking en in De Toerist van 29/01/1922 met verslag over de stichtingsvergadering wordt hier mededeling van gegeven. In n°7 van 15/06 verschijnt het lidmaatschap van hem en zijn echtgenote onder n°1116 en 1117 en wordt hij de Gentse medewerker-vertegenwoordiger.

Toen ik in 1941 op raad van een student geneeskunde aan de universiteit een eerste bezoek bracht in zijn bureel Botermarkt 12, naast wisselagent en vriend Moens, zag ik een sympathieke dienstvaardige man in stofjas achter zijn bureel. Dit kantoor was geopend op 16 Maart 1939 voor dienstbetoon aan de leden van Oost-en Westvlaanderen. Dank aan zijn wijze raad en ervaring stichtten wij een Evergemse afdeling in Januari 1942 en hadden na een maand reeds 100 leden. Steeds bleef ik in contact met hem en deden beroep voor bezoeken aan schouwburg, opera, bezoeken aan het historische en culturele leven. Hij was in alle middens aanvaard en zijn afdeling was wel de boeiendste en meest actieve vereniging van de stad en hij kon zich als Vlaamse vereniging buiten alle collaboratie houden. Bij de bevrijding werd hij weliswaar bedreigd maar dank aan de tussenkomst van veel invloedrijke personen kon hij reeds vanaf April 1945 opnieuw starten met zijn collega Andries Braems. Nieuwe activiteiten werden in Bondsleven reeds aangekondigd en weer werd de V.T.B. de bedrijvigste vereniging. Ontelbaar zijn de vele activiteiten bezoeken, voordrachten, filmvoorstellingen, lessen met Vlaams Kruis, wandelingen, fietstochten, trein-boot-autocaruitstappen, de beroemde Kerstbals in de Opera, de oudejaarsavondfeesten in de Raadskelder, zijn buitenlandse reisleidingen, kortom zijn dienstbetoon en steeds sympathiek onthaal. Met weemoed nam hij afscheid van zijn kantoortje om naar de Kalandenberg 7 in het Arteveldehuis achter de balie ter beschikking te staan van zijn Gentse leden steeds de eenvoudige volkse dienaar en initiatiefnemer van de Gentse werking: onder de directeurs Bogaert, Tahon, Mevr. Joyeux, tot men hem een eigen kantoor aanbood op de eerste verdieping. Het was voor hem een zeer spijtige en droevige verhuis, gedaan met het ontmoeten van de vele bezoekers aan het kantoor van achter de balie, moeilijker contact en daardoor de eenzaamheid, hij voelde zich zowat afgeschreven. Wel had hij nog een grootse hulde in de aula van de ununiversiteit, met aanbieding van een portret, schilderij van kunstschilder Geo Rombaut en een toekennen van een ere-teken. Bij 35 jaar Gentse werking. Toen volgde zijn afscheid en verhuisde hij van Drongensesteenweg naar een appartementje in de St. Michielstraat. Bij mijn bezoeken stelde ik vast dat zijn afscheid van wat hij had gesicht, verricht en als idealist had gediend hem zwaar vielen. Na een tijdje verhuisde hij naar de volksappartementen aan de Groene Briel waar hij getroffen door een beroerte overleed op woensdag 6 Maart 1963 en op 9 Maart de begrafenis plaats had in beperkte familiekring naar zijn uitdrukkeling verlangen.

Het met zoveel roem aangekocht Arteveldehuis welke in het Artevelde nummer van 16 Mei 1950 werd beschreven en waar jarenlang de toeristische en culturele werking hadden plaats gehad: met toneel- en filmzaal, kunstgalerij, fotodia-filmafdelingen jeugdwerking en met zoveel moeite uit de handen van

de bezettende OF-FI nog enkele jaren na de bevrijding werd gered en door wijlen Prof. Franssen als voorzitter van een V.Z.W. aan V.T.B. werd verkocht werd bij de ontbinding van Vlaanderens grootste toeristische en culturele vereniging onder Prof. Suy. De Gentse Werking kende na het vertrek van Hektor Gyselinck nog enkele jaren bloei onder Firmin Laute, dan onder Luk Lekens en Roger Van Cauwenberghe welke zelfs nu nog in het Don Bosco-instituut film- en voordrachtavonden aanbieden. V.T.B. als vereniging wordt vanuit Brussel nog geleid door Vandendriessche met een nog wel vlaamsvoelend programma en wij kunnen enkel treuren dat een reus nog als dwerg verder leeft.

Een vraag, welke mogelijks kan beantwoord worden door de heren Lekens en Van Cauwenberghe: waar is het schilderij-portret van Hector Gyselinck beland na de liquidatie van het Arteveldehuis???

UITGAVEN VAN ONZE KRING

Zijn nog verkrijgbaar en te koop in het Documentatiecentrum te Sint-Amandsberg.

- “Dat was een tijd!” door John Flanders. A4 formaat, gekartoneerd, 279 blz met 1 tekening van John Van Hulle en 67 illustraties. Prijs: 20,00 €
- Indices op Ghendtsche Tydinghen (1972-2000) + (2001-2005). Prijs: 5,00 €
- Plattegrond van de stad Gent door B.J. Saurel (1841). Scherpe kopie van het origineel op handgeschept papier. Prijs: 3,00 €. Deze kaart wordt niet verzonden maar dient afgehaald tijdens de openingsuren van het Documentatiecentrum, dat open is elke zondag tussen 10 en 12 u., met uitzondering van de schoolvakanties.

OUDHEIDKUNDIGE KRONIEK

Op 26 December 1921 publiceerde Alfons Van Werveke in “De Gazet van Gent” de twee hieronder staande artikels.

Stroo in de kerken.

Te Gent en in zekere gemeenten van het bisdom wordt stroo uitgespreid op den grond van de kerken bij een grooten lijkdienst. Welk is de oorsprong van die zonderlinge gewoonte die de menschen van buiten onze provincie hier met verbazing aantreffen? Ten huidigen dage dient dat stroo alleen om de plechtigheid meer luister bij te zetten. Voor alle dingen van dat slach dient men den oorspronkelijken practischen kant op te sporen, des te meer als het een zoo zonderlinge doenwijze geldt als hier. Een oorkonde, die betrekking heeft op ‘s Gravensteen zal ons de oplossing van het vraagstuk geven. Er is spraak van de kapel op de tweede verdieping van het bijgebouw van den Meesten Toren langs de zijde van de Geldmunt. Ze staat in verbinding met de groote zaal op de eerste verdieping door een wijde opening onder een boog en door een deur. In rekening van 1410 wordt vermeld de aankoop van “wit stroo om in de kapel te leggen ten einde de voeten tegen de koude te beschermen”. Daaruit blijkt, dat men in de middeleeuwen stroo uitbreidde op den vloer van kerken en kapellen om de voeten warm te houden. Denk maar aan net stroo, dat de boeren ‘s winters in hun klompen steken! In de middeleeuwen duurden de groote lijkdiensten zeer lang: ‘t is dan en omdat zij, die ze bestelden, het betalen konden, dat men stroo op den vloer lei. Die gewoonte is tot ons gekomen, maar gezien de diensten niet meer zoo lang duren, is de noodzakelijkheid de voeten tegen de koude te bevrijden niet meer zoo dringend gebleven, en zóó heeft men allengs slechts in de gangen tusschen de stoelen stroo geleid. Eindelijk is het practisch doel van de gewoonte vergeten geraakt en we zouden ze ook niet hebben gekend zonder de ontdekking van bovengenoemde oorkonde.

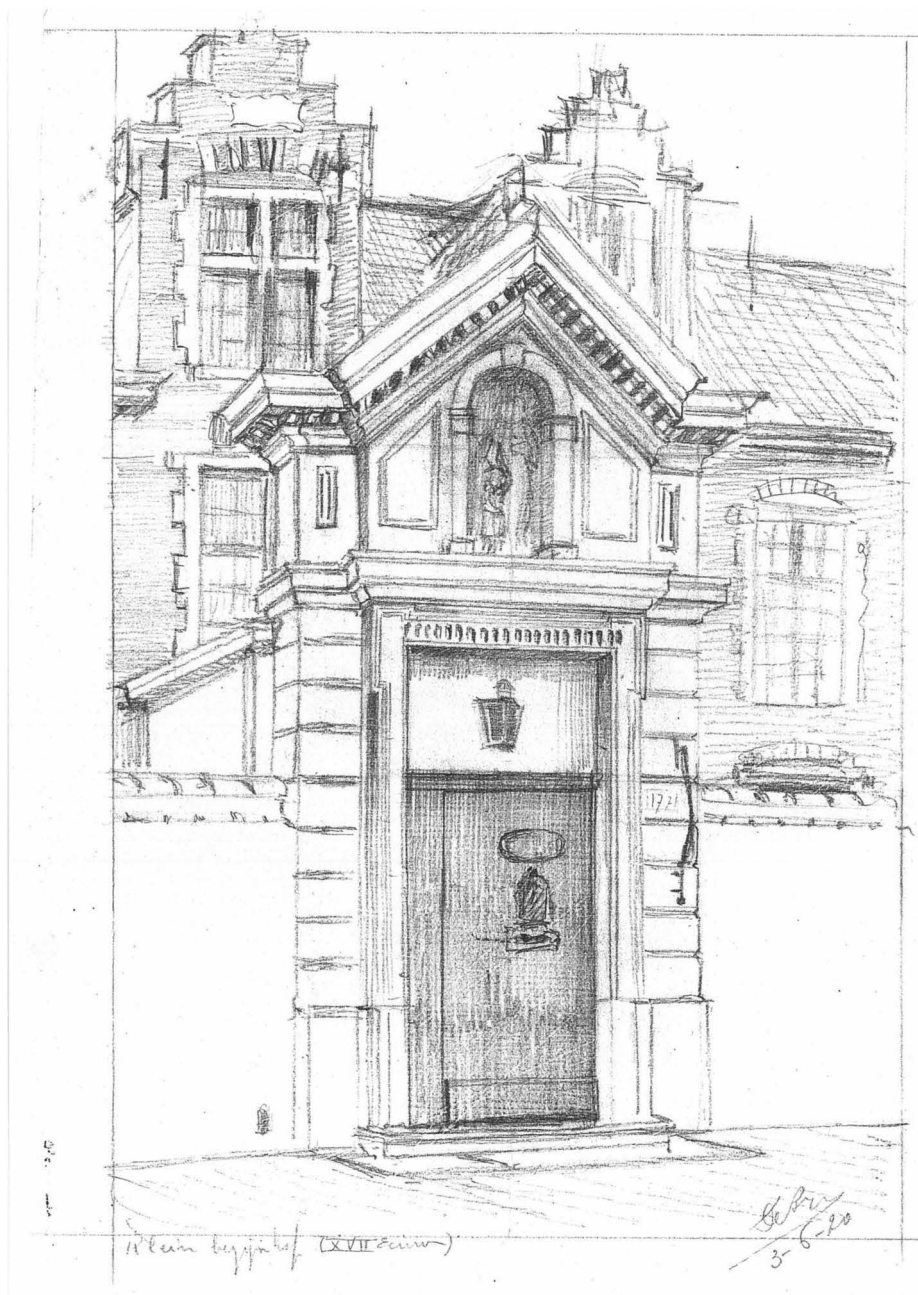
Een klooster, dat verdwijnt.

Een aankondiging in de dagbladen vermeldt dat “de oude kostschool van Doorsele te Gent, in de Priestersstraat 1 hectare 20 aren groot, te koop is.” Aldus verdwijnt wellicht de laatste herinnering van een abdij, waarvan wij bondig de geschiedenis willen mededeelen: Omstreeks 1215 kwam een kolo-

nie van Benedictijnessen, die den strengen regel van Cisteaux wilde volgen, uit het klooster van Sinte-Godelieve te Gistel, ten zuiden van Oostende, zich vestigen op een eigendom van die gemeenschap te Evergem in streek met distels en doornen begroeid die daarom Doornzele heette. Die nieuwe geestelijke vereeniging werd weldra tot abdij verheven. Een zegel van 1354 draagt een doorntak paalswijs, toespeling op den naam Doornzele. Onder de abdisen komt Maria van Bourgondië voor, afstammeling van de oude landvorsten, die van 1553 tot 1585 aan het hoofd van de instelling stond. 't Is onder haar bestuur in 1578, dat de zuster het klooster werden gejaagd door de soldaten van de Gentsche Calvinistische republiek. Na de overgave van Gent aan de Spanjaards, in 1584, werd de abdij heringericht in de stad zelve in de refuge, die ze bezat in de Priestersstraat. Ze werd opgeheven onder het Fransch bewind in uitvoering van de wet van 15 Fructidor Jaar IV (September 1796), te Gent 17 September afgekondigd. Het eigendom, openbaar verkocht als nationaal goed, was ten jare 1822 in handen van de Dames van het Christelijk Onderwijs, een pas gestichte orde in België. Daar die geestelijke gemeenschap zich te Gent had gevestigd zonder toelating en geweigerd had haar standregelen aan de regeering der Nederlanden te onderwerpen, werd ze 7 Juli 1822 afgeschafft. 24 Maart 1823 hadden de Dames zich in regel gesteld met de wet en ze mochten zich hervereenigen en de kostschool openen, die ze gesticht hadden. De Cisterzienserinnen van de oorspronkelijke abdij, die het Fransch bewind hadden overleefd, waren in hun oud gesticht der Priestersstraat gaan verblijven bij de Dames van het Christelijk Onderwijs, en de laatst overgeblevene stierf aldaar ten jare 1847. De kostschool voor juffrouwen uit de gegoede burgersklasse werd weldra bloeiend. Nevens de instelling openen de Dames een kosteloze meisjesschool, die in 1857 ongeveer 200 leerlingen telde, het jaar te voren had het klooster het gebouw eener parochiale Zondagschool in Sint-Salvatorstraat gekocht om dat bij haar eigendom te voegen, dat er al achter aanpaalde. Het huis werd gesloopt en in 1857 vervangen door het huidig gebouw, waarin een leer- en werkschool werd opgericht. Het klooster gaat dus hier verdwijnen en wordt overgebracht naar een gemeente bij Hoei, in de provincie Luik. Het is het moederhuis, waarvan afhangt de instelling op de Albertlaan, die aldaar blijft. De gebouwen van de oude abdij, die heden nog bestaan, zijn niet heel oud. Er is een kruisgang van de XVIIe eeuw en de kapel, van 1769, bevat een mooie orgelkas en een koorgestoelte uit den overgang van Louis XI tot XVI-stijl, ten jare 1789 vervaardigd. Ze zijn versierd met grauwschilderingen, waarschijnlijk van de hand van P.-N. van Reysschoot. Het zijn schoone kerkmeubels en wij moeten er bijvoegen, dat we te Gent niets in dien aard bezitten van hetzelfde tijdstip.

A. Van Werveke

OUDHEIDKUNDIGE KRONIEK



Een poortje in het Klein Begijnhof.

DIT BESTAAT NIET MEER



Demping van de Lievegang.
Foto genomen op 28.8.1963.